

28/2000

**VIITTOMAKIELENTULKKI KUURON LAPSEN
VUOROVAIKUTUSTILANTEISSA**

Pirkko Mikkonen

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Varhaiskasvatuksen laitos

Kevät 2000

Kasvatustieteiden tiedekunnalle

Määrättyinä tarkastajana totean Pirkko Mikkosen pro gradu -tutkielmaksi tarkoittamasta työstä "Viittomakielentulkki kuuron lapsen vuorovaikutustilanteissa" seuraavaa:

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää monimenetelmällisesti (kysely, haastattelu ja havainnointi) millainen on tämän hetken tilanne ja mitä seikkoja tulisi ottaa huomioon tulkattaessa kuuroille lapselle. Tutkimus on ajankohtainen ja tärkeä, koska kokonaistilannetta ei ole aikaisemmin Suomessa kartoitettu eikä lapsille tulkkauksen erityisluonnetta ole myöskään selvitetty.

Tutkimuksen taustaosuudessa (luku 2) kuvataan hyvin perusteellisesti kuurous ja siihen liittyvät seikat. Katsaus on asiantunteva, joskin tyyliään hieman oppikirjamainen yleiskatsaus. Esityksestä käy ilmi tutkijan varsin syvälinen perehtyneisyys aiheeseensa. Taustassa on pyritty kuvaamaan kokonaistilanne, koska tutkimuksen tavoitteena oli juuri kokonaistilanteen selvittäminen. Rohkeampi tutkimustehtävän rajaus olisi ehkä ollut tarpeen. Lähteiden käytössä korostuu hieman liikaa tyyli, jossa koko kappaleen sisältö on peräisin yhdestä lähteestä. Tämän seurauksena esitys jää jossain määrin pinnalliseksi ja referoivaksi. Esimerkiksi luku 2.6.2 "Tulkki kielimallina lapselle" (s 32) perustuu vain yhteen lähteeseen (Affonso), mikä on peräisin Yhdysvaltalaisen RID (Registry of Interpreters for the Deaf) järjestön uutislehdestä. Kirjallisuutta lapsille tulkkauksesta on ilmeisen vähän, mutta hakukokeilulla (PsycINFO, ERIC) löytyi heti kolme relevanttia tutkimusta, joita ei ole siteerattu (Dahl & Wilcox 1990, Kluwin 1994, Hayes 1993). Pieni epätarkkuus on myös lähteessä Lynn Hayes: etunimi on Lynn ja Hayes on sukunimi.

Asetetut tutkimusongelmat ovat kartoittavat (s. 36) ja niihin vastataan tuloksissa johdonmukaisesti. Tutkimuksen toteuttaminen on kuvattu yksityiskohtaisesti. Aineistoina oli sekä määrällisiä lomakeselvityksiä että laadulliseen metodologiaan perustuvia haastatteluja ja havainnoiteja. Lisäksi tutkija korostaa, että aineiston kokoamisessa on etnografian piirteitä. Tavoitteena oli, että kaikki tulkkauksilanteen osapuolet (kuvio 4, s. 39) olisivat mukana tutkimuksessa. Valittu menettely on perusteltu, mutta hyvin kunnianhimoinen. Nyt lopputuloksena on pikemminkin yleiskuva tilanteesta kuin yksityiskohtainen tutkimus rajatusta tutkimustehtävästä. Panostamalla enemmän joko lomaketutkimukseen tai laadulliseen osuuteen olisi ehkä ollut mahdollista saada syvällisempää uutta tietoa lapselle tulkkauksen erityiskysymyksistä. Luotettavuus -osuus olisi voinut olla perusteellisempi. Määrällinen ja laadullinen osuus olisi voitu tarkastella erikseen ja pohtia tarkemmin kunkin aineiston luotettavuutta siihen soveltuvin kriteerein.

Tulokset ovat kokonaisuutena kiinnostavat. Tulosten seuraamista vaikeuttavaa se, että aina ei ole varmaa mistä aineistosta havainnot ovat peräisin. Lomaketutkimuksen avovastusten käsittelyssä olisi odottanut olevan vastausten luokittelua niin, että tuloksina olisi ollut erilaisia prosenttiosuuksia ja niiden ristiintaulukoiteja. Tämän seurauksena lukijalle ei ole nyt mahdollisuutta tarkistaa taulukoista tutkijan tekemiä tulkintoja. Suorat sitaattit auttavat tässä jonkin verran. Tutkijan tekemät yhteenvedot ja kuvat (s. 67) ovat asiallisia tiivistyksiä. Pohdintaluku on enemmän tulkintyön ammatillinen tarkastelu kuin tieteellisesti argumentoiva pohdiskelu. Tämä johtunee tutkijan läheisestä suhteesta aiheeseensa. Lähteitä olisi voitu käyttää lähinnä omien tutkimushavaintojen vertaamiseen, kommentointiin, kritisointiin, jne. eikä niinkään taustaosuuden tyyliä asioiden esittelyyn.

Esitetystä kritiikistä huolimatta tutkielma täyttää hyvin pro gradu -tutkielmalle asetetut vaatimukset. Valittu tutkimustehtävä on ehkä ollut hieman liian laaja, joten tiukemmalla rajauksella

tutkimus olisi voinut olla nykyistäkin parempi. Tutkija on osoittanut hallitsevansa aiheensa, mutta tutkimuksen metodologisissa valinnoissa on ollut joitakin ongelmia. Näistä huolimatta tutkimus on tuottanut uutta tärkeää tietoa siitä, mitä seikkoja on huomioitava suunniteltaessa lapsille tulkausta ja mitä asioita tulee painottaa tulkikoulutuksessa. Esitän tutkielman hyväksyttäväksi arvolauseella *cum laude approbatur*.

Jyväskylässä 7.7.2000

Markku Leskinen
ma professori

Varhaiskasvatuksen laitoksen määräämänä tarkastajana esitän Pirkko Mikkosen pro gradu -tutkielmasta VIITTOMAKIELENTULKKI KUURON LAPSEN VUOROVAIKUTUSTILANTEISSA (79 sivua ja liitteet) seuraavaa:

Tutkielman aihe on kuuron lapsen elämän piiriin sijoittuva, erityispedagoginen työ. Aihtetta käsitellään viittomakielentulkin työn näkökulmasta ja tutkimus suoritetaan lähinnä yleisopetuksen ja yleisopetukseen integroidun opetuksen tilanteissa. Tavoitteena on selvittää ja kuvata kuuron lapsen vuorovaikutusta kuulevien lasten ja aikuisten kanssa tulkin avustuksella tapahtuvissa tilanteissa. Aihtetta on pidettävänä merkittävänä ja tärkeänä pienen erityisryhmän integroitumismahdollisuuksien kehittämisen kannalta. Samalla se tuo esille varteenotettavan kysymyksen, miten kuulevat lapset ja aikuiset saavat kosketuskohtia ja yhteyksiä kuurojen lasten maailmaan.

Aihtetta on haluttu käsitellä pienten lasten näkökulmasta, mikä on työntekijälle omien aikaisempien erityisopetuskokemusten kautta läheinen alue. Kuitenkin tulkin käyttö on alle kouluikäisten keskuudessa vasta alkamassa, joten kohderyhmäksi tuli kouluikäisiä lapsia. Huomattavaa ja arvokasta on, että aineistoon koottiin tietoja suoraan myös tulkkipalvelujen käyttäjiltä, kuuroilta lapsilta ja heidän tovereiltaan, eikä tukeuduttu pelkästään aikuisten antamiin tietoihin ja kokemuksiin. Näin saatiin monipuolista tietoa kaikilta tulkkauksilanteeseen osallistuneilta.

Taustaosassa on tarkasteltu tulkkipalvelua kuuron lapsen sosiokulttuurisesta näkökulmasta. Siinä luodaan selkeä kuva viittomakielestä lapsen ensikielenä ja siitä lainsäädännöllisestä perustasta, joka antaa mahdollisuuden myös lapselle käyttää yhteiskunnan tarjoamia palveluja kielellisen kehityksensä ja sosiaalisen integroitumisen tueksi. Viittomakielentulkin työtä käsitellään ja erityisesti paneudutaan tulkkaukseen ja tulkin työhön pienen lapsen kannalta. Pienten lasten tulkkauksesta ei ole juurikaan tutkimuksellista aikaisempaa tietoa, joten tämän tutkielman avulla kartoitetaan uutta aluetta.

Teoriataustasta johdetaan tutkimuksen ongelmat, joiden kautta etsitään tietoja lapsen tulkkaustilanteesta, vuorovaikutuksesta toisten kanssa ja tulkinkäytön ohjauksesta. Tutkimuksen suorittaminen kuvataan aineiston keruuneen ja analysointineen huolellisesti. Aihtetta on selvitetty usean väylän kautta, asianomaisilta lapsilta ja heidän tovereiltaan sekä opettajilta ja tulkeilta. Oppilaiden haastattelut ja niiden videoinnit ovat vaatineet aikaa ja erityismaininta annettakoon siitä, että tämän aineiston käsittelyssä on ollut työntekijän mukana kuuro kielen opas tarkastamassa lasten vastausten ymmärtämistä. Muutenkin aineiston ja tutkielman tulosten luotettavuuskysymykseen on paneuduttu.

Tulososan alkuun on sijoitettu kohderyhmiä kuvailevia tietoja ja taulukoita. Jos ne ovat tuloksia, olisi niistä oltava myös oma ongelmansa. Ne kuuluvatkin edelliseen tutkimuksensuorittamista kuvaavaan osaan. Muuten tulososa rakentuu johdonmukaisesti ongelmien mukaisesta esittelystä ja yhteenvedoista. Lopuksi on selkeä kuvio viittomakielentulkin toimenkuvasta. Pieniä epätarkkuuksia esiintyy viittauksissa taulukoihin ja kuvioihin tai niiden numerointiin: sivuilla 59 ja 60 viitataan taulukkoon 5 (pitäisi olla 6) sekä sivulla 70 pitäisi olla kuvio 6 eikä kuvio 5.

Pohdinnassa esitetään lapsen tulkkaustilanteiden tavoitteet, jotka on hyvä tietää myös tulkin koulutuksen kannalta. Työntekijä on tehnyt uraauurtavaa työtä kuuron lapsen tulkkauksen onnistumisen ja tavoitteena olevan integroitumisen toteutumiseksi. Hän voineekin nykyisessä työssään hyödyntää näitä tietoja, ja näin pienten lasten tulkkaustilanteisiin on tulossa parannuksia. Myös kiinnostavia jatkotutkimusaihteita on herännyt.

Tutkielma on laadittu huolellisesti ja sen antama tieto on arvokasta, suoraan käytännön elämään liittyvää. Työ täyttää pro gradu -tutkielmalle asetetut vaatimukset, esitän sen hyväksymistä arvosanalla cum laude approbatur. Toinen tarkastaja on jättänyt työstä lausunnon, jossa arvosanaehdotus on sama.

Jyväskylä 12. toukokuuta 2000

Leena Lummelahden
Leena Lummelahden, dosentti

Mikkonen, P. 2000. Viittomakielentulkki kuuron lapsen vuorovaikutustilanteissa. Jyväskylän yliopisto. Varhaiskasvatuksen yksikkö. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. 79 s + liitteet 14 s.

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää ja kuvata viittomakielentulkin roolia kuuron lapsen vuorovaikutustilanteissa, joissa mukana on kuulevia lapsia ja aikuisia. Tutkimusongelmat liittyvät lasten erilaisiin tulkinkäyttötilanteisiin, tulkin toimenkuvaan niissä tilanteissa sekä tulkinkäytön opastukseen. Tulkin roolia selvitetään moniaineistoisesti tulkkaustilanteissa mukana olleiden tulkkien, kuurojen lasten, heidän ikätovereidensa ja opettajiensa näkökulmasta.

Tutkimusmenetelminä käytettiin kyselyä, haastattelua ja havainnointia. Tutkimusongelmia selvitettiin kaikkien tulkkaustilanteeseen osallistuvien näkökulmasta. Tulkkikeskuskille ja tulkeille lähetettiin kysely tammi- helmikuussa 1997. Kuuroja lapsia, heidän opettajiaan ja viittomakielentulkkeja haastateltiin toukokuussa 1997. Kuurojen lasten tulkkaustilanteita havainnoitiin toukokuussa 1997 ja samassa yhteydessä kuuleville luokkatovereille tehtiin kirjallinen kysely.

Viittomakielentulkin työelämään lapsille tulkkaaminen on tullut vasta muutama vuosi sitten. Viittomakielen aseman parantuminen ja hyväksyminen kuuron lapsen ensikieleksi sekä tulkkipalveluiden kehittyminen ovat mahdollistaneet lasten oikeuden käyttää tulkkia. Tulkkien koulutuksessa ei ole osattu ennakoida asiaa, joten kyselyyn vastanneiden tulkkien opiskeluaikana keskityttiin lähinnä nuorille ja aikuisille tulkkaamiseen. Tulkin käytöstä ei ole vielä tiedotettu tarpeeksi kuurojen lasten kanssa työskenteleville, joten tavaltaan kaikki ovat opetelleet tulkkaustilanteissa, kuinka lapselle tulkkaaminen tulisi järjestää ja mitä asioita pitäisi ottaa huomioon.

Periaatteessa lapselle tulkkaamista voidaan toteuttaa samoin kuin aikuisillekin, mutta mitä nuoremasta lapsesta on kysymys, sitä joustavampi tulkin toimenkuvan tulee olla. Tulkkauksen tärkein tavoite, viestin välittäminen, toteutuu, kun tulkki on riittävästi perillä lapsen maailmasta, kuuron lapsen kielen kehityksestä, osaa viittomakieltä ja suomen kieltä hyvin ja tuntee tulkkauksen prosessit ja käytännöt. Lähdekielisen sanoman siirtäminen lapsiasiakkaalle kohdekielille ei tarkoita asioiden yksinkertaistamista, vaan oikean kielirekisterin ja tyylin käyttämistä viittomakielisessä ja suomenkielisessä ilmaisussa.

Avainsanat: kuuro lapsi, viittomakieli, viittomakielentulkki, viittomakielinen tulkkaus, integroituminen tulkin välityksellä

ESIPUHE

Yhdeksän vuotta kuurojen pienten lasten opettajana ja viisitoista vuotta viittomakielentulkkien kouluttajana johtivat minut tähän tutkimusaiheeseen. Kun vuonna 1974 vasta valmistuneena kuulovammaisten erityisopettajana sain opetettavakseni kahdeksan iloisen ja aktiivisen 6-7-vuotiaiden viittomakielisten oppilaiden ryhmän, ihmeellinen ja ihana matkani viittomakieliseen yhteisöön oli alkanut. Oralismin kausi kuurojen opetuksessa vaikutti vielä ensimmäisiin työvuosiini voimakkaasti, sillä kaikki opettajakolleegani eivät hyväksyneet viittomakielen tai edes puhetta tukevien viittomien tuloa kouluun. Minulle viittomakielen käyttö opetuksessa ja kommunikaatiossa oppilaitteni kanssa oli itsestään selvyyttä - kuinka ihmeessä olisin muuten voinut opettaa ja päästä lähelle oppilaitani.

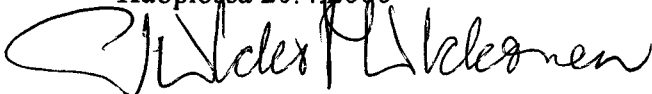
Vuonna 1983 minut kutsuttiin aikuiskoulutuksen pariin, kun viittomakielialan koulutus alkoi Pohjois-Savon Kansanopistossa. Vuoden mittaisesta koulutuksesta siirryttiin 1986 kaksivuotiseen viittomakielentulkkien koulutukseen. Vuonna 1988 koulutus piteni kolmivuotiseksi, 120 ov:n koulutukseksi. Seuraava vaihe oli, kun koulutus siirtyi vuonna 1998 Humanistiseen ammattikorkeakouluun 140 ov:n ammattikorkeakoulututkinnoksi. Humanistisen ammattikorkeakoulun suunnitteluprosessi ja yliopettajana toimiminen ovat siirtäneet pro graduni valmistumista, mutta mukanaolo sen kaltaisessa luovassa prosessissa sattuu kohdalle vain kerran elämässä.

Tunnen itseni etuoikeutetuksi, kun olen päässyt elämään viittomakielisen yhteisön mukana viittomakielen hyväksymisprosessin kielletystä, vain nurkan takana käytetystä "salakielestä" kieleksi, joka mainitaan perustuslaissa ja jonka käyttäjien oikeudet turvataan laeilla!

Tämän työn ovat mahdollistaneet monet vuosien varrella kohtaamani asiat ja ihmiset - kokemukseni viittomakielisessä yhteisössä ja viittomakielentulkit, joiden kouluttamisessa olen ollut vahvasti mukana. Kiitokset kaikille viittomakielialan ihmisille ja ennen kaikkea tutkimukseen osallistuneille viittomakielentulkeille, viittomakielisille lapsille sekä heidän luokkatovereilleen ja opettajilleen! Lämmin kiitos maisterikoulutusryhmälleni ja työn pääasialliselle ohjaajalle Leena Lummelahdelle, jonka kannustava ja innostava ohjaustyyli ja kunnioittava asenne on kantanut tänne asti. Kiitokset myös Markku Leskiselle, jonka ohjauksessa työ valmistui.

Suuri kiitos ja rutistus kannustaville työtovereilleni. Kaikkein kauneimmat kiitokset tuesta, avusta ja kärsivällisyydestä kuuluvat rakkaimmilleni eli perheelleni - Jussille, Mintulle, Santulle ja Hannalle.

Kuopiossa 20.4.2000

SISÄLTÖ

JOHDANTO.....	6
2 KUURO LAPSI TULKKIPALVELUIDEN KÄYTTÄJÄNÄ.....	8
2.1 SOSIOKULTTUURINEN NÄKEMYS KUUROUDESTA.....	8
2.2 VIITTOMAKIELI - KUURON LAPSEN ENSIKIELI.....	11
2.2.1 Viittomakielisen vähemmistön oikeuksien lainsäädännöllinen perusta.....	11
2.2.2. Suomalaisen viittomakielen peruspiirteitä.....	13
2.3 KIELEN KEHITTÄMISEN KAUTTA SOSIAALISEEN INTEGRAATIOON	16
2.3.1 Kaksikielisyyteen kehittyminen.....	19
2.3.2 Sosiaaliin ympäristöihin integroituminen.....	20
2.4 VIITTOMAKIELEN TULKKAUS.....	24
2.5 VIITTOMAKIELENTULKIN TYÖ.....	28
2.6 LAPSI VIITTOMAKIELENTULKIN ASIAKKAANA.....	31
2.6.1 Eettisiä kysymyksiä lapselle tulkattaessa.....	31
2.6.2 Tulkki kielimallina lapselle.....	32
2.6.3 Tulkki mukana lapsen vuorovaikutustilanteissa.....	33
3 TUTKIMUSONGELMAT.....	35

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	37
4.1 TUTKIMUKSEN KOHDE JA AINEISTON KERUU	38
4.2 TIEDONHANKINTAMENETELMÄT	40
4.3 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS	42
4.4 AINEISTON ANALYSOINTI.....	44
5 TULOKSET JA YHTEENVETO.....	46
5.1 LASTEN TULKINKÄYTTÖTILANTEET	49
5.2 TULKIN ROOLI, KUN ASIAKKAANA ON LAPSI.....	50
5.2.1 <i>Luottamuksen saavuttaminen tulkin ja lapsen välille.....</i>	<i>51</i>
5.2.2 <i>Lapselle tulkkaaminen .....</i>	<i>52</i>
5.2.3 <i>Tulkin käyttämä kieli ja kielen rekisteri.....</i>	<i>55</i>
5.2.4 <i>Hyvä lasten tulkki .....</i>	<i>56</i>
5.3 VUOROVAIKUTUS KUURON LAPSEN JA HÄNEN IKÄTOVEREIDENSA VÄLILLÄ.....	58
5.4 TULKINKÄYTÖN OHJAUS	62
5.4.1 <i>Tulkinkäytön ohjaus kuuroille lapsille.....</i>	<i>63</i>
5.4.2 <i>Tulkinkäytön ohjaus tulkkaustilanteessa oleville kuuleville lapsille ja aikuisille .....</i>	<i>64</i>
5.5 YHTEENVETO ONNISTUNEEN, TULKIN VÄLITYKSELLÄ TAPAHTUVAN INTEGROITUMISEN EDELLYTYKSISTÄ	65
6 POHDINTA.....	68
LÄHTEET.....	74
LIITTEET	80

JOHDANTO

Viittomakieliseen kielivähemmistöön kuuluu Suomessa noin 5000 eri-ikäistä kuuroa. Tämän kielivähemmistön oikeudet omaan kieleen ja kulttuuriin taataan perusoikeuslakiin vuonna 1995 tehdyllä lisäyksellä. Suomessa on tällä hetkellä useita etnisiä ryhmiä, joilla on oma kieli ja kulttuuri. Eri syistä tänne muuttaneet ryhmät integroituvat suomalaiseen yhteiskuntaan hyvin yksilöllisellä tasolla. Lapset sijoitetaan tietyn siirtymävaiheen jälkeen suomenkielisiin päiväkoteihin ja kouluihin, joissa he saattavat saada myös oman kotikielensä, äidinkielensä opetusta. Melko nopeasti lapset kuitenkin oppivat suomen kielen ja alkavat käyttää sitä suomalaisten tovereidensa kanssa - useasti suomen kieli on myös eri äidinkieltä puhuvien yhteinen kieli. Kotini lähikaupassa saattaa kuulla, kun Mosambikista muuttanut poika väentää savon murretta irakilaisen kaverinsa kanssa.

Viittomakielinen vähemmistö integroituu suomenkieliseen ympäristöön tavallisesti kirjoitetun ja luetun suomen kielen tai tulkin välityksellä. Kuuro lapsi, jonka ensikieli on viittomakieli, pystyy integroitumaan suomenkieliseen lapsiryhmään vain toiminnallisesti, jos kuulevat lapset eivät osaa viittomakieltä tai lapsiryhmällä ei ole käytössään viittomakielentulkkiä. Kuulovammaisille lapsille on joissain suuremmissa kaupungeissa päiväkodin erityisryhmä; se voi olla pelkästään kuulovammaisille tarkoitettu tai integroitu ryhmä. Kuulovammaisten ryhmään sijoitetaan muutamia kuulevia lapsia, joilla saattaa olla kommunikaatioon liittyviä ongelmia.

Pienemmissä taajamissa kuurot lapset sijoitetaan tavalliseen päiväkotiryhmään. Päiväkodin henkilökunta yrittää pikaisesti oppia muutamia viittomia, jotta he voisivat sanoa edes jotain lapselle. Paras ratkaisu tällaisessa tilanteessa olisi saada viittomakielentulkki päiväkotiin ainakin muutamaksi tunniksi päivässä, jotta kuuro lapsi voisi kielellisesti tasa-arvoisena osallistua suomenkielisten lasten leikkeihin. Päiväkodin erilaiset toiminnot ja vuorovaikutustilanteet ovat tulkin välityksellä kuuroille lapselle hänen oman kielensä oppimistilanteita.

Kuuroille ja huonokuuloisille lapsille on omat koulunsa, sekä valtion että kunnalliset koulut, mutta jotkut kuurojen lasten vanhemmat eivät ole halunneet sijoittaa lapsiaan niihin, vaan ovat hankkineet lapselle tulkin ja sijoittaneet tämän opiskelemaan kotipaikkakunnalle ala-, ylä- tai lukioasteen kouluihin.

Kuurot lapset haluavat harrastaa samoja asioita kuin kuulevatkin lapset (Virpiranta-Salo 1998, 12). Aikaisemmin perheen jäsenet ovat huolehtineet tulkkaamisesta tällaisissa tilanteissa, mutta useammin lapselle tilataan viittomakielentulkki, jonka tehtävänä on toimia tilanteissa kieleltä toiselle kääntäjänä ja näin mahdollistaa lapsen tasavertainen osallistuminen suomenkielisen ryhmän toimintaan. Tulkkipalvelu on vammaispalvelulain (380/1987) mukainen subjektiivinen oikeus, joten kunnat alkavat suhtautua myötämielisesti myös alle kouluikäisen lapsen tulkkipalveluanomukseen.

Lapsitutkimuksen uusi paradigma korostaa lapsen panosta oman elämänsä luojana (Alanen 1992, 89). Lapsi nähdään aktiivisena toimijana, subjektina, eikä ainoastaan objektina, johon kaikki toiminta kohdistuu. Tutkimukseni tarkoituksena on osoittaa, että kuuro lapsikaan ei elä ainoastaan vanhempiensa kautta, vaan hänellä on täysi osallistumismahdollisuus ja -oikeus tulkin välityksellä kaikkeen siihen, mihin hänen kuulevat ikätoverinsakin osallistuvat. Identiteetin kehittymisen kannalta on tärkeää, että kuurolla lapsella on myös kuuroja leikkiveriteita. Kuuron lapsen syntyminen kuulevaan perheeseen voi rikastuttaa koko perheen elämää; liittyminen viittomakieliseen yhteisöön antaa myös kuuleville sisaruksille mahdollisuuden kasvaa toimivaan kaksikielisyteen.

Viittomakielentulkin merkitystä kuuron lapsen vuorovaikutustilanteissa ja sitä kautta myös kielellisessä kehittämisessä ei ole tarkasteltu aiemmin. Viittomakielentulkeille tehdyn kyselyn kautta saadaan tietoa siitä, miten kuurot lapset integroituvat yksilöinä erilaisiin tilanteisiin ja miten myös kielen kehittymistä tapahtuu tulkkien toiminnan kautta.

Tutkimuksen taustaosassa selvitetään kuurouden sosiokulttuurista näkemystä, johon pohjautuu oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin olipa kuuro minkä ikäinen tahansa. Viittomakieli kieleenä poikkeaa puhutuista kielistä visuaalis-gestruaalisuutensa takia. Koska viittomakieli on tulkkausprosessissa olennaisessa osassa, suomalaisen viittomakielen tiedossa olevia tunnusomaisia piirteitä selvitetään kuuron lapsen kielen oppimisen sekä tulkkaukseen perehtymisen pohjaksi. Tutkimuksen spesifin osan aloittavat kuuron lapsen maailma ja sen sosiaaliset vuorovaikutussuhteet, jotka ovat viittomakielentulkin työkenttää, joten niiden hahmottaminen selkiyttää tutkimustehtävien taustaa. Laajahko pohjatieto tulkkauksesta valottaa tulkin työn perusolemusta.

Viittomakielentulkin perustehtävä on välittää informaatiota kieleltä toiselle. Hän on suomen kielen ja viittomakielen sekä molempien kulttuurien asiantuntija, joka tulkkaustilanteessa saattaa osapuolet kielellisesti tasa-arvoiseen tilanteeseen. Tutkimusosassa selvitetään, millainen tulkkaustilanne on, jos asiakkaana onkin lapsi. Millainen viittomakielentulkin osuus on kuuron lapsen sosiaalisessa integraatiossa, miten integroituminen tapahtuu, mitä lapselle tulkkaaminen on, miltä osin se poikkeaa aikuiselle tulkkaamisesta, pitääkö kuuroja lapsia kouluttaa jo alle kouluikäisenä tulkin käyttöön, millaista tuon koulutuksen pitäisi mahdollisesti olla. Näihin kysymyksiin pyrin vastaamaan tutkimuksessani. Lapsille on alettu vasta viime vuosina tehdä tulkkipalvelupäätöksiä, joten kenelläkään ei ole vielä kovin vankkaa kokemusta lapselle tulkkaamisesta. Aikaisempia tutkimuksia lapselle tulkkaamisesta ei kovinkaan paljon löytynyt; Suomessa tämä tutkimus on ensimmäinen ja ainoat löytämäni ulkomaiset tutkimukset selvittivät lähinnä kuurojen lasten integroitumista kuulevien lasten ryhmään ilman tulkkia.

2 KUURO LAPSI TULKKIPALVELUIDEN KÄYTTÄJÄNÄ

2.1 SOSIOKULTTUURINEN NÄKEMYS KUUROUDESTA

Lapsuudesta asti kuurona eläneet muodostavat viittomakielisten kieli- ja kulttuuriryhmän. Kuurojen ymmärtäminen omaksi kulttuuriryhmäkseen on suhteellisen uusi asia. Viittomakielen tutkimuksen eteneminen on samalla edistänyt kuurojen asemaa omana kielellisenä ja kulttuurisena ryhmänään. Tavoitteena on, että kuuleva yhteiskunta ei enää luokittelisi kuuroja "vammaisiksi", vaan näkisi heidät erilaisiin etnisiin ryhmiin verrattavissa olevana kielellisenä vähemmistö- ja kulttuuriryhmänä. (Jokinen 1991, 60; Humphrey & Alcom 1995, 66-68.)

Sosiokulttuurinen näkemyksen mukaan kuurot muodostavat oman yhteisön, joka elää tietyssä paikassa. Ryhmän jäsenillä on yhteiset päämäärät ja he työskentelevät yhdessä saavuttaakseen ne. Yhteisössä on oma kulttuurinsa, kuurojen kulttuuri, joka ilmentyy paljolti viittomakielen kautta. (Padden 1989, 5-7.) Sosiolingvistikseen näkökulmasta kielen ja yhteisön yhteys on niin vahva, että kieli identifioi henkilön sosiaalisesti ja ilmaisee kuulumisen tiettyyn ryhmään ja kieliyhteisöön (Yule 1996, 239).

Kuuro lapsi sosiokulttuurisesta näkökulmasta on kuurojen yhteisön jäsen ja käyttäytyy kuten kuurot ihmiset, käyttää viittomakieltä ja jakaa yhteisön arvot, uskomukset, kokemukset sekä tavan olla vuorovaikutuksessa keskenään. Lapsi samaistuu kuurojen ryhmään, ottaa osaa sen toimintaan ja käyttää viittomakielen tulkkipalvelua yhteisön ulkopuolisten kanssa tapahtuvaa vuorovaikutusta varten. (Jokinen 1991, 53-56.) Kuurojen lasten kielellistä kehitystä ja vuorovaikutusta vertailtiin aikaisemmin normaalikuuloisten lasten kehitykseen. Asiaa pitäisi kuitenkin lähestyä antropologisesta ja sosiolingvistikseen näkökulmasta ja ottaa huomioon, että kuuro lapsi edustaa omaa kieli- ja kulttuuriryhmäänsä, ja tehdä tutkimuksia oikeassa sosiokulttuurisessa kontekstissa. (Erting 1994, 173.)

Kuurojen yhteisö on syntynyt kaikkialla maailmassa samalla tavalla. Ensin on perustettu kuurojen koulu, ja sen ympärille on alkanut muotoutua viittomakielinen yhteisö. Sisäoppilaitosmuotoisilla kouluilla on ollut ratkaiseva merkitys kuurojen yhteisön syntymisessä ja kehittämi-

sessä. (Stokoe 1980.) Vaikka viittomakielen käyttö kiellettiin Milanossa 1890 pidetyssä kuurojen opetusta käsittelevässä kokouksessa, viittomakieli eli kuitenkin oppituntien ulkopuolella asuntolassa. Suomessa viittominen palasi kouluihin vasta 70-luvulla; viittomakieli saatiin opiaineeksi vasta 90-luvulla.

Ainakin osan vähemmistön jäsenistä pitää täyttää neljä välttämätöntä ehtoa, jotta voitaisiin puhua etnisestä ryhmästä. Lisäksi jokaisen ryhmään kuuluvan ihmisen tulee täyttää ainakin yksi ehdoista. Ehdot ovat: 1. itse tehty luokittelu (samaistuminen), 2. etniset sukujuuret, 3. erityiset kulttuuripiirteet (esimerkiksi kyky käyttää tiettyä kieltä), 4. sosiaalinen organisaatio sekä ryhmän keskinäistä että ulkopuolisten kanssa käytävää vuorovaikutusta varten. (Allart & Starck 1981, 38.) Kuurot sopivat tähän määritelmään selkeästi, ja näin voidaan sanoa, että kuurot muodostavat oman etnisen ryhmänsä, jolla on oma kieli ja kulttuuri. (Kuurojen kulttuuriryhmämuistio 1985.)

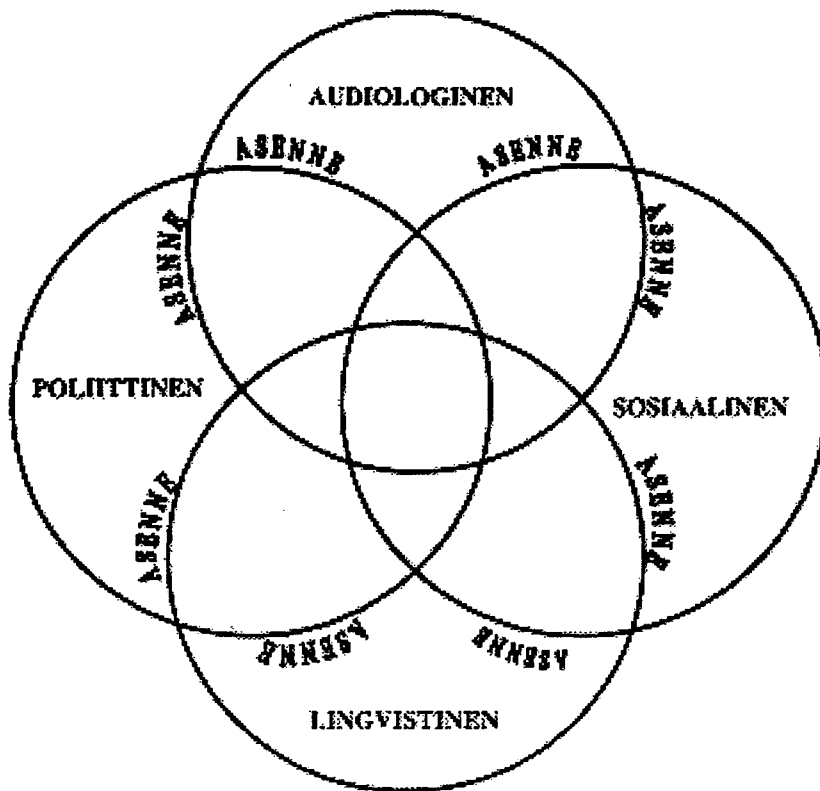
Lääkietieteellinen näkökulma pitää kuuroutta negatiivisena asiana, mutta sosiokulttuurisesta näkökulmasta katsottuna kuurous nähdään sitä vastoin positiivisena, monia sosiaalisia, lingvistisiä ja kulttuurisia aspekteja sisältävänä asiana. Lääkietieteellinen ja kulttuurinen näkökulma eivät ole pelkästään yksinkertaisia asenne-eroja, vaan niillä on syvällisempi seuraus tapaan, jolla kuuroja kohdellaan. Lääkietieteellinen lähestymistapa painottaa sitä, mitä kuuroilta puuttuu, ja määrittelee kuurojen normaaliuden sen mukaan. Kulttuurillinen näkökulma hyväksyy kuurot erilliseksi ryhmäkseen. Lääkietieteellinen lähestymistapa, puuteteoreettinen näkemys, on määrittelemällä kuuron ihmisen puutteelliseksi estänyt näkemästä kuurojen ainutlaatuisen kielen ja kulttuurin merkityksen heidän elämässään. (Jokinen 1991, 52,62.; Kyle & Woll 1985, 7)

Kuurojen ryhmälle on luonteenomaista viittomakielen käyttäminen: juuri se tekee heistä etnisen, kielellisen ja kulttuurivähemmistön. Ryhmään kuulumiselle on ratkaisevaa kielen valinta eikä kuulovamman lääketieteellinen aste. Viittomakielellä ja kuurojen yhteisöllä on suuri merkitys kuuron minäkuvan kehitykselle. Kuurot ovat kuitenkin estyneitä käyttämään omaa kieltään monissa tilanteissa, koska valtaväestö ei yleensä osaa viittomakieltä. Kuurojen kulttuuri on elämänmuoto, kokemus kuurona elämisestä, selviytyminen näön varassa ja näiden mukaiset ongelmaratkaisut, tavat, arvostukset ja perinteet. Koska 95 %:lla kuuroista lapsista on kuulevat vanhemmat, he eivät voi yhdessä jakaa näitä kokemuksia. (Kuurojen kielipoliittinen ohjelma 1993.)

Kuurojen yhteisöön saattaa kuulua myös henkilöitä, jotka eivät itse ole kuuroja, mutta hyväksyvät ryhmän päämäärät, tukevat niitä aktiivisesti ja työskentelevät niiden saavuttamiseksi. Päämääränä on tasa-arvoisen aseman saavuttaminen kansalaisena työssä, politiikassa ja erilaisissa instituutioissa, joissa kuuroja ihmisiä on mukana (Padden 1989, 4-7).

Baker ja Cokely (1980, 55-57) nimittävät perustetta, jolla kuurojen yhteisöön hyväksytään jäseniksi, asenteelliseksi kuoroudeksi (attitudinal deafness). Tämä syntyy, kun yksilö samaistuu kuurojen yhteisön jäseneksi tukemalla yhteisön päämääriä ja arvoja, ja muut yhteisön jäsenet hyväksyvät hänet osaksi yhteisöä. Myös kuulevat henkilöt, esimerkiksi kuurojen lasten kuulevat vanhemmat, viittomakielentulkijat ja muut alan työntekijät, voivat tulla hyväksytyiksi yhteisöön. Seuraavaan kuvioon 1 on kuvattu neljä kanavaa, joiden kautta voidaan lähestyä kuurojen yhteisöä: audiologinen, lingvistinen, sosiaalinen ja poliittinen kanava.

KUVIO 1. Kuurojen yhteisön jäsenyyteen pääsyn kanavat (Baker & Cokely 1980, 56)

Audiologinen kanava viittaa kuulovammaan, joten tämä kanava ei ole mahdollinen kuuleville. Henkilö, jolla on kuulovamma hyväksytään yhteisöön ja hän myös samaistuu syvemmällä tasolla kuin kuuleva henkilö. Poliittisen kanavan kautta voidaan vaikuttaa sekä paikallisella että valtakunnan tasolla kuurojen yhteisön asioihin. Tässä kuulevakin voi olla mukana yhtenä yhteisön jäsenenä. Lingvistinen kanava liittyy viittomakieleen: mitä sujuvammin kuuleva osaa viittomakieltä, sitä helpommin hänet hyväksytään yhteisön jäseneksi. Sosiaalinen kanava viittaa yhteisön sosiaalisiin toimintoihin, joihin osallistumisen edellytyksenä on myös viittomakielen taito. (Baker & Cokely 1980, 55-56.)

Kuvion keskustassa on kuurojen yhteisön ydin eli ne yksilöt, joilla on kuulovamma, yhteinen kieli, yhteiset arvot ja kokemukset, yhteinen tapa olla vuorovaikutuksessa keskenään ja muiden kanssa. Ytimen ympärillä olevat alueet tarkoittavat laajempaa kuurojen yhteisöä. Mallista näkyy, että kuulevat ihmiset eivät voi kuulua yhteisön ydinjäsenistöön, koska heillä ei ole kuulon puutetta. Mikäli heidät hyväksytään poliittisella, sosiaalisella ja lingvistisellä kanavalla, se on korkein mahdollinen hyväksymisen taso, minkä he voivat saavuttaa. (Baker & Cokely 1980, 57.)

Viittomakielentulkkien olisi päästävä kuurojen yhteisöön sisälle niin syväälle, kuin se vain on mahdollista, koska kääntäjän (tulkkin) on oltava bikulttuurinen. Jotta tulkki pystyy välittämään informaatiota kieleltä toiselle, hänen on tunnettava sekä lähde- että kohdekielen kulttuuri

(Reiss & Vermeer 1986, 18). Lapselle tulkattaessa tulkin kulttuurien tuntemus korostuu. Kuulevaan lapsiryhmään integroituvalla, kuulevien vanhempien lapselle tulkki on usein ainoa side viittomakieliseen kulttuuriin ja elämäntapaan. Kun kuuro lapsi on päiväkodissa tai koulussa, hän edustaa vähemmistökulttuuria, jonka ominaispiirteet välittyvät hyvän tulkin välityksellä myös suomenkielisille lapsille ja heidän opettajilleen. Tulkin välityksellä kuuro lapsi saa tietoa ympärillä olevien kuulevien kulttuurista.

Yksikään kieli ei voi elää ilman kulttuurikontekstiaan eikä yksikään kieli voi elää ilman luonnollisen kielen rakenteen muodostamaa sydäntä. Kieli on siten kulttuurin sydän, ja näiden kahden vuorovaikutuksesta syntyy uutta elämää ylläpitävää energiaa. Aivan kuten sydänkirurgi ei voi unohtaa muuta ruumista, ei kääntäjäkään voi ilman riskiä käsitellä tekstiä irrallaan kulttuurista. Tulkkien kulttuurien tuntemuksen tärkeyttä tulkkauksilanteista selviytymisessä ei voi koskaan liikaa korostaa. Kuurojen lasten kuulevilla vanhemmilla ja lasten ohjaajilla ja opettajilla ei ole välttämättä riittävästi tietoa kuurojen kulttuurista eikä kuurojen tavasta elää, joten tulkin tehtävä kielen ja kulttuurin yhdistäjänä ja välittäjänä korostuu. (Bassnett 1995, 31-32.)

2.2 VIITTOMAKIELI - KUURON LAPSEN ENSIKIELI

Äidinkieli voidaan määritellä ensiksi opituksi kieleksi, johon puhuja samaistuu ja jonka avulla hän omaksuu arvot ja normit ja jonka kautta hän liittyy tiettyyn ryhmään. Kaikilla lapsilla tulisi olla peruskieli, jonka he täysin hallitsevat ja jolla he kykenevät ilmaisemaan itseään ja tulevat ymmärretyksi. Kunnollisen peruskielen avulla on helpompi myöhemmin oppia toinen kieli. Kuuron lapsen peruskieli on viittomakieli, koska se on ainoa kieli, jonka kuuro lapsi oppii luonnollisella tavalla vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Viittomakielen kautta kuuro lapsi saa tietoja ja ohjeita, oppii arvot ja normit, sosiaalistuu, kehittyy tunneperäisesti ja oppii ilmaisemaan tunteitaan. Viittomakieli liittää hänet kuurojen yhteisöön. Ympäristössä puhuttava suomen kieli on kuuroille vieras kieli. (Kuurojen kulttuuriryhmän muistio 1985, 22.)

2.2.1 Viittomakielisen vähemmistön oikeuksien lainsäädännöllinen perusta

Perus- ja ihmisoikeusnormisto toimii viittomakielisen vähemmistön oikeudellisen säätelyn perustana. Sivistyksellisten ja kielellisten oikeuksien turvaamisen kannalta keskeinen säännös on hallitusmuodon 14 §. Sen 3 momentissa turvataan saamelaiden, romanien ja muiden ryhmien oikeus kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Muut ryhmät tarkoittavat lähinnä kansallisia ja etnisiä vähemmistöjä. Myös viittomakieltä käyttävät saavat suojaa kieliryhmänä, sillä säännöksen loppuosaan on otettu erityinen maininta viittomakieltä käyttävien oikeuksien turvaamisesta lailla. Säännöksen soveltamisala kohdistuu siis viittomakieltä käyttäviin kieli- ja kulttuuriryhmään. (Viittomakielen oikeudellinen asema 1996, 9.)

Kielelliset oikeudet liittyvät sivistyksellisiin oikeuksiin, koska kieli on olennainen osa kulttuuria, ja opetustoimen puolella on kysymys opetuskielestä ja opetettavasta kielestä. Säännös takaa siinä mainituille kieli- ja kulttuuriryhmille oikeuden oman kielen ylläpitämiseen ja kehittämiseen. Turvaaminen lailla tarkoittaa tässä yhteydessä ensisijaisesti sitä, että valtio on velvollinen ryhtymään tarpeellisiin toimenpiteisiin toteuttaakseen sellaiset ihmisoikeudet, jotka eivät ole vielä valtiosisäisesti voimassa. Ihmisoikeusmääräykset ja suositukset on otettava huomioon oikeudellisessa päätöksenteossa. (Viittomakielen oikeudellinen asema 1996, 10-11.)

Lasten päivähoidosta annetun lain (36/1973), jäljempänä päivähoitolaki, 2 §:n mukaan päivähoiton tulee, lapsen ikä, yksilölliset tarpeet sekä yleinen kulttuuriperinne huomioon ottaen, edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä. Lisäksi päivähoiton on tuettava lapsen esteettistä, älyllistä, eettistä ja uskonnollista kasvatusta. Päivähoidosta annetussa asetuksessa (239/1973) säädetään myös, että kasvatustavoitteisiin kuuluu myös lapsen oman kielen ja kulttuurin tukeminen yhteistyössä kyseisen kulttuurin edustajien kanssa. Päivähoitolain 3 §:n 2 momentti antaa mahdollisuuden järjestää erityisen hoidon ja kasvatuksen perusteella päiväkodin tai sen osan erityispäiväkodiksi. (Viittomakielen oikeudellinen asema 1996, 21.)

Viittomakielisen opetuksen kannalta merkittävä uudistus tapahtuu uuden perusopetuslain myötä, sillä siihen ehdotetaan otettavaksi säännös (9 § 2 mom.) velvollisuudesta käyttää tarvittaessa viittomakieltä opetuskielenä. Perusopetuslain 11 §:n 2 momentti koskisi viittomakielen opettamista äidinkielenä. Esityksen mukaan äidinkielenä opetettava kieli määräytyisi oppilaan opetuskielen mukaan. Peruskouluasetuksen (176/1991) 94 §:ssä säädetään, että vaikeasti kuulovammaisten erityisluokalla opettavalla viranhaltijalla ja tuntiopettajalla tulee olla riittävä viittomakielen taito. (Viittomakielen oikeudellinen asema 1996, 22.)

Tulkkipalvelujen kannalta on tärkeä vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987), jäljempänä vammaispalvelulaki, etenkin sen 8 §. Se velvoittaa kunnan järjestämään kohtuulliset tulkkipalvelut, kuuroille vähintään 120 tuntia kalenterivuoden aikana, jos henkilö sitä tarvitsee suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista. Vammaispalveluasetuksen 7 §:n mukaan tulkkipalveluihin kuuluu työssä käymisen, opiskelun, asioimisen, yhteiskunnallisen osallistumisen, virkistyksen tai muun vastaavan syyn vuoksi suoritettava tulkkaus. (Viittomakielen oikeudellinen asema 1996, 22-23.)

Tulkkipalvelu on subjektiivinen oikeus. Laki ei määrittele, kuinka paljon tulkkauksuntunteja on käytettävä mihinkin tarkoitukseen, vaan palvelun käyttäjä päättää sen itse. Opiskeluun liittyvä tulkkipalvelu on järjestettävä siinä laajuudessa kuin opiskelija sitä tarvitsee selviytyäkseen opinnoistaan. (Kuulovammaisen lapsen ja nuoren sosiaaliturvan toteutuminen 1998, 33.)

2.2.2. Suomalaisen viittomakielen peruspiirteitä

Viittomakieli ei ole kansainvälinen kieli, mutta eri maiden viittomakielet muistuttavat kuitenkin rakenteeltaan ja kieliopiltaan toisiaan niin paljon, että kuurojen keskinäinen kommunikointi yli kielirajojen on helpompaa kuin kuulevilla puhuttujen kielten välillä. (Viittomakielen oikeudellinen asema 1996, 1.)

Eri maissa tehtyjen tutkimusten pohjalta viittomakieliä voidaan pitää luonnollisina kielinä, jotka eivät perustu ympäristön puhuttuihin kieliin. Viittomakielet täyttävät kaikki luonnollisille kielille asetetut kriteerit: niissä toteutuvat kaksoisjäsenitys (kielellisellä merkillä kaksi rakennetasoa), arbitraarisuus (mielivaltaisuus), produktiivisuus (kielellinen luovuus) ja diskreettisyys (tarkkarajaisuus). Viittomakieli eroaa puhutusta suomen kielestä siten, että sen viestintäkanava ei ole äänellinen. Suomalainen viittomakieli, samoin kuin muutkin viittomakielet, ovat gestuaalis-visuaalisia kielijärjestelmiä, jotka tuotetaan erilaisin manuaalisin ja miimisin keinoin, käsien, suun ja vartalon liikkeillä ja ilmeillä, ja vastaanotetaan visuaalisesti näön avulla. Viitottaessa voidaan tuottaa ja nähdä yhtäaikaisia kerrosteisia viestejä. Kielen tuottamisen kanava mahdollistaa kolmiulotteisen tilan käyttämisen. (Rissanen 1990, 5-9.)

Viittoma on viittomakielessä puhuttujen kielten sanaa vastaava yksikkö. *Viittoman rakenne* tunnetaan jo melko yksityiskohtaisesti. Jokaisessa viittomassa, pienimmässä vapaassa yksikössä, on erotettavissa samanaikaisesti tuotetut foneemit (kereemit): viittoman käsimuoto, artikulaatiopaikka, liike ja orientaatio viittojan vartaloon nähden. Viittomat ovat tarkkarajaisia. Usein yhden foneemin muutos muuttaa myös koko viittoman merkityksen. Kahdessa eri viittomassa käsillä muodostettavat foneemit voivat olla samanlaisia, mutta erilainen ilme tai suun liike voi antaa viittomalle eri merkityksen. Suun liike voi olla huuliossa esiintyvä suomen kielen sanahahmo tai osa siitä, tai sitten erillinen viittomakielelle ominainen suun liike. (Rissanen 1990, 19-20; Pimiä 1987, 29-36.)

Yksittäisten viittomien määrästä ei ole olemassa mitään selkeää arviota. Suomalaiseen viittomakieleen syntyy jatkuvasti uusia viittomia spontaanisti kuurojen itsensä luomina tai tietoisesti viittomalainojen kautta. Lainat koskevat useasti joitain erikoistermejä tai maantieteellisiä nimiä. Viittomia voidaan luoda myös keinotekoisesti käyttäen esimerkiksi tarkoitteen suomenkielisestä nimestä otettua sormiaakkosta osana viittomaa. (Rissanen 1990, 25-26.)

Viittomakielen kieliopillisessa terminologiassa käytetään suomen kielen kieliopin termistöä, vaikka se ei kaikilta osin siihen hyvin sovellu. Rissanen (1990, 31-32) ehdottaa viittomaluokiksi nominaaleja ja verbaaleja. Nominaalit viittaavat tyypillisimmillään henkilöihin tai esineisiin, joihin voidaan liittää myös osoitus tai klassifikaattori antamaan tarkoitteelle paikka viittomatilassa. Verbaalit voivat ilmaista toimintaa tai tekoa ja ne voivat ilmaista myös tilaa, lukumäärää ja onko tekijä ego vai joku muu.

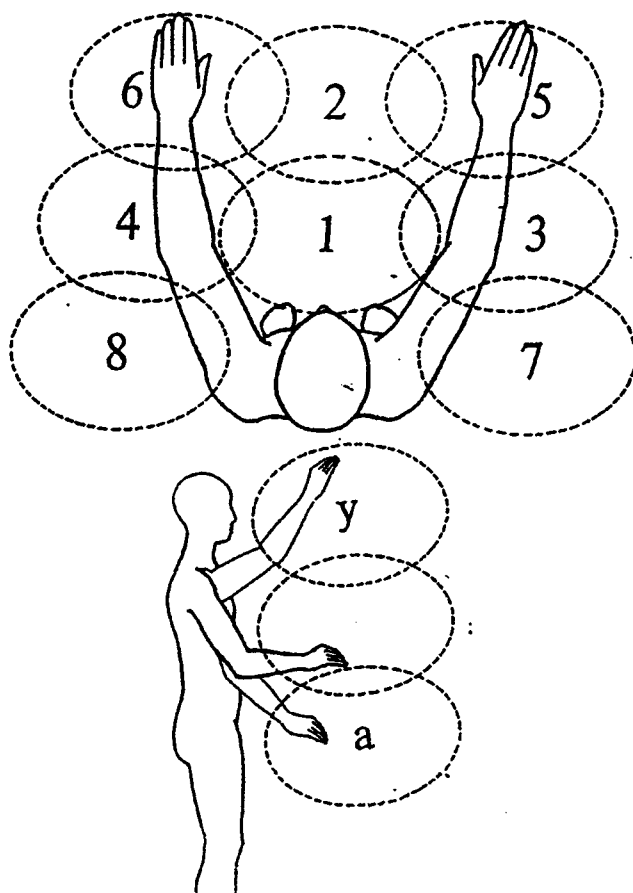
Sacks (1992, 114-120) kertoo laajasti Bellugin tekemistä neurologisista tutkimuksista, joissa hän selvitti viittomakielen tuottamisen ja vastaanottamisen sijaintia aivoissa. Hänen tutkimustensa mukaan vasen aivolohko on niin viittomakielessä kuin puheessakin hyvin tärkeä. Viittomakieli käyttää osittain samoja hermoroja, joita tarvitaan kieliopillisen puheen käsittelyyn,

mutta sen lisäksi myös eräitä sellaisia hermoratoja, joita tarvitaan visuaaliseen hahmotamiseen. Neurologisella tasolla tutkimukset vahvistavat, että viittomakieli on todellakin kieli, ja että aivot käsittelevät sitä kielenä.

Käytön suhteen viittomakieli on samanlainen kuin mikä tahansa kieli. Viittomakielellä voi lausua kohteliaisuuden siinä missä hävyttömyydenkin, pitää puheen, opettaa tähtitiedettä, lausua runon tai kertoa vitsin. Viittomakielessä esiintyy sosiaalisia murteita. Nuorten käyttämä kieli poikkeaa vanhempien kuurojen käyttämästä kielestä, viittomakielessä on myös omat alueelliset murteensa. Varsinaista yleiskieltä ei ole vielä määritelty. Ilmeisesti Helsingin seudun nuorten käyttämä kieli leviää tehokkaasti Kuurojen Liiton tuottamien videotiedotteiden ja television viitottujen uutislähetysten kautta niin sanotuksi viittomakielen yleiskieleksi. (Viittomakielen oikeudellinen asema 1996, 1-2.)

Viittomakielen rakenteen peruspiirteet ovat ikonisuus, simultaanisuus ja tilan käyttö eli paikantaminen (Rissanen 1990). Näitä elementtejä ei suomen kielessä juurikaan esiinny, joten ne antavat täysin uuden aspektin myös viittomakielen tulkkaukseen. Varsinkin samanaikaisuus tuottaa tulkkaukseen ongelmia tulkattaessa viittomakieltä suomen kielelle. Viittomakielessä on mahdollista lähettää samanaikaisesti sekä manuaalisia että non-manuaalisia elementtejä. Käsien liikkeiden (manuaaliset elementit) lisäksi ilmeet, katse sekä suun ja vartalon liikkeet (ei-manuaaliset elementit) ovat lauseen kieliopillisia osia. Niillä voi myös olla äänensävyjä vastaava merkitys.

Paikantamista, tilan käyttöä toteutetaan monin eri tavoin. Kerronnassa ja tilanteiden kuvailussa viittoja tavallaan rakentaa näyttämön ympärilleen (kuvio 2). Viittoja varaa viittomatilasta paikat ihmisille, asioille ja paikoille, joista hän haluaa kertoa (kuvio 2: alueet 1 - 8). Kun näyttämö on rakennettu, voi viittoja palata siihen sijoittamiinsa kohteisiin kerronnan edetessä. Kerronnan kohteita ei tarvitse toistaa, vaan niihin voidaan viitata esimerkiksi osoittamalla niille varattuihin paikkoihin. Viittomatilan kolmiulotteinen käyttö on tärkeää nimenomaan viestin vastaanottajan kannalta. Kun vastaanottaja on lapsi, viittomatilan selkeä ja looginen käyttö korostuu. Tilankäyttöä toteuttavaa tuotosta on vaivatonta ymmärtää. Vastaanottaja pystyy hahmottamaan viestin visuaalisesti: hän näkee, missä kerronnan kohteet ovat, millaisessa suhteessa ne ovat keskenään ja millaisia muutoksia niiden välillä tapahtuu. (Paunu 1983, 29-33.)

KUVIO 2. Viittomatilan kahdeksan aluetta ylhäältä sekä viittomatilan perus-, ylä- ja alataso.
(Paunu 1983)

Suomalaisen viittomakielen sanajärjestystä ei ole tutkittu vielä riittävästi, jotta voitaisiin sanoa, millainen se tarkalleen on. Joitakin perussäännönmukaisuuksia on kyllä havaittu, mutta ne eivät ole mitenkään ehdottomia ja riippuvat hyvin paljon kontekstista. Viittomakieli on "topic - comment" -kieli, joka tuo esille pääasian ja sitten vasta siihen liittyvät kommentit, selvitykset ja määreet. Sellaisissa yhteyksissä, jossa kuvataan toimintaa, tekemistä, muutosta, siirtämistä jne. aloitetaan viittominen yleensä siitä, mikä on toiminnan kohteena, mille tehdään jotain. Viittomakieliselle kerronnalle, tapahtumien ja tilanteiden kuvaukselle on tyypillistä, että edetään siinä järjestyksessä, missä itse tapahtumat ovat edenneet eli noudatetaan kronologista järjestystä. Syy viitotaan ennen seurausta. Kysyvät ja kielteiset ilmaisut sijoitetaan yleensä lauseen loppuun. Suhteellisen yleinen sanajärjestys on aika - paikka - kuka teki - mitä teki. (Paunu 1983, 90-115.)

Viittomakielelle on tyypillistä roolinvaihto, viittoja samaistuu voimakkaasti eläytyen kohteeseen (ihminen, eläin jne.), josta hän kertoo, jota hän kuvailee tai jonka tekemisiä tai sanomisia hän tuo esille. Samaistuessaan kuvaamaansa kohteeseen viittoja ottaa omaan olemukseensa kyseiseen "rooliin" liittyviä piirteitä ja ominaisuuksia siten, että katsoja pystyy hänestä näkemään, millainen kuvattava kohde on. (Paunu 1983, 173-187.) Lapsille kerrotaan paljon satuja, jolloin roolinvaihto ja sen elävä käyttö tuo kuurolle lapselle sadun hahmot selkeästi esille.

Koska viittomakieli kehittyy jatkuvasti, viittomakielentulkin täytyy aktiivisesti seurata kielen kehittymistä osallistumalla viittomakielisen yhteisön toimintaan, tapaamalla eri-ikäisiä kuuroja sekä seuraamalla alan julkaisuja. Jokaisen lasten kanssa työtään tekevän tulkin tulee tietää ja tunnistaa lapsen viittomakielen kehittymisen vaiheet, jotka liittyvät hänen kokonaisvaltaiseen persoonalliseen kasvuunsa ja kehitykseensä. Tulkkaustilanteet ovat lapselle merkittäviä kielen oppimistilanteita, jos tulkki pystyy käyttämään kaikkia viittomakielelle tyypillisiä lingvistisiä ratkaisuja lapsen kehitystason edellyttämällä tavalla.

2.3 KIELEN KEHITTÄMISEN KAUTTA SOSIAALISEEN INTEGRAATIOON

Lapsen kielen kehittämisellä on suuri merkitys lapsen kokonaisvaltaiselle kehittämiselle. Kielen käyttö on yhtä luonnollista kuin hengittäminen tai käveleminen. Jokaisen tie omaan itseensä ja ympäristöönsä käy paljolti kielellistä tietä. Ihmisen kieli on osa häntä itseään. Kielen käyttö on suurelta osaltaan sosiaalista. Kielen oppimisen kannalta on tärkeää, että lapsella on riittävästi mahdollisuuksia olla vuorovaikutuksessa aikuisten ja toisten lasten kanssa. Meta-lingvistiset taidot - lapsen tietoisuus kielen muodoista ja rakenteista sekä säännöistä - ovat yhteydessä lasten kognitiivisten taitojen etenemiseen. Vuorovaikutussuhteiden kehitys alkaa jo varhain. Niiden kehittämisessä kasvuympäristöllä on suuri merkitys. (Koppinen, Lyytinen & Rasku-Puttonen 1989.)

Ihmisellä on synnynnäinen kielikyky, taipumus omaksua kieli ja joku kielenomaksumisjärjestelmä. Kielikyvyllä tarkoitetaan jonkun kielen puhujan ja kuuntelijan tietoa kielestään, puhe-suorituksella (viittomissuorituksella) puheen (viittomakielen) tuottamista ja puhetilanteessa (viittomistilanteessa) tuotettuja ilmauksia, joihin kyvyn lisäksi vaikuttavat esimerkiksi muistamiseen ja ajatteluun liittyvät tekijät. (Leiwo 1989.)

Kuuro lapsi oppii viittomakielen viittomakielisessä ympäristössä luonnollisella tavalla ja käyttää sitä ensimmäisenä kielenään. Suomi tai ruotsi ovat hänelle toinen kieli, ensimmäinen vieras kieli, jota hän ei koskaan opi automaattisesti kuulon kautta vaan opetuksen avulla. Kuulevien lasten ensikielen oppimiseen verrattuna kuuroilla lapsilla on tutkimusten mukaan normaali kielenkehitys viittomakielessään. (Jokinen 1991, 60.)

Kuuron lapsen kielen kehityksellä on suuri merkitys ajatellen lapsen viittomakielentulkin käyttöä. Tulkkaustilanteesta selviytyminen vaatii tiettyä kielikykyä, tietyn kielellisen kehitysvaiheen saavuttamista. Toisaalta tulkkaustilanne on aina myös kielen oppimistilanne.

Kuuleva lapsi kuuntelee muiden puhetta tai puhuu itse 80 % valveillaoloajastaan. Hän oppii puhutun kielen kuulon avulla ja oppii itse puhumaan matkimalla muiden puhetta. Mitä enemmän lapsi itse voi osallistua vuorovaikutukseen ympäristönsä kanssa ja kokee tulevansa ymmärretyksi, sitä nopeammin edistyy kielenkehitys. Kuurolle lapselle pitäisi suoda sama mahdollisuus imeä kieltä ympäristöstään. Läheisten ihmisten viittomakielenkäytön lisäksi kaikissa kuuron lapsen elämäntilanteissa pitäisi olla viittomakielinen tulkkaus, jotta hän voisi saada

ympäristöstään kieltä samalla tavalla kuin kuuleva lapsi. (Kuurojen kulttuurityöryhmän muistio 1985, 20-21.)

Kuuron lapsen on mahdotonta oppia spontaanisti näön avulla kieli, joka on tarkoitettu kuulon avulla vastaanotettavaksi. Kuuron lapsen on sen sijaan mahdollista oppia spontaanisti viittomakieli samalla tavoin kuin kuuleva lapsi oppii puhutun kielen. Kuurojen lasten viittomakielen morfo-syntaktinen kehitys noudattelee tutkimusten mukaan samoja linjoja kuin kuulevienkin lasten kieliopillinen kehitys. Viittomien käsimuotokereemien ja artikulaatioliikkeiden oppiminen noudattaa tiettyjä kehitysvaiheita. Samoin artikulaatiopaikka ja käden orientaatio viittojan kehoon nähden vaativat erilaisia visuo-motorisia taitoja sekä motorista koordinaatiokykyä. Pääasiassa Yhdysvalloissa tehdyt tutkimukset ovat antaneet samansuuntaisia tuloksia kuin Takkisen (1994, 245 - 267) Suomessa tekemä tutkimus. Kuuron 2-3-vuotiaan lapsen viittoma-artikulaatiossa on monenlaisia variaatioita erityisesti käsimuoto- ja liikekereemeissä kuten kuulevankin lapsen puheartikulaatiossa, kun niitä verrataan kuuron ja kuulevan aikuisen artikulaatioon. Viittoma-artikulaation kehittymisen vaiheista jatkossa ei ole vielä saatavissa tutkimustuloksia, mutta on selvää, että tämän kehitysprosessin tunteminen on tulkin työn kannalta olennainen asia.

Kuuroista lapsista 90-95 % kasvaa perheissä, joissa muut perheenjäsenet ovat kuulevia. Näissä perheissä puheen käyttö on luonnollisin kommunikaatiokeino, mutta kuuron lapsen vanhempien ja muiden perheenjäsenten on opetettava viittomakieli, jotta lapsella olisi mahdollisuudet luonnolliseen kielenkehitykseen. Perheen lisäksi lapsen lähipiiri opiskelee viittomakieltä, jotta normaalit vuorovaikutussuhteet alkaisivat kehittyä mahdollisimman pian. Vanhempien aktiivisuudesta paljolti riippuu se, kuinka valmiita lapsen tulevat hoitopaikat, esim. päiväkotit, ovat vastaanottamaan viittomakielisen lapsen. Uutta kieltä ei opita hetkessä, joten päiväkotiin siirtymisen ennakoitiin antaisi hoitohenkilökunnalle aikaa opiskella kieltä jo etukäteen, jotta lapsen saapuessa osattaisiin jo jollain tavalla kommunikoida viittomakielellä. Viittomakielen oppiminen edellyttää riittävää luonnollista viittomakielistä vuorovaikutusta ympäristön kanssa. (Ahlgren 1980; Kuurojen kulttuurityöryhmän muistio 1985; Bonaventura 1991.)

Viittomakieltä käyttävien kuulevien lisäksi kuuro lapsi tarvitsee yhteyksiä aikuisiin kuuroihin ja toisiin kuuroihin lapsiin. Kun kuuro lapsi tapaa toisia kuuroja lapsia, hän tuntee samaistuvansa heihin. Aikuisten kuurojen tapaaminen antaa käsityksen siitä, millainen hänestä tulee aikuisena. Ellei kuuro löydä omaa identiteettiään ja omaa yhteisöään, vaan yrittää samaistua kuuleviin, hän jää helposti yksin. Hän ei voi täysin osallistua kuulevien parissa ja kuurojen pariin hän ei tunne kuuluvansa. (Kulttuurityöryhmän muistio 1985, 67.)

Kuurojen Palvelusäätiön Hyvä tulevaisuus -projektin ja projektin toimintaa jatkavan Junioritoiminnan päämääränä on kielellisesti, sosiaalisesti, kognitiivisesti ja emotionaalisesti tasapainoinen kuuro lapsi. Projekti loppui heinäkuussa 1999, jolloin toimintaa ryhdyttiin jatkamaan Junioritoimintana. Projektin tavoitteena oli kuulevan perheen ja kuuron lapsen viittomakielisen vuorovaikutuksen kehittäminen, kuurojen kulttuurin tuntemuksen lisääminen, kuuron lapsen identiteetin ja resurssien tukeminen, vanhempien tukeminen kasvatustyössään sekä opetusmenetelmien kehittäminen. Kohderyhmänä olivat Suomen alle kouluikäiset kuurot ja vaikeasti huonokuuloiset viittomakieliset terveet kuurot lapset sekä heidän kuulevat perheenjäsenensä. Projektiin osallistui 61 perhettä, joissa oli yhteensä 66 alle kouluikäistä lasta. Projekti toimi siten, että kuuro viittomakielenopettaja tapasi alueensa kuuroja lapsia viikottain toimien siten ensikielen- sekä identiteettimallina. Kaksi kertaa kuukaudessa pidettiin lauantai-

koulua, jossa vanhemmille opetettiin viittomakieltä ja samaan aikaan lapsille järjestettiin ohjattua toimintaa. Näin tarjoutui mahdollisuus myös ikätoverisuhteiden syntymiselle. Vuoden aikana järjestettiin 3-4 kertaa viikonloppukursseja, joissa vanhemmille opetettiin viittomakieltä ja lapsille oli ohjattua toimintaa. Lauantaikouluissa ja viikonloppukursseilla lapsilla oli tilaisuus näin leikkiä samanikäisten viittomakielisten lasten ja heidän sisarustensa kanssa. Perheelle järjestetään heidän niin halutessaan kuuro kummi, viittomakielinen ystävä, joka tutustuttaa omalta osaltaan perhettä kieleen ja yhteisöön, viittomakieliseen kulttuuriin. Projektin toimesta myös päiväkotihenkilöstölle järjestetään tarvittaessa viittomakielen opetusta. (Rehn 1994.)

Newport ja Supalla ovat osoittaneet (Sacks 1992, 114), että jos viittomakielen oppii liian myöhään, mikä tarkoittaa yli viiden vuoden ikää, jäävät viittomakielen herkimvät vivahteet oppimatta ja kieliopilliset hienoudet ymmärtämättä, vaikka muuten tuntuu, että lapsi oppisikin hyvin viittomaan. Viittomakielessä tarvittava vasemman aivopuoliskon toiminto, kielellis-avaruudellinen kyky, voi kehittyä täydellisesti vain ensimmäisten elinvuosien aikana. Sama koskee puhetta ja kieltä yleensä. Ellei viittomakieltä opita viiden ensimmäisen ikävuoden aikana, vaan joskus myöhemmin, siitä ei koskaan tule niin sujuvaa ja kieliopillisesti moitteetonta kuin ensikielenä opitusta viittomakielestä; jotain olennaista kieliopin taidoissa jää saavuttamatta. Lapsen synnynnäisestä kieliopin tajusta kertoo se, että jos pieni lapsi on kosketuksessa puutteelliseenkin viittomakieleen, hän kehittää siitä huolimatta kieliopillisesti oikean viittomakielen.

Nykyinen kuurojen lasten kuntoutusjärjestelmä ei ota tarpeeksi huomioon kuuron lapsen luonnollisen kielenkehityksen tarpeita ja korostaa liikaa kuulon ja puheen kehittämistä. Vanhemmille ei ole olemassa systemaattista kaikkia perheet tavoittavaa tukijärjestelmää, joka takaisi kuuroille lapselle riittävät mahdollisuudet viittomakielen omaksumiseen. Edellä mainittu Kuurojen Palvelusäätiön toiminta ei tavoita kaikkia perheitä. Mikäli vanhemmat eivät itse ole aktiivisia, he eivät saa riittävästi tietoa viittomakielestä ja kuurojen yhteisöstä, eikä heitä motivoita riittävästi viittomakielen opiskeluun ja käyttöön. Annettu informaatio voi olla myös ristiriitaista sen suhteen, mikä lapselle on parasta. (Viittomakielen oikeudellinen asema 1996, 34.)

Kuuron lapsen kulttuuri-identiteetin kehittymiselle ovat ensimmäiset ikävuodet erittäin tärkeitä. Kuurojen kulttuuriperinteen siirtyminen lapsille ei aina ole helppoa, sillä lapset eivät yleensä ole vielä mukana kuurojen yhteisössä ja sen kulttuuritoiminnassa. Lasten kuulevat opettajat varhaiskasvatuksen ja koulun puolella eivät itsekään tunne riittävästi kuurojen kulttuuria eivätkä näin pysty sitä välittämään ryhmässään oleville kuuroille lapsille. Tavallisimmin lapsille tarjotaan suomalaiseen kulttuuriperinteeseen sidoksissa olevia kansansatuja, loruja ja sananlaskuja, joiden kääntäminen viittomakielelle jää usein tekemättä. Toisaalta ne perustuvat paljolti leikkimiseen suomen kielellä eivätkä ammattitaitoisen kääntäjänkään työstämänä saata kääntyä hyvin viittomakielelle. Kuuroille lapsille on tarjolla hyvin vähän visuaalisia, viittomakielisiä kulttuuripalveluja. Kuurojen ryhmä on niin pieni, että julkisin varoin kuuroille suunnattuja palveluja ei ehkä pidetä tärkeinä. (Kulttuurityöryhmän muistio 1985, 66-67.)

Tarinoiden kertominen on erinomainen tapa kehittää lasten kieltä, koska silloin syntyy merkityksellinen konteksti käyttäen kieltä. Tarinoiden kautta välittyy myös kulttuuri. Olisi hyvä, jos paikalliset kuurot aikuiset kävisivät vuorotellen päiväkodissa ja koulussa kertomassa lapsille tarinoita. Ne voivat olla vaikka tuttuja satuja, mutta kuuron aikuisen kertoessa tarinaa lapset

saavat mallin kuuron aikuisen käyttäytymisestä sekä hänen kauttaan kokemusta kuurojen kulttuurista. (Schick & Gale 1996, 363-368.)

2.3.1 Kaksikielisyyteen kehittyminen

Kuurojen opetuksen ja kuntoutuksen eräänä kokonaistavoitteena voidaan pitää sitä, että kuuro hallitsee viittomakielen ja suomen kielen mahdollisimman hyvin ja osaa käyttää molempia kieliä tarkoituksenmukaisella tavalla. Kaksikielisyys tarkoittaa kahden eri kielen vaihtoehtoista käyttöä. Kuuro on kaksikielinen, jos hän käyttää sujuvasti viittomakieltä ja pystyy lukemaan ja kirjoittamaan suomen kieltä. Kuurojen kaksikielisyys perustuu siihen, että kuurot elävät kahden kieliyhteisön jäseninä. Menestyksellinen toiminta näissä kieliyhteisöissä edellyttää molempien kielten mahdollisimman hyvää hallintaa. (Bonaventura 1991.)

Kaksikielisyyttä on yritetty määritellä psykologisesti tarkastelemalla, tapahtuuko siinä kääntämistä kielestä toiseen (yhdyskaksikielisyys) vai ovatko kielijärjestelmät semanttisesti itsenäisiä (rinnakkaiskaksikielisyys). Jako ei ole ehdoton, sillä samalla henkilöllä saattaa esiintyä rinnakkain molempia puheenaiheesta ja puhetilanteesta riippuen. Kaksikielisyyttä on koetettu määrittellä myös sen perusteella, kuinka hyvin kielet osataan, missä tilanteissa ja tehtävissä niitä käytetään tai missä ne on opittu. Puhutaan esim. luonnollisesta ja koulukaksikielisyydestä. Keskeinen kaksikielisyyteen liittyvä käsite on interferenssi, toisen kielen (yleensä häiritsevä) vaikutus toiseen. Yleensä interferenssi tapahtuu niin, että paremmin opittu kieli vaikuttaa heikommin opittuun. Toisaalta on myös oletettu, että yhden kielen osaaminen helpottaa toisen omaksumista ja oppimista. Hyvällä äidinkielen taidolla on merkitystä vieraan kielen oppimisessa. Poikkeuksetta ollaankin sitä mieltä, että kielelliseen vähemmistöön kuuluvan lapsen on saatava alkeisopetus omalla äidinkielellään. (Leiwo 1989.)

Kaksikielinen ja -kulttuurinen lähestymistapa on erityisen ihanteellinen, jotta kuuro lapsi selviytyisi ja tulisi toimeen sekä kuurojen että kuulevien kulttuureissa. Kuuroilla on tähän vahvat argumenttinsa etnolingvistisen taustansa takia. Jotta kuuroilla lapsilla on aikanaan valinnanmahdollisuuksia taloudellisilla, poliittisilla ja esteettisillä aloilla sekä kuurojen että kuulevien yhteisöissä, heidän pitää hallita erilaisia kielellisiä ja sosiolingvistisiä taitoja. Heillä pitäisi olla monipuoliset taidot sekä viittomakielessä että ympäristön käyttämässä kielessä (lähinnä lukeminen ja kirjoittaminen). Kaksikielisyyden ja -kulttuurisuuden perustana on, että kuurot lapset voivat ensin kehittää viittomakielisen identiteettiään ja kulttuuriperintöään; heidän pitää saada jo varhain olla jatkuvasti kontaktissa oman etnolingvistisen ryhmänsä eri-ikäisten jäsenten kanssa. (Erting 1978, 143.)

Tanskassa aloitettiin kokeiluluontoisesti kaksikielinen kuurojen opetus jo 1982. Luokka perustettiin Kööpenhaminan kuurojen kouluun. Kokeiluun osallistui yhdeksän samanikäistä kuuroa. Vanhemmat halusivat edistää kaksikielisyyttä ja halusivat lastensa ensimmäiseksi kieleksi, äidinkieleksi, tanskalaisen viittomakielen ja toiseksi kieleksi, ensimmäiseksi vieraaksi kieleksi, tanskan kielen. Vanhemmat halusivat näitä kieliä käytettävän erillään toisistaan, mutta kuitenkin niin, että molemmilla kielillä olisi sama arvostus luokassa. Ollessaan 15-vuotiaita, kaikki lapset käyttivät viittomakieltä yhtä sujuvasti kuin kuulevat käyttävät tanskaa. Seitsemän lasta

yhdeksästä luki tanskaa samalla tasolla kuin ikäisensä kuulevat lapset. Huuliitalukutaito kehittyi valtavasti yksinkertaisesti siksi, että he osasivat huomattavasti enemmän tanskaa. Neljä oli oppinut lukemaan englantia samoin kuin samanikäiset kuulevat lapset. Tärkeintä oli kehittyminen kognitiivisissa, sosiaalisissa ja akateemisissa taidoissa. He pystyivät keskustelemaan maailmasta ja heillä oli valta vaikuttaa siihen mitä heille tulee tapahtumaan. He osasivat argumentoida ja heillä oli lisääntynyt kommunikaatiotaito ja tietoisuus kielestä. (Hansen 1991, 14-15.)

Meillä Suomessa ei olla vielä niin pitkällä, mutta mielenkiintoisia kokeiluja on tehty ja on parhaillaankin tekeillä. Näyttää kuitenkin siltä, että opetus on edelleen useimmiten yksikielistä. Kuuroista, äskettäin koulunsa päättäneistä nuorista tuntuu, että heiltä on mennyt suuri osa tietoa kouluaihana ohi vain siksi, että heidän kouluaikaanaan kuulovammaisten kouluissa ei ollut opetuskielenä kuuroille tehokkain ja tärkein kieli, viittomakieli. Tiedonvälitystä ja tiedonsaantia tärkeämmäksi on kohonnut suomen kielen opetus. (Lehtomäki 1991, 56.)

Ensimmäisen kielen omaksumiseen vaikuttavat synnynnäinen kielen oppimiskyky sekä ympäristön kanssa syntyvä vuorovaikutus. Motivaatio on oleellinen tekijä kaikessa oppimisessa. Lapsella on yleensä luonnollinen tarve kommunikoida ja ottaa kontaktia, mutta toisen kielen oppimisen kohdalla kielen käyttötärpeesta nouseva motivaatio on merkityksellinen. Koska oppiminen on yksilöllistä, on vaikea sanoa milloin kuuro lapsi on kognitiivisesti kypsä toisen kielen oppimiseen, mutta ensikielellä hankitut tiedot ja taidot edesauttavat myös toisen kielen oppimisessa. Ymmärtääkseen ja käyttääkseen kieltä oikein lapsen täytyy tietää sanojen merkitys sekä osata luokitella käsitteitä. (Meronen 1997, 12-13.)

Ensimmäisen ja toisen kielen oppiminen voivat erota toisistaan hyvinkin paljon. Kun on kyseessä kaksi erikanaavaista kieltä, oppimisen erot on tunnettava ja tiedettävä. Viittomakieli ja puhuttu kieli pitää opettaa erillään. Kuuron lapsen suomen kielen opiskelu pitää aloittaa visuaalisen kanavan kautta eli lukemisesta ja kirjoittamisesta pohjautuen viittomakieleen. Tälle pohjalle on Oulun kuulovammaisten koulussa kehitetty LVP (lukemaan viittomisen perusteella) -opetusmenetelmä. Kuuron lapsen lukemaan ja kirjoittamaan oppimista sekä lukemisteknikan ja -prosessin kehittymistä pitäisi tutkia, jotta oppiminen ja opettaminen antaisivat hyviä tuloksia. (Meronen 1997, 13.)

2.3.2 Sosiaaliisiin ympäristöihin integroituminen

Elämme kaikki jatkuvasti ihmissuhdeverkostoissa. Varhaislapsuuden kokemuksista, kaikesta, mikä vaikuttaa ihmisten välillä - puhe, sanat, eleet, tunnelmapiiri, ihmisten välille syntyvät psyykkiset ja sosiaaliset kentät jännitteineen, vaatimuksineen, rakkauden ja vihan voimineen - muodostuu ihmisen tajunnan syvä peruserrostuma. Yksilöllisyys herää ulkomaailman kohtaamisen kautta. Vanhemmat voivat siis antaa perustan yksilöllisyyden syntymiselle. Sosiaalisuudessa lapsi liittyy ympärillä olevaan kulttuuriin ja sosiaaliseen arvo- ja normimaailmaan. Tämän kehityksen perustaksi tarvitaan tunne siitä, että on hyväksytty omana itsenään ja että osa sosiaalista kokonaisuutta, alussa lähinnä osa perhettä. Lapsi on oma itsensä, autonominen, mutta samalla riippuvainen perheestään ja ympäristöstään. (Dunderfelt 1992, 53-69.)

Kun kuulevat vanhemmat saavat kuulla, että heidän vauvansa tai pikkulapsensa on kuuro, se tavallisesti aiheuttaa vanhemmille tilanteen, jossa he saamiensa ristiriitaisten tietojen pohjalta yrittävät päättää, kuinka kommunikoida lapsensa kanssa. Mikäli vanhemmilla ei ole riittävää viittomakielen taitoa, heidän ja kuuron lapsen välisestä suhteesta jää puuttumaan iloa ja vaittomuutta, joka antaisi tyydytystä molemmille osapuolille ja samalla kehittäisi lapsen kognitiivisia, kielellisiä ja sosiaalisia taitoja. Perusero kuulevien ja kuurojen vanhempien välillä on se, että kuuron perheen kuuro lapsi on ensimmäisestä elinpäivästään lähtien altis visuaaliselle kielelle. Varttuessaan hän on tekemisissä sujuvasti viittovien aikuisten kanssa, joiden kanssa voi käsitellä kaikkia arkielämän asioita kuten kuuleva lapsi kuulevien aikuisten kanssa. (Malm, 1991, 53.)

Yhdysvalloissa tehdyssä tutkimuksessa seurattiin videonauhoitusten pohjalta kuurojen vanhempien ja heidän kuurojen lastensa vuorovaikutusta. Huomattiin kuurojen äitien käytävän eräänlaista "baby-talkia" viittoessaan lastensa kanssa. He viittovat hitaammin ja kieliopillisesti yksinkertaisemmalla lauserakenteella ja muuntelevat, modifioivat, viittomia enemmän kuin normaalissa kielenkäytössä. Kuurot äidit pitivät yllä fyysistä kontaktia toimiessaan lapsen kanssa. Viittomia toistettiin useammin kuin normaalissa kielenkäytössä. Kuurot vanhemmat tuntuivat luonnostaan käyttävän kuuroille lapselleen visuaalisia interaktio- ja kommunikaatiostrategioita. Kuurojen lasten kuulevien vanhempien tulisi nähdä kuuroja vanhempia lastensa kanssa, jotta he saisivat mallin luontevaan, visuaalisuuden huomioon ottavaan kommunikaatioon. (Malm 1991, 53-56.)

USA:ssa tehdyissä tutkimuksissa on havaittu kuurojen vanhempien kuurojen lapsien olevan kypsempinä, itsenäisempinä ja vastuuntuntoisempina kuin kuulevien vanhempien kuurot lapset. Myös kuurojen vanhempien kuurojen lasten itsetunto on tutkimusten mukaan paljon parempi. Erot tasoittuvat lasten vanhetessa, jolloin koulutus, kommunikointitaito ja kokemukset vaikuttavat enemmän kuuron kehittämiseen. (Meadow 1980, 76, 96.)

Kuuluminen johonkin ryhmään on jokaiselle ihmiselle jo pienestä pitäen tärkeää. Kaksikielisyys ei merkitse automaattisesti kahden kulttuurin ja etnisen ryhmän jäsenyyttä. Kulttuuripiirteet (kieli, tavat, käsitykset), sukujuuret ja samaistuminen ryhmään ovat etnisen ryhmän tunnuksia. Perustana on yksilöiden halu kuulua ryhmään. (Fishman 1989, 24.)

Tullessaan päiväkotiin 2-3 -vuotiaana kuuro lapsi osaa jo viittoa ja kykenee vuorovaikutukseen muiden kanssa. Lapsi tarvitsee vanhempiensa lisäksi ympärilleen muitakin viittovia aikuisia rikastuttamaan käsitteistöä ja viittomakielen taitoa. Jokaisen kuuron lapsen pitäisi tutustua myös kuuroon aikuiseen, sillä hänen kauttaan hän tutustuu asioihin, jotka välittyvät vain kuurojen kesken. Kuuro aikuinen on myös tärkeä lapsen kielen rikastuttaja. Kuuro lapsi tarvitsee myös leikkitoverikseen muita kuuroja lapsia. Viittovien ikätovereiden kanssa leikkiessään hän voi kokea elämyksiä, joita aikuiset eivät pysty hänelle tarjoamaan. Muiden kuurojen lasten kanssa touhutessa oma identiteetti vahvistuu ja sosiaaliset taidot harjaantuvat. Minuuden rajat alkavat hahmottua samoin kuin kokemus itsestä ryhmän jäsenenä sekä suhde muihin. (Arvaja 1996, 22.)

Kuuro kokee usein yksinäisyyttä kuulevassa lähiympäristössään, mikäli perheessä tai päiväkotit- ja kouluympäristössä kukaan ei osaa viittomakieltä, ei ainakaan syvällisen keskustelun vaa-

timalla tasolla. Siksi on tärkeä olla yhteys kuuroihin kavereihin. Kuulevat ystävät ja perhe ovat tärkeitä, mutta ilman kuuroja ystäviä kuuro nuori ei voi olla vahva. (Lehtomäki 1991, 30.)

Pienen suomalaisen kuuron lapsen maailmaan kuuluvat ikätoverisuhteiden lisäksi kuntouttavat aikuiset. Perheessä voi käydä viikoittain viittomakielen opettaja, lapsi käy säännöllisesti puheterapiassa ja kuulotutkimuksissa, ja hänen kehitystään seurataan aktiivisesti. Kuuron pienen lapsen ikätoverikontaktit saattavat olla kommunikaatiovaikeuksien takia suppeita. Kuuroilla lapsilla on aivan samanlaiset intressit hankkia sosiaalisia suhteita kuin kuulevillakin, mutta kielelliset esteet haittaavat suhteiden syntyä. Sekä suomalaisen (Pöyhönen 1997, 61-66) että amerikkalaisten tutkimusten mukaan vuorovaikutus ryhmässä tai luokkayhteisössä olevan erilaisen lapsen ja ikätovereidensä välillä vaatii yleensä aikuisten tutorointia. Mikäli vanhemmilla tai opettajilla on aikaa olla käynnistämässä yhteisiä toimintoja, ystävyys- ja kavereussuhteita syntyy.

Sosiaalistuminen kuurojen ryhmään alkaa siinä vaiheessa, kun kuuro lapsi kohtaa muita kuuroja. Preisler (1983) kuvaa pientä tyttöä, joka eräänä päivänä jostain syystä huomaa olevansa ainoa kuuro lapsi tällaisessa integroidussa ryhmässä. Lapsen kasvoilta saattoi heti nähdä valtavasti pettymyksen, kun hän huomasi asian: ilme oli tyhjä ja sulkeutunut. Hänen kasvoiltaan näkyi suunnaton yksinäisyys. Hän vilkaisi vain pari kertaa, mitä kuulevat lapset tekevät, mutta ei halunnut ottaa heihin kontaktia. Pari kertaa hän sanoi jotain opettajalle. Kun kuulevat lapset halusivat kysyä häneltä jotain tai lainata jotain tavaraa, he kääntyivät opettajan puoleen ja pyysivät häntä toimimaan tulkkina. Kun paikalla oli useampia kuuroja, tällaiset yhteydenotot tapahtuivat suoraan. (Lehtomäki 1991.)

Integroidun päiväkodin kotileikkilanteessa tutkittiin, pääsevätkö kuurot noin 4-vuotiaat lapset samalla tavoin leikkeihin mukaan kuin kuulevatkin. Tässä päiväkodissa ei ollut tulkkia. Kuurojen ja kuulevien välillä ei havaittu mitään eroa: onnistumisia ja epäonnistumisia tapahtui molemmille yhtä paljon. Kuurot käyttivät yrityksissään non-verbaalista kommunikointia, passiivisempaa ja riskittömämpää tapaa kuin kuulevat ikätoverit. Väärinymmärryksiäkin tuli, kun kuulevat lapset eivät aina ymmärtäneet kuurojen tarkoitusta. (Roberts, Brown & Rickards 1995, 52-83.)

Koulussa, jossa on useita kuuroja, kuuro lapsi kokee ensimmäisen kerran kuuluvansa jonkunkin ja olevansa todella jonkun sosiaalisen ryhmän jäsen. Koulukavereista muodostuu perhe, joka ei korvaa kasvuperhettä ja kotia, mutta paikkaa niitä vuorovaikutuksen ja sosiaalisten kontaktien puutteita, joita suurin osa kuuroista on kuulevassa kodissa ja perheessä kokenut. Integroituina opiskelleet eivät joidenkin tutkimusten mukaan kokeneet syvällistä vuorovaikutusta: keskustelu kuulevien koulukavereiden kanssa jäi yleensä pinnalliseksi ja ystävyysuhteet olivat harvinaisia. Harvalla lapsella on kodin lähellä viittomakielen taitoisia ystäviä ja leikkitovereita. Koulun ystävyysuhteet jäävät monasti ainoiksi ikätoveruussuhteiksi. (Lehtomäki 1991, 32.)

Kouluiässä lapsi kehittää identiteettiään ja vahvistaa sitä kokemustensa kautta. Sosiaalistumisen kohteena ovat kuurot koulutoverit ja vähitellen joku koulun ja kodin ulkopuolinen ryhmä. Kuurojen yhteisö on aikuisten yhteisö, ja siihen liitytään oman identiteetin löytyttyä. Kuurojen ryhmään kuulumisen voi olla vastoin kuulevien vanhempien ja opettajien tahtoa. Kun kuurosta lapsesta ja nuoresta kasvaa kuurojen yhteisön jäsen, vanhemmat kokevat usein asemansa uhatuksi. Ensin kuurot lapset ovat kokeneet itsensä ulkopuolisiksi kuulevissa

perheissään, sitten vanhemmat vuorostaan kokevat itsensä ulkopuolisiksi. (Lehtomäki 1991, 33.)

Lapset kaipaavat toisten lasten seuraa. Kuuron pienen lapsen leikit onnistuvat tietyssä vaiheessa ja tietyissä leikeissä yhtä hyvin olipa leikkiveri kuuro tai kuuleva. Siinä vaiheessa, kun kommunikaatio tulee leikkimisen kannalta tärkeäksi, voi olla, että kuuro lapsi alkaa rajaamaan pois joko sellaisia leikkejä, missä vaaditaan kielellistä kommunikointia, tai sitten ei leiki enää sellaisten kavereitten kanssa, jotka eivät muuta kommunikaatiotapaansa sellaiseksi, että kuuron olisi myös helppo leikkiä mukana. Aikuiset kuurot ja alan työntekijät ovat jo vuosia peräänkuuluttaneet viittomakielistä päiväkotia, jossa kommunikaatio- ja opetuskieli olisi viittomakieli. Onhan maassamme esim. englannin- tai ranskankielisiäkin päiväkoteja ja kouluja. Tällöin ei tarvittaisi erityisopettajia, eivätkä lapset olisi erityislapsia. Toinen ehdotus on siirtää kuulovammaisten päiväkotiryhmät kuulovammaisten koulujen yhteyteen, jolloin järjestyisi myös koulua käyville esikoululaisille aamu- ja iltapäivähoito ilman uuvuttavia taksimatkoja koulun ja päiväkodin välillä. Viittomakieleen ja kuurojen kulttuuriin tutustumisen lisäksi kuurot lapset tarvitsevat päiväkodissa saman hoivan, kasvatuksen ja opetuksen kuin muutkin lapset. (Liinapuro 1996, 24-25.)

Kuurot lapset integroituvat fyysisesti yleisimmin kuulevien päiväkotiin joko omana ryhmänä tai kuulevien ja kuurojen sekaryhmänä. Kuurot sijoittuvat esikouluikässä kuulovammaisten kouluihin ja suorittavat peruskoulun siellä, mutta lukio- ja ammattiin kouluttautumisvaiheessa he opiskelevat yhdessä kuulevien kanssa. Muutamia lapsia opiskelee myös ala- ja yläasteella integroituen ryhmään tulkin välityksellä. Olisi hyvä, jos kuuron lapsen ei tarvitsisi olla ainoana kuurona ryhmässään, sillä viittomakielellä kommunikoivalla lapsella ei ole helppoa yksin kuulevien lasten kanssa. Sosiaalinen integraatio, vuorovaikutus- ja ystävyysuhteet syntyvät tulkin toimiessa kielisiltana ja samalla myös kulttuurien siirtäjänä. Viittomakielinen lapsi saa jatkuvasti vaikutteita suomenkielisten kulttuurista ja kuulevat lapset vastavuoroisesti viittomakielisten kulttuurista. Kielen kannalta integraatio merkitsee oman kulttuurin normien ja arvostusten lisäksi uuden kulttuurin normien ja arvostusten omaksumista. Ne eivät tule siis vanhan tilalle, vaikkakin voivat olla sen kanssa ristiriidassa. Integraatiossa molemmat kulttuurit koko ajan kehittyvät yhteistoiminnassa toistensa kanssa, ja tuloksena voi olla jotain aivan uutta, mikä ei ole vähempää kuin kumpikaan alkuperäiskulttuureista, mutta ei myöskään enempää. (Arvaja 1996, 22-23; Skuttnabb-Kangas 1988, 239.)

USA:ssa on huomattu, että mikäli kielelliset olosuhteet ovat suotuisat, integraation seurauksena sekä kuulevat, huonokuuloiset että kuurot kehittyvät sosiaalisissa ja kommunikatiivisissa taidoissaan. Kuurot lapset oppivat käyttämään viittomisen lisäksi myös puhekommunikointia. Monissa paikoissa on palkattu lisää kuuroja työntekijöitä ja käytetty aktiivisesti tulkkeja hyödyksi kaikissa tilanteissa. Sosiaalisen vuorovaikutuksen alueella on saatu sitä parempia tuloksia mitä enemmän aikuiset (opettajat, kuurojen opettajat, tulkit, vanhemmat, jne.) ovat mukana ohjelmassa vaikuttamassa ikätoverisuhteiden frekvenssiin ja laatuun. Aikuisten rooli sosiaalisen vuorovaikutuksen synnyttämisessä ja kannustamisessa on tärkeä, mutta tärkeintä on saada lapset toimimaan keskenään. (Luetke-Stahlman 1994, 472-487.)

USA:ssa integraatio-ohjelman mukaan esikouluryhmällä on käytössään lasten kirjoja, jotka käsittelevät kommunikaatiota ja kuurojen kulttuuria. Näin varmistetaan, että kuurot lapset ovat tietoisia kuurojen kulttuurista ja arvostavat sitä. Myös kuuleville lapsille opetetaan viittomakieltä, ja heistä jokaiselle annetaan heti viittomanimi. Pääperiaate on, että kaikki asiat

viitotaan. Jos ryhmän opettajat käyttävät puhetta, tulkki viittoo asian kuuroille. Jokaiseen päivään liitetään hetki, jolloin myös kuulevien lasten kanssa käytetään vain viittomakieltä. Ryhmätilanteissa huolehditaan siitä, että kuuroilla lapsilla on hyvä näkyvyys puhujaan ja tulkkiin. Keskusteltaessa jokainen viittaa ja saatuaan puheenvuoron nousee seisomaan, jotta kuurot huomaavat, kuka nyt puhuu. (Lutke-Stahlman 1994, 472-487.)

Amerikkalaisessa lasten päiväkeskuksessa haluttiin tietää, ottavatko 2-3 -vuotiaat kuulevat ja kuurot lapset kontaktia toisiinsa, osaavatko he ottaa huomioon kommunikaatiopartnerinsa tarpeet ja käyttää tarvittaessa erilaista kommunikointitapaa. Tutkimuksessa observoitiin kahdeksaa 2-3 -vuotiasta kuuroa ja kuulevaa lasta, joilla oli joko kuurot tai kuulevat vanhemmat. Ryhmässä oli sekä kuuroja että kuulevia opettajia, ja kaikkia lapsia kannustettiin viittomaan. Kuurot ja kuulevat lapset olivat paitsi keskenään vuorovaikutuksessa myös sekä kuurojen että kuulevien opettajien ohjauksessa. Kuulevat lapset osasivat myös viittoja, ja kun he kommunikoivat ikätovereidensa kanssa, he käyttivät puheensa mukana myös ei-äänellisiä elementtejä. Vaikka lapset hakeutuivat mielellään omakielistensä joukkoon, tutkimus osoitti kuitenkin, kuinka joustavia lapset ovat kommunikaationsa suhteen: he mukautuivat siihen, että heillä oli kuuroja ikätovereita ja opettajia ja osasivat tarvittaessa kommunikoida heidän kanssaan. Kyse on normaalista identifioinnista, halusta jutella enemmän samankielisten kanssa. (Spencer, Stafford Koester & Meadow-Orlans 1994, 512-518.)

Myös muissa tutkimuksissa on saatu samantyyppisiä tuloksia: 3-5 -vuotiaat kuurot ja kuulevat lapset ottavat kyllä aktiivisesti kontaktia toisiinsa kommunikaatio-ongelmista huolimatta, mutta aina kun se on mahdollista, he haluavat leikkiä ja toimia yhdessä samankielisten kanssa. Vuorovaikutuksesta eri kielisten välillä on kuitenkin saatu selvästi rohkeutta kontaktien ottamiseen ja kommunikointiin. (Minnett, Clark & Wilson 1996, 420-429; Rodrigues & Lana 1996, 245-250.)

2.4 VIITTOMAKIELEN TULKKAUS

Tulkkauksen tavoitteena on saattaa eri kieltä puhuvat henkilöt kielellisesti tasavertaisiksi ja näin mahdollistaa heidän keskinäinen kommunikaationsa. Tulkin työtavan mukaan tulkkaus voi olla **konsekutiivitulkkausta tai simultaanitulkkausta**. Konsekutiivitulkkauksessa puhujalla ja tulkilla on puheenvuoro vuoron perään niin, että puhuja keskeyttää puheensa tasaisin välein, jolloin tulkille jää aikaa jakson tulkkaukseen. Simultaanitulkkauksessa tulkki sekä tuottaa että vastaanottaa samanaikaisesti pysyen suurin piirtein puhujan tahdissa. Simultaanitulkkauksen suurimmat vaikeudet aiheutuvat kielten sanajärjestyseroista. Kun kuuro lapsi integroituu kuulevien lasten ryhmään, tulkkaus tapahtuu tavallisimmin simultaanisesti. Korvalääkärin vastaanotolla tai muissa vastaavissa asiointitilanteissa käytetään joustavasti tilanteen mukaan sekä konsekutiivi- että simultaanitulkkausta. (Ingo 1990, 58-59.)

Tulkkaus on perusolemuksestaan kieleltä toiselle kääntämistä. Kääntäminen ja tulkkaus ovat tilanteina kuitenkin hyvin erilaisia. Kääntämiselle on ominaista, että lähde- ja kohdeteksti säilyvät kokonaisuuksina ja osina, että kääntäjä voi yhä uudelleen palata tekstiin ja korjata tuotostaan. Tulkkaustilanne on aina elävä tilanne. Lähde- ja kohdeteksti ovat olemassa vain suul-

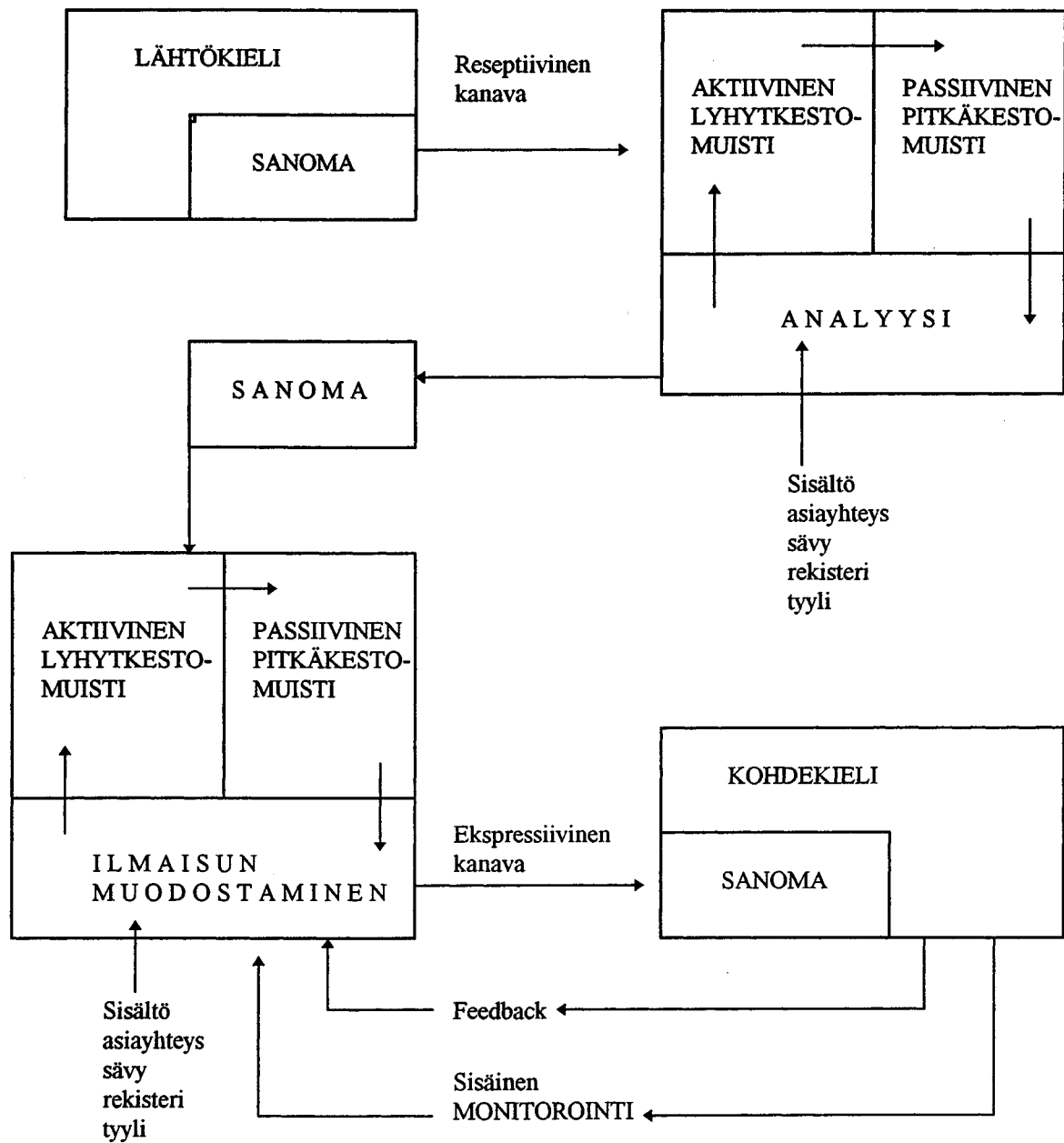
lisina, eikä ainutkertaiseen suoritukseen voida palata. Näin ollen tulkinnosta voidaan korjata vain rajallisesti tai ei lainkaan. (Reiss & Vermeer 1986, 10-11.)

Tulkin käännös poikkeaa jonkin verran kirjallisesta käännöksestä. Puheen ainutkertaisuudesta ja nopean käännöksen raakakopion luonteesta seuraa, että tulkkauksella syntynyt käännös ei voi olla yhtä huoliteltu kuin pitempään hiottu käännös. Simultaanitulkki joutuu pakostakin aloittamaan tulkkauksen ennen kuin puhuja on päässyt virkkeensä loppuun. Hän ei voi aina jäädä odottamaan sellaisia avainsanoja, jotka paljastavat lauseen rakenteen. Puhujan lause ehkä kääntyy sellaiseksi, että tulkin on vaikea jatkaa sitä loppuun korjaamatta mitään. Useimmiten hän pyrkii löytämään sellaisen syntaktisen ratkaisun, joka ei vaadi korjausta virkkeen alkuosaan. Tulkin käännös ei ole aina viimeistelty myöskään sanavalintojen suhteen. Tulkki joutuu käyttämään enemmän parafraseja kuin muissa käännöksissä on tapana: kun oikea sana ei heti löydy, hän turvautuu monisanaisempaan kuvaukseen. Tulkkauksella syntyneen käännöksen pitää kuitenkin aina olla ymmärrettävää. Tulkkauksessa on kaksi päävaatimusta: asiasisällön ja muodon säilyttämisen vaatimukset. Tulkin on koko ajan tuotettava luontevaa ja järkevää puhetta. Kuuntelijat kärsivät loppujen lopuksi enemmän semanttiseen tarkkuuteen pyrkivästä katkeilevasta ja sekavasta puheesta, kuin luontevasti etenevästä esityksestä, joka ei ehkä ole semanttisesti aivan moitteeton. (Ingo 1990, 61.)

Hyvä tulkkauksen vaatii aikaa. Konsekutiivitulkkaustilanteessa tulkillä on aikaa hahmottaa asioiden kokonaisuus tulkattavassa tekstiosassa. Simultaanitulkkaustilanteessa tulkin on oltava puhujaa jäljessä, jotta hän ennättää saada puhujan tarkoitteen selville ja pystyy osittain ennakkoimaan tulevaa. Mitä enemmän tulkki on puhujaa jäljessä (lagtime), sitä tarkempaa tulkkauksen on. Tulkkauksessa tapahtuu aina virheitä (miscues), jolloin tulkinnoksen informaatioarvo eroaa alkuperäistekstin informaatioarvosta. Tulkki saattaa jättää pois morfologisia ja leksikaalisia elementtejä sekä asioita sitovia sanoja tai hän voi tehdä lisäyksiä lähdetekstiin verrattuna esimerkiksi non-manuaalisilla elementeillä, sanoilla tai sidoksilla. Tulkki voi korvata lähdetekstin ilmauksen siten, että sanoman merkitys muuttuu. Kielten välillä voi tapahtua interferenssiä eli lähdekielen piirteitä voi siirtyä kohdekielen niin, että tulkkauksen näyttää enemmän lähdekieliseltä kuin kohdekieliseltä. Tulkkauksilanteen ainutkertaisuudesta johtuen tulkin tekemiä virheitä ei voida välttää. Koska lapselle tulkkauksilanteet ovat myös kielenoppimistilanteita, tulkkauksilanteet pitäisi minimoida. (Cokely 1996.)

Amerikkalainen viittomakielentulkkien kouluttaja Betty Colonos (Sparrevohn 1994, 1) on kehittänyt mallin tulkkauksprosessista (kuvio 3). Lähtökielinen sanoma siirtyy reseptiivistä kanavaa pitkin tulkin aivoihin. Siellä se menee ensin aktiiviseen lyhytkestoiseen muistiin, sitten passiiviseen pitkäkestoiseen muistiin, minkä jälkeen tapahtuu sanoman analysointi lähtötekstin sisällön, kontekstin, affektiivisuuden, rekisterin ja tyylin suhteen. Tämän jälkeen tapahtuu sanoman ymmärtäminen, minkä jälkeen sanoma lähtee aivoissa uudelle kierrolle aktiivisen lyhytkestoisen ja passiivisen pitkäkestoisen muistin kautta. Kierron aikana sanomasta muodostuu kohdekielinen ilmaisu, joka vastaa alkuperäisen sanoman sisältöä, kontekstia, affektia, rekisteriä ja tyyliä. Sanoma siirtyy ekspressiivistä kanavaa pitkin kohdekielille. Tulkki saa tuotoksesta palautetta sisäisen seurannan ja ulkoisen palautteen kautta. Kun tulkataan lapselle esimerkiksi sukujuhlissa pidettävää puhetta, tulkki joutuu sanoman ymmärtämisen jälkeen muokkaamaan lähdekielisen tekstin kohdekielille ja ottamaan huomioon puheen sisällön tunnelatauksineen, tilannekontekstin sekä lapsen käyttämän ja ymmärtämän kielen rekisterin ja tyylin.

KUVIO 3. Betty Colonomoksen malli tulkkauksilanteesta (Sparrevohn 1994, 1)

Viittomakielentulkilla pitää olla tieto kommunikaatiotilanteen kontekstista, jotta hän pystyy työskentelemään. Fyysisen ympäristön ja mahdollisten psykologisten häiriöiden lisäksi tulkin pitää selvittää etukäteen tulkkauksilanteen tarkoitus, keitä paikalla on, keitä he ovat ja missä suhteessa he ovat toisiinsa. Lingvistiset rekisterit pitää osata valita tilanteeseen sopiviksi. Lisäksi oikea vuorovaikutustapa, lauserakenteiden kompleksisuus ja oikea sanasto, tilanteeseen

sopiva äänen voimakkuus ja viittomien laajuus sekä mahdolliset keskusteltavien asioiden pääkohdat pitää miettiä jo etukäteen. (Humphrey & Alcorn 1995, 200-202.)

Kääntämisessä ja tulkkauksessa ratkaisevin tekijä on käännöksen ja tulkinnoksen tarkoitus, skopos: mihin tilanteeseen ja kenelle käännös ja tulkinnos on tarkoitettu. Kohdekielen tekstimerkityksen on oltava ekvivalentti lähdekieliseen tekstimerkitykseen nähden. Lähdekielistä tekstiä pitää vastata samansisältöinen kohdeteksti. Sanatarkka käännös ja tulkinnos ei ole tavoitteena, vaan tärkeintä on saada tekstimerkitys, tekstimieli, välittymään sellaisena kuin viestin lähettäjä sen on tarkoittanut. Tilannekontekstin tunteminen helpottaa tekstin merkityksen ymmärtämistä. Kääntämistä ja tulkkaamista ohjaa aina vastaanottajan ja vastaanottajaryhmän huomioonottaminen. (Reiss & Vermeer 1986, 20-22.) Päiväkotij- ja koulutilanteissa tulkille tulee päivittäin vastaan tilanteita, joiden kontekstuaalista yhteyttä hän ei pysty heti näkemään. Lasten tapa kertoa ja kuvailla asioita ja tapahtumia saattaa jättää sanomatta juuri olennaisemman asian, joka tulkkauksen kannalta olisi ollut merkityksellistä.

Tulkin on pystyttävä käyttämään tulkinnoksessaan mahdollisimman hyvin lähdetekstin rekisteriä, jotta vastaanottaja saisi saman vaikutelman kokonaisuudesta, kuin lähdetekstin tuottaja on tarkoittanut. Joosin viisi kielen rekisteriä ovat: 1. rituaalinen (runous, liturgia, kohteliaisuusfraasit), 2. formaalinen (viralliset puheet), 3. konsultatiivinen (luento, opetus, ohjaavat keskustelut, konsultoinnit), 4. ei-formaalinen (tuttujen keskinäinen puhe, slang), 5. intiimi (perheenjäsenten keskinäinen kommunikointi). Lapselle tulkkaustilanteet ovat tavallisimmin ei-formaalisia tai konsultatiivisia, mutta myös formaalisia, rituaalisia ja intiimejä tilanteita tulee tulkattavaksi. Kaikissa tilanteissa pitää tilannerekisterin lisäksi huomioida lapsen käyttämän ja ymmärtämän kielen rekisteri ja tyyli. (Sparrevohn 1994, 63.)

Hyvällä tulkilla tulee olla hyvä kielellinen kompetenssi, älykkyys ja kunnioitus alkutekstiä kohtaan, mutta sen lisäksi hänen tulee olla nöyrä. Tulkin nöyryys tarkoittaa, ettei hänellä ole oikeutta käyttää valtaa. Kuitenkin ajatus kääntämisestä inhimillisenä kommunikaationa merkitsee tilannetta, johon kääntäjäkin aktiivisesti osallistuu. Valta mielletään usein negatiiviseksi seikaksi eli autoritaariseksi vallaksi jonkun toisen yli, alistamiseksi. Valta voitaisiin kuitenkin ymmärtää myönteiseksi eli jaetuksi vallankäytöksi jonkun rinnalla, ns. dialogiseksi vallankäytöksi. Varsinkin kun asiakkaana on lapsi, tulkki voi huomaamattaan käyttää tulkkaustilanteissa sellaista valtaa, joka ei ole lapsen kannalta hyvä asia. Tulkki voi ohjailla tilanteita haluamaansa suuntaan. (Oittinen 1995, 38.)

Tulkin pääasiallinen tehtävä on saada teksti elämään. Hänen pitää rohkeasti irrottautua alkuperäisestä tekstistä, löytää tekstimieli, jonka hän tuottaa elävästi kohdekielellä. Tulkki näkyy tulkkaustilanteessa, hän ottaa avoimesti vastuuta tekstin välittämisestä ja ottaa sekä lähdeettä kohdekieliset tasavertaisesti huomioon. Tulkin tuotokseen vaikuttaa koko oma eletty elämä, kaikkien kokemusten ja hankittujen tietojen summa, joka auttaa tulkkauksessa esille tulevien suurien tunteiden tulkkaamisessa tulkkauksen osapuolia kunnioittavalla tavalla. (Oittinen 1995, 149-150.)

2.5 VIITTOMAKIELENTULKIN TYÖ

Viittomakielentulkit työskentelevät opiskelutulkkeina eri oppilaitoksissa, päätoimisinä asioimistulkkeina tulkkikeskuksissa tai free lancereina. Tulkkikeskuksia maassamme on tällä hetkellä yhteensä 22. Palvelun järjestäjänä on joko kunta, kuntaliitto tai yksityinen taho, lähinnä paikalliset kuurojen yhdistykset. Tulkkikeskukset sijaitsevat suurimmilla paikkakunnilla, joten tulkkivälitysorganisaation ulkopuolelle jää paljon kuntia ja niissä asuvia tulkin tarvitsijoita. Tulkkikeskukset välittävät toimeksiantoja myös alueella asuville freelance-tulkeille. (Viittomakielen oikeudellinen asema 1996, 38.)

Viittomakielentulkki tarvitsee hyviä vuorovaikutustaitoja, erilaisten tilanteiden tunnistamis- ja arviointikykyä sekä eettistä vastuullisuutta. Toimintaympäristöt saattavat vaihtua päivän mitaan, joten työ vaatii joustavuutta ja sopeutumiskykyä. Viittomakielentulkin tulee kyetä tasa-arvoiseen, toista ihmistä kunnioittavaan vuorovaikutussuhteeseen eri-ikäisten ja eri kulttuuri-taustan omaavien ihmisten kanssa. Edellytyksenä on tulkkipalvelun merkityksen ymmärtäminen sekä asiakkaiden kulttuurin ja kielen arvostaminen. Tulkin tulee tiedostaa valta- ja vähemmistö-kulttuurien väliset suhteet ja ymmärtää niiden vaikutukset yksilöiden väliseen viestintätapahtumaan. Tulkkauksen lisäksi tehtävänä on tiedottaa, neuvoa, opastaa ja konsultoida alaan liittyvissä kysymyksissä. (Viittomakielentulkin koulutusohjelman opetussuunnitelma 1998.)

Viittomakielentulkkauksen kehittyminen ammatiksi on tapahtunut hyvin lyhyessä ajassa. Tulkkien ammatillistumisessa on nähtävissä kolme eri ajanjaksoa: itseoppineiden tulkkien aika, sivutoimisten asioimistulkkien aika ja kokopäiväisten tulkkikeskus-, opiskelu- ja freelance-tulkkien aika. Ennen vuoden 1979 invalidihuoltolain muutoksen ansiosta alkanutta tulkkipalvelua, kuurojen omaiset, kuurojen papit ja diakonissat sekä muut kuurojen parissa työskennelleet toimivat tarvittaessa tulkkeina. Tulkkien koulutus on kehittynyt viidessätoista vuodessa muutaman viikon mittaisista kursseista ammattikorkeakoulututkinnoksi. (Vatanen 1996.)

Tulkki sitoutuu valmistuttuaan noudattamaan viittomakielentulkkien ammattisäännöstöä (liite 1). Ammattietiikka velvoittaa tulkin noudattamaan ehdotonta vaitiolovelvollisuutta sekä kunnioittamaan ja tukemaan asiakkaidensa itsenäisyyttä ja itsemääräämisoikeutta. Tulkin tulee ottaa toimeksianto vastaan vain, jos hänellä on siihen tarpeellinen pätevyys ja jos hän ei ole tilanteessa jäävi. Tulkin pitää valmistautua tehtäväänsä ajoissa ja huolellisesti, mikä edellyttää sitä, että tulkki saa etukäteen kaiken mahdollisen tulkkauksilanteeseen liittyvän materiaalin tai on muuten hyvin tietoinen siitä, mitä tulkkauksilanteessa tulee tapahtumaan. Tulkki käyttäytyy toimeksiannon yhteydessä moitteettomasti, on puolueeton eikä anna henkilökohtaisten asenteidensa ja mielipiteidensä vaikuttaa työnsä laatuun. Tulkin käyttäjille on laadittu oma ohjeistonsa (liite 2).

Tyypillisiä viittomakielen tulkkauksilanteita ovat erilaiset **asioimis-, opiskelu- ja kulttuuritulkkauksilanteet**. Kotiin, perheeseen, asumiseen, työssä käyntiin, tiedonsaantiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja vapaa-ajan toimintoihin liittyvissä tilanteissa tulkin käyttö on varsin

yleistä. Lasten päiväkot-, koulu- ja harrastustilanteet ovat lähinnä opiskelutulkkauksilanteita. Asiointitilanteissa, esimerkiksi lääkärissä, lapset yleensä ovat jonkun aikuisen seurassa. Lepäsen & Hassisen (1984) tutkimuksessa on kartoitettu niitä tilanteita, joissa kuurot omasta mielestään tarvitsevat tulkkia. Terveystilanteissa 75 % kuuroista ilmoitti tarvitsevänsä tulkkia. Työpaikalla ilmoitti tarvitsevänsä 40 %, tärkeiden asioiden hoitamisessa (esim. pankissa) 59 %, virastokäynneillä 45 % ja tärkeissä tilanteissa kuten esimerkiksi juhlassa ja kokouksissa 22 % kuuroista.

Kuurot opiskelevat nykyään kuulevien kanssa tasavertaisina eri koulutusasteilla. Kuurojen Liiton tilaston mukaan lukuvuonna 1998-99 sadan tulkin välityksellä opiskeli 170 kuuroa. Opiskelutulkin asiakkaana voi olla yksi tai useampia kuuroja. Opiskelutulkin tehtävänä on tulkata viittomakielelle kaikki, mitä luokassa puhutaan ja suomen kielelle kaikki, mitä kuuro opiskelija viittoo. Kuuro on itse vastuussa opiskelustaan: tulkki ei toimi apuopettajana, ei vastaa kuuron puolesta opettajan tekemiin kysymyksiin eikä tee muistiinpanoja kuuron puolesta. (Varhelahti 1994, 4-14.)

Yhdysvalloissa oppilaitokset tarjoavat eri kouluasteilla tukipalveluna opiskelutulkkauksia. Koulussa voi olla useita kuuroja oppilaita tai luokassa voi olla vain yksi kuuro oppilas. Vanhemmat suosivat integrointia kuulevien päiväkoteihin ja kouluihin. Alemmilla luokilla opiskelutulkin rooliin saatetaan kytkeä myös muita tehtäviä kuin pelkkää tulkkausta. Ylemmän asteen kouluissa saattaa kuuroille olla tarjolla myös muita tukitoimia kuten opinto-ohjausta, muistiinpanoapua ja tukiovetusta. Opiskelutulkin työ on ongelmallista, jos siihen liittyy opiskelijoiden avustamista tai opettamista. Tulkin roolia täytyy selvittää eri osapuolille, jotta tulkki voi todellakin toimia siinä työssä, mihin on saanut koulutuksen: kieleltä toiselle kääntäjänä. (Frishberg 1986, 104-109.)

Kansasin yliopistossa tehty tutkimus osoittaa, että vaikka tulkit ovat työskennelleet luokissa jo 20 vuotta ja opiskelutulkkauksia lisääntyy koko ajan, opiskelutulkin roolista ja vastuusta, koulutuksesta ja pätevyydestä on kirjoitettu julkisesti vähän. Tulkeille tehdyn kyselyn perusteella opiskelutulkin työssä mieluisinta on työskennellä oppilaiden kanssa ja nähdä heidän edistymisensä opinnoissa ja sosiaalisissa taidoissa. Työ ei ole koskaan yksitoikkoista. Kyselyn mukaan hankalimmalta tuntuivat kuurojen opiskelijoiden asenteet: kuurot eivät aina katsoneet tai huomioineet tulkkia ja odottivat usein tulkkien tekevät työn heidän puolestaan. Opetushenkilöstö ei aina ymmärtänyt tulkin tehtävää ja roolia luokassa. Kuusikymmentä prosenttia tulkeista vastasi, että opettajat eivät ymmärtäneet opiskelutulkin vastuuta. Siksi tulkin pitää kouluttaa sekä opettajia että oppilaita ja kertoa omasta roolistaan ja työstään kuuron tulkkina. (Lynn Hayes 1992, 5-24.)

Tulkinkäytön ohjaus

Lasten tulkinkäytön ohjaus toteutuu yleensä käytännön tulkkaustilanteiden kautta. Tulkki ohjailee omalla toiminnallaan tulkkauksen osapuolia ja toimii samalla kouluttajana. Vasta yläasteella opetetaan virallisesti tulkin käyttöä. On ajateltu, että yläasteikäinen tarvitsee koulutusta, koska jatko-opiskelupaikka voi olla integroituna kuulevien oppilaitoksessa, johon kuuro tulkin kanssa sijoittuu. Lapset aloittavat aktiivisen tulkin käytön huomattavasti aikaisemmin. Yksittäisten tulkkaustilanteiden opastuksen lisäksi kuulovammaisten päiväkotiryhmissä, koulujen esikoululu- ja ala-asteen luokissa tulisikin harjoitella tulkin käyttöä jo aikaisemmin. (Tulkkipalvelut vammaispalvelulain perusteella 1990, 19-21.)

Tulkinkäytön koulutusta eivät tarvitse ainoastaan kuurot oppilaat, vaan yhtäläillä tilanteissa mukana olevat kuulevat: ryhmien ohjaajat, opettajat ja muu henkilökunta sekä ryhmän muut lapset. On tärkeää, että kaikki osapuolet voivat luottaa tulkkiin. Tulkille muotoutuu ainutlaatuisen rooli luokassa: hän on näkyvä ja kuuluva tulkatessaan, mutta muuten hänellä on passiivinen rooli luokkayhteisössä. Kun ryhmään tulee kuuro lapsi tulkin kanssa, on hyvä heti ensimmäisenä päivänä kertoa mitä tulkki tekee: tulkki tulkkaa kaiken, mitä puhutaan tai viitotaan. Tärkeätä on myös opastaa, miten tulkkia käytetään vuorovaikutustilanteissa. (Siple 1997, 139-141.)

Integroitujen ryhmien opettajille, jotka joutuvat hyvin läheisesti työskentelemään viittomakielentulkkiensa kanssa, on tehty joitakin ohjeistuksia. Heitä kehoitetaan etukäteen miettimään tarkoin opetuksen ajoitusta ja sisältöä sekä opetuksessa käytettävää terminologiaa, jotta tulkit voivat huolellisesti valmistautua tehtäväänsä. Samoin opetustilanteissa käytettävät materiaalit ja opetuskäytännöt pitäisi selvittää etukäteen, jotta tulkki voisi selkiyttää omaa rooliaan opetustilanteissa. Tulkinkäytön koulutukseen pitää käyttää aikaa, jotta opetustilanteet sujuvat hyvin. (Seal 1998, 33-36.)

Ruotsissa tulkinkäytön koulutus alkaa Östervångin kuurojen koulussa toisella luokalla, kun oppilaat ovat 7-8 -vuotiaita. Tulkki käy tervehtimässä jo ensimmäisenkin luokan oppilaita, kun muutama kouluviikko on mennyt ja oppilaat ovat asettuneet kouluun. Tulkki esittelee itsensä ensiluokkalaisille, ja oppilaat kertovat oman nimensä ja viittomanimensä tulkille. Tulkki kertoo toimivansa viittomakielentulkkinä koulussa ja kysyy oppilailta, mahtavatko he tietää, mikä tulkki on. Monet lapset ovat nähneet tulkin työskentelyä ja ehkä itse käyttäneetkin tulkkia ennen kouluun tuloaan. (Wendell 1996, 10.)

Varsinainen tulkin käytön opetus alkaa toisella luokalla teemalla, mitä tulkkaus tarkoittaa. Oppilaat näkevät koko ajan tulkin osana koulutyötä, koska kouluun on palkattu vakinaisesti tulkki. Viidennellä luokalla oppilaiden ollessa 11-12 -vuotiaita, varsinainen tulkin käytön opetus jatkuu, jolloin teemoina ovat, kuka saa tilata tulkin, mihin tarkoitukseen voi tilata tulkin, kuinka tulkin tilaaminen tapahtuu, mikä ero on olla kuuron lapsen äiti ja isä tai tulkki sekä mikä ero opettajan ja tulkin välillä. Tulkin vaitiolovelvollisuus selvitetään oppilaille. (Wendell 1996, 11-14.)

Koulutus jatkuu kahdeksannella luokalla, jolloin oppilaille on jo paljon kerrottavaa omista tulkikokemuksistaan. Silloin tarkastellaan, millainen hyvän tulkin pitäisi olla. Oppilaille esitellään tulkikoulutus. Oppilaiden kanssa mietitään myös kuuron asiakkaan vastuuta tulkkaustilanteissa. Tulkkauksen eettisiin kysymyksiin syvennytään tarkemmin. (Wendell 1996, 14-17.)

Kymmenennellä, peruskoulun viimeisellä luokalla mietitään oppilaiden tulkin käyttöä koulun jälkeen. Opiskelutulkkaukseen perehdytään laajasti. Myöhempien elämänvaiheiden perhe-, työ- ja vapaa-aikaan liittyvät tulkkaukset käydään myös läpi. Jotta tulkki selviäisi kaikesta mahdollisimman hyvin, hän tarvitsee tulkkaustilanteisiin liittyen etukäteismateriaalia ja -tietoa. Samoin tulkkiensa työolosuhteet on tärkeä miettiä, koska niistä riippuu tulkkauksen taso. Kaikki opetus tapahtuu vuorovaikutuksessa oppilaiden kanssa. Mahdollisuuksien mukaan käsitelyyn otetaan myös oppilaiden omia koulun ulkopuolisia tulkkaustilanteita. (Wendell 1996, 18-21.)

2.6 LAPSI VIITTOMAKIELENTULKIN ASIAKKAANA

Kuulovammaisten Lasten Vanhempien Liitto ry:n (1998) tekemän kyselyn mukaan suurin osa kunnista myönsi lapsille 120 tuntia tulkkipalvelua kalenterivuodeksi (61% kyselyyn osallistuneista ja tulkkipalvelua aneista). Muiden kohdalla myönnetyt tunnit vaihtelivat 10:stä 100 tuntiin. Tutkimuksen 202 lapsesta 127 ei tarvinnut tulkkipalvelua tai sitä ei ollut anottu. Vain kahden lapsen anomus oli evätty sillä perusteella, että lasten on käytettävä kuuron äitinsä tulkkipalvelutunteja. (Virpiranta-Salo 1998.)

Vammaispalvelulaki ei määrittele, minkä ikäinen tulkkipalveluiden käyttäjän tulee olla. Tulkkipalvelua ei osata hakea lapselle, koska katsotaan, että lapsi ei vielä tarvitse sitä. Joillakin paikkakunnilla on niin kova tulkkipula, että iltaisin ja viikonloppuisin, jolloin lapset yleensä tarvitsivat tulkkia harrastuksissaan, tulkkeja ei ole saatavissa. Lapset käyttävät kyllä tulkkia juhlatilaisuuksissa, perhetapahtumissa ja harrastuksissa, mutta tulkkaminen lapselle on erilaista kuin aikuiselle, koska lapset eivät vielä toimi niin rationaalisesti. Tulkeilla ei ole kovinkaan paljon kokemusta lapsista, kuuron lapsen kielestä ja lapselle tulkkauksesta, joten saattaa olla, että tulkki ja kuuro lapsi eivät ymmärrä toisiaan. (Virpiranta - Salo 1997.)

2.6.1 Eettisiä kysymyksiä lapselle tulkattaessa

Ammattietiikkaa täytyy osata soveltaa joustavasti varsinkin, kun asiakkaana on lapsi, jotta etiikka ei käänny itseään vastaan. Esimerkiksi opiskelutulkin roolissa päiväkodissa tai luokassa, jossa kuuro on integroituna kuulevien ryhmään, tulkki on näköalapaikalla ja ainoa, joka osaa lapsen kieltä. Hänellä on suora kontakti kuuroon lapseen sekä hänen ikätovereihinsa ja opettajiin. Hän näkee päivittäin, kuinka tulkkkaus edistää tai ei edistä oppimista. Kun järjestetään kuuron lapsen kuntoutusta käsittelevä kokous, ei ole oikein, jos tulkki vetäytyy eettisten ohjeitten taakse vedoten vaitiolovelvollisuuteensa. Hän voi eettisiä ohjeita rikkomatta kertoa sen, mitä näkee tulkkauksilanteessa tapahtuvan. Hän on ainoa, joka pystyy siitä kertomaan. Tulkin kannattaa selvittää itselleen opiskelutulkin rooliin kuuluva vastuu ja velvoitteet, jotta kaikki toiminta tapahtuisi kuuron lapsen parhaaksi. (Winston 1998, 30-32.)

Tulkille saattaa tulla päivittäin eteen tilanteita, joissa hän joutuu käymään sisäistä taistelua ammattietiikan ja oman etiikkansa välillä. Tilanteet, joissa joutuu hyppäämään tulkin roolin ulkopuolelle, johtuvat useimmiten ulkoisista olosuhteista: tulkki ei saa lapsen huomiota siirtymään tulkkaukseen, tilanteessa ei ole aikaa selittävälle tulkkaukselle, jotta lapsi pysyisi paremmin mukana, tai lapsi on sellaisella tuulella, että ei voi sietää tulkkamista. Tulkki saattaa tilanteen jo mentyä ohi selittää lapselle asioita, joiden tulkkaukselta lapsi ei nähnyt ja samalla tuntee piston sydämessään: teenkö nyt eettisesti oikein vai väärin. Kun on ottanut vastaan lapselle tulkkamistehtävän, se pitää hoitaa niin hyvin kuin mahdollista ja ymmärtää, että kysymyksessä on lapsi. (Budding 1998, 16, 36.)

Viittomakielentulkkien tehtäviin amerikkalaisissa esikouluissa on kirjattu tulkkauksen lisäksi muitakin tehtäviä, joita onnistunut tulkkaus esikoulussa vaatii. Tulkki on mukana leikeissä ja opetustuokioissa lasten kanssa ja rohkaisee heitä sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Tulkin tehtävänä on ohjata kuurojen lasten puheen ja sanaston kehittymistä ja pitää listaa viittomista, joita päiväkodissa on käytetty. Tulkki seuraa kommunikaation apuvälineiden (kuulolaitteet, puhelimet, FM-laitteet, ovikellot, palohälyttimet ym.) toimivuutta ja puhtautta sekä suosittelee ja etsii muulle henkilökunnalle luettavaksi tutkimuksia ja kirjoja kuuroudesta ja viittomakielestä. Tulkin tehtävänä on pitää myös lapsen vanhemmat ajan tasalla lapsen kielen kehityksestä. (Lutke-Stahlman 1994, 472 - 487.)

USA:ssa esikoulussa toimivan viittomakielentulkin toimenkuva on hyvin monipuolinen. Sitä ei ole haluttu rajata turhan tiukaksi, jos on kysymys hyvin pienistä lapsista. Avainsana on joustavuus. Tulkin tehtävänä on osallistua kaikkeen kuuron lapsiasiakkaansa kanssa: yhtälailla istua lasten kanssa lounaspöydässä ja tulkata niin ruokapöytäkeskusteluita kuin opetustuokioitakin. Tähän liittyy vaara, että lapsi ripustautuu tulkkiin liikaa. Tällöin tulkin täytyy olla aktiivinen ja ohjata lasta muiden lasten pariin, solmimaan kaveruussuhteita ja leikkimään ikätovereidensa kanssa. Vaikka tulkin rooli on hyvin laaja, päätehtävä on silti tulkkaus. Pieni lapsi ei alussa ymmärrä, mikä tulkki on, mutta vähitellen rooli selkiytyy. (Affonso 1998, 14-15.)

Suomessa ollaan huomattavasti tiukempia tulkin roolin suhteen, vaikka asiakkaana olisikin lapsi - viittomakielentulkin tehtävä on vain kieleltä toiselle tulkkaminen. Viittomakielentulkin ammattisäännöstö antaa raamit tulkkina toimimiselle (liite 1). Tulkki nähdään vain kieleltä toiselle kääntäjänä eikä tulkkauksen ohella avustajana, jolle kuuluisi kuuroon lapseen liittyviä muita toimintoja. Tulkkien mielestä vanhemmat eivät saisi jättää lasta tulkin vastuulle, jos kyseessä on niin pieni lapsi, ettei hän selviydy itsenäisesti esimerkiksi pukemis- ja wc-tilanteista. Lapselta ei voida edellyttää tulkin käyttäjälle laadittujen ohjeiden noudattamista (liite 2). Lapsella pitäisi aina olla joku aikuinen tukenaan tulkin lisäksi, sillä tulkilla on vastuu kieleltä toiselle kääntämisestä, ei lapsesta. (Vivolin-Karèn 1997, 6-7.)

2.6.2 Tulkki kielimallina lapselle

Tulkki on lapselle integraatiotilanteissa pääasiallinen kielen malli. Siitä syystä on erittäin tärkeää, että tulkki hallitsee molemmat tulkattavat kielet hyvin. Sekä viittomakielellä että suomen kielellä tulkin täytyy osata käyttää sanastollisesti ja kieliopillisesti rikasta kieltä. Joskus ajatellaan virheellisesti, että kyllähän sitä nyt lapselle osaa tulkata, vaikka ei muuten niin taitava olisikaan. Asia on täysin päinvastoin. Esimerkiksi päiväkodissa tulkataan paljon yksinkertaisia kehoituksia - istukaa, kiinnittäkää huomio tähän, älä tee niin, peskää kätenne, jne. - ,mutta päivään sisältyy paljon muutakin. Varhaiset vuodet ovat tärkeitä lapsen kielen kehityksen kannalta. (Affonso 1998, 14 -15.)

Päiväkodissa integroidun lapsen viittomakielen kehittyminen on paljon tulkin vastuulla. Tulkkauksitilanteet ovat aina samalla myös kielenopetustilanteita. Lapset poimivat tulkin viittomasta hyvin nopeasti kieltä, ja siksi on tärkeää, että tulkin tuottama kieli on korrektia ja täs-

mällistä ja sisältää oikeat kieliopilliset elementit myös kasvojen ja suun liikkeiden suhteen. (Affonso 1998, 14 - 15.)

Tulkki tuottaa joka päivä viittomia, jotka lapsi näkee ensimmäistä kertaa eikä tiedä, mitä ne tarkoittavat. Tulkin tehtävänä on amerikkalaisen mallin mukaan opettaa lapselle nämä uudet viittomat. Kun tulkkaustilanne on ohi, tulkki voi liittää uusia viittomia leikkutilanteissa uusiin yhteyksiin, jotta lapselle selviää viittomien laajempi merkitys. Kuten kaikessa oppimisessa, toistolla on suuri merkitys. Uudet viittomat on tärkeä saada liitettyä heti oikeaan kontekstiin. Jos päiväkodista ei löydy luontevaa tilannetta selvittää vierasta käsitettä laajemmin, on mahdollista lähteä lapsen kanssa päiväkodin ulkopuolelle etsimään paikkaa, jossa asiaa voi viittoma luonnollisessa ympäristössä. Samoin päiväkodissa olevia nukkeja ja leikkieläimiä voi käyttää demonstroimaan hankaliakin tilanteita. (Affonso 1998, 14-15.)

Lapsi ei ehkä heti opi uusia viittomia eikä ala käyttää niitä itse, mutta hänen on kuitenkin helpompi ymmärtää tulkkausta viittoman toistuessa seuraavan kerran, jos sen opettamiseen ja merkityksen selkiyttämiseen on käytetty aikaa. Tulkki palvelee itseään, lasta, opettajia ja vanhempia, jos hän kirjaa muistiin lapselle opetetut ja lapsen käyttämät viittomat. Päiväkodissa kukaan muu ei pysty listaa tekemään. Vanhemmat voivat kotona seurata helpommin lapsen käyttämiä viittomia ja kommunikoida hänen kanssaan, kun tietävät, mitä lapsi on oppinut. (Affonso 1998, 14-15.)

2.6.3 Tulkki mukana lapsen vuorovaikutustilanteissa

Seppäläinen (1995) kuvaa kokemuksiaan lapselle tulkkaamisesta päiväkodissa ja harrastuksissa. Päiväkotiryhmään oli integroitu kuuro lapsi. Alussa kaikki olivat hieman ymmällään tilanteesta, mutta kun tulkki oli kertonut omasta työstään ja päiväkotihenkilöstö päiväkodin toiminnasta, selvitettiin kunkin rooli lapsen näkökulmasta. Kun uusia tilanteita tuli vastaan, niiden ratkaisusta keskusteltiin yhdessä. Lapselle tulkin käyttö oli uusi asia, hän ei ollut saanut ohjausta tulkin käyttöön koulutusta aikaisemmin, mutta nyt päiväkodissa eri tilanteissa opastettiin samalla lasta tulkin käytössä. Lapsi ymmärsi nopeasti tulkin roolin, ja vaikka tulkki vaihtui, ei tullut ongelmia, koska tulkeilla oli samanlaiset toimintatavat. Alkuvaiheessa lapsi kysyi ohjeita tulkilta, mutta tulkki ohjasi lapsen kysymään ohjaajalta. Samoin lasta opastettiin sanomaan asia suoraan kaverille ja tulkki tulkkasi sen suomen kielelle. Tulkki ja hoitajat kertoivat myös muille lapsille, miksi tulkki on paikalla ja mitä hän tekee ja mitä ei tee.

Harrastusryhmän ohjaajan kanssa keskustellaan tulkin työstä ja roolista: tulkki ei toimi lasten avustajana vaan tulkkina. Mikäli viittomakielisiä lapsia on useampia, tulkillä on täysi työ saada vilkkaat lapset katsomaan yhtäaikaan tulkkausta. Asia pitää joskus tulkata kaksi, kolme kertaa, jotta kaikki saavat saman tiedon. Muille ryhmäläisille kerrotaan, miksi tulkki on paikalla ja mitä hän tekee. Alle kouluikäinen lapsi ei vielä osaa kertoa ikätovereilleen tulkista, vaikka se olisi tietenkin paras tapa informoida asiasta. Lapset ovat hyvin ennakkoluulottomia ja ottavat rohkeasti kontaktia kuuroihin, samoin kuurot heihin. Kuulevan aikuisen, siis ohjaajan, asennoituminen kuuroihin on tärkeä. Kun ohjaaja huomioi ja kohtelee kuuroja lapsia samalla ta-

voin kuin kuuleviakin, ei kuurojen lasten osallistumisessa toimintaan ole kenenkään mielestä mitään outoa. (Seppäläinen 1995, 22.)

Tulkin rooli esikoulutilanteissa riippuu kuulevien ja kuurojen lasten sekä tilanteessa mukana olevien aikuisten tarpeista. Tulkki ei ole vain kuuroja aikuisia ja lapsia varten, vaan yhtä lailla kuulevat aikuiset ja lapset hyötyvät hänen työskentelystään. Jotta sosiaalinen vuorovaikutus onnistuisi, pitää esikoulun ohjelma suunnitella niin, että siinä on todellisen vuorovaikutuksen mahdollisuuksia. On laadittava opetussuunnitelma, jossa systemaattinen vuorovaikutuksen kehittäminen otetaan huomioon. Vanhemmat ovat mukana suunnitelman tekemisessä. Henkilökunnan pitää perehtyä hyvin integroivaan ohjelmaan ja opiskella viittomakieltä; joidenkin pitää oppia kieli niin hyvin, että pystyvät ottamaan kuurot lapset vastuulleen. Tietyt pelit ja leikit ovat parempia vuorovaikutuksen syntymisen kannalta kuin toiset. Mitä pitempään kuulevat ja kuurot lapset ovat samassa ryhmässä, sitä paremmaksi heidän vuorovaikutuksensa tulee. (Lutke-Stahlman 1994, 472-487.)

3 TUTKIMUSONGELMAT

Tulkin päätehtävä on poistaa kielelliset esteet, kun erikieliset lapset kohtaavat toisensa päiväkot-, koulu- tai erilaisissa vapaa-ajan tilanteissa. Jotta tilanne onnistuisi parhaalla mahdollisella tavalla, kuuron lapsen, hänen ympäristönsä ja tulkin välille pitää syntyä toimiva yhteistyö, joka pohjautuu luottamukselle. (Budding 1998; Affonso 1998)

Tutkimuksen peruslähtökohta on, että kuurolla lapsella on kielelliseen vähemmistöryhmään kuuluvana oikeus saada tulkkipalvelua integroitua kuulevien lasten ryhmiin päiväkodissa, koulussa tai erilaisten harrastusten parissa. Koska kysymys on lapsesta, hänelle ei voida asettaa tulkin käyttäjänä samanlaisia vaatimuksia ja odotuksia kuin aikuiselle tulkin käyttäjälle. Tässä tutkimuksessa selvitetään, mitä viittomakielentulkien pitäisi huomioida, kun asiakkaana on lapsi, ja voitaisiinko tulkinkäytön ohjauksella vaikuttaa tilanteen sujuvuuteen.

Ensimmäisenä tehtävänä on tutkia, millaisissa tilanteissa lapset ovat käyttäneet tulkkipalvelua. Tarkoituksena ei ole selvittää erilaisten tulkkaustilanteiden määrällisiä suhteita, vaan kartoittaa kaikki mahdolliset tilanteet, joissa kuurot lapset ovat käyttäneet tulkkia. Ovatko lasten tilanteet samantyyppisiä kuin aikuisten tulkkipalveluja kartoittavassa tutkimuksessa (Leppänen & Hassinen 1984).

Toinen selvittävä asia on, millaiseksi viittomakielentulkin rooli muotoutuu, kun asiakkaana onkin pieni lapsi. Viittomakielentulkeilla on suhteellisen tiukka ammattisäännöstö (liite 1). Liittyykö lapselle tulkkaamistilanteeseen ammattieettisiä asioita, joista pitäisi olla tietoinen ennen kuin ottaa vastaan lapselle tulkkaustehtävän? Miten tulkki rakentaa luottamuksellisen suhteen lapseen, jotta yhteistyö saadaan sujumaan. Tulkeilla on kokemuksia aikuisille tulkkaamisen tulkkausprosessista eri tilanteissa, mutta siirtyykö lähdekielisen sanoman sisältö, asiayhteys ja sävy samalla tavalla kohdekieleen, kun tulkattavana on lapsi (Sparrevohn 1994, 1)? Millaista kieltä ja kielen rekisteriä tulkin tulisi käyttää tulkattaessa pienelle lapselle? Mitkä ovat hyvän tulkin ominaisuuksia?

Kolmantena tehtävänä selvitetään, millainen vuorovaikutus ikätovereihin syntyy tulkin välityksellä. Millä seikoilla on eniten eri tulkkauksen osapuolten näkökulmasta vaikutusta vuorovaikutuksen syntymiseen?

Neljäntenä tutkimustehtävänä on kartoittaa, mikä merkitys tulkinkäytön ohjauksella on tilanteiden sujuvuuden ja tulkkauksilanteiden onnistumisen kannalta. Keiden pitäisi ohjata lasta, jotta hän hyötyisi tulkista mahdollisimman paljon? Miten tulkkauksilanteen kuuleva osapuoli opastetaan tulkin käyttöön?

Tutkimusongelmat ovat seuraavat:

1. Millaisissa tilanteissa lapset käyttävät tulkkia?
2. Millainen tulkin rooli on, kun asiakkaana on lapsi?
  - 2.1. Miten luottamus tulkin ja lapsen välille syntyy?
  - 2.2. Millaista lapselle tulkkaaminen on?
  - 2.3. Millaista kieltä ja kielen rekisteriä tulkki käyttää tulkatessaan lapselle?
  - 2.4. Millainen on hyvä lasten tulkki?
3. Millainen vuorovaikutus syntyy kuuron lapsen ja hänen ikätovereidensa välille tulkin kautta?
4. Millaista tulkinkäytön ohjausta tulisi järjestää ja kenelle sitä pitäisi antaa?

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tutkimuksessa on pyritty monimetodisesti *kartoittamaan ja kuvailemaan* kuurojen lasten sellaisia vuorovaikutustilanteita, joissa viittomakielentulkki on mukana. Metodologinen *triangulaatio* käsittää kyselyn, haastattelun ja havainnoinnin. Myös tulkkaustilanteita on selvitetty triangulaation tavoin: kaikilta tulkkausosapuolilta, tulkeilta, kuuroilta lapsilta ja kuulevilta, on kysytty tulkkaukseen ja vuorovaikutukseen liittyviä asioita. Triangulaatiossa *kvalitatiivisia ja kvantitatiivisia* tutkimusmenetelmiä voidaan käyttää täydentämään toisiaan. Triangulaatio antaa tuloksiin luotettavuutta. Tutkimusmateriaalin kerääminen monimetodisesti on hyödyllistä, vaikka tuloksissa ei olisikaan konvergenssia. Jos konvergenssia löytyy, tulosten luotettavuus kasvaa huomattavasti. Triangulaatiolla voidaan saavuttaa ei ennakoitavissa olevia ja kontekstuaalisia tuloksia ja mahdollistaa luottamuksellisia tulkintoja. (Jick 1983, 135; Cohen & Manion 1986, 254-270).

Tutkimus kuvaa mahdollisimman autenttisesti toiminnallisia käytäntöjä, joita viittomakielentulkkit ovat lapselle tulkkaamistilanteissa toteuttaneet. Tutkimuksen aineiston keruun toteuttamisessa on etnografisia piirteitä. *Etnografisuus* antaa tilaisuuden tulla observeerimaan jokapäiväisiin tilanteisiin ja näin ollen myöskin mahdollisuuden tarttua olennaisiin asioihin ilmiön näkökulmasta. Lapselle tulkkaamista ja kuuron lapsen sosiaalista integraatiota, jossa tulkki on mukana, hahmotetaan kokonaisuutena, johon vaikuttavat monet tekijät. Aineistoa analysoitaessa kuvataan tulkkien toiminnan kautta tulkkauksen merkitystä lasten vuorovaikutussuhteisiin. Tutkimuksen tuloksissa raportoidaan tulkkien, kuurojen lasten sekä muiden tulkkaustilanteissa mukana olevien kuvauksia ja kokemuksia tulkin välityksellä tapahtuneista vuorovaikutustilanteista. Määrällistäminen ja taulukointi eivät ole tämän tutkimuksen kannalta olennaisia. (Baszanger & Dodier 1997, 8-23; Van Maanen 1983, 37-55; Eskola & Suoranta 1998, 104-111.)

Tämä tutkimus selvittää kuuron lapsen sosiaalista integroitumista viittomakielentulkin välityksellä. Aineistoa kerättiin usealla eri tavalla tulkkaustilanteissa mukanaolueilta osapuolilta. Haastattelut ja havainnointi toteutettiin luonnollisessa ympäristössä eli kouluissa, joissa kuurot lapset opiskelivat tulkin välityksellä. Kyselyillä tavoitettiin kaikki potentiaaliset vastaajat.

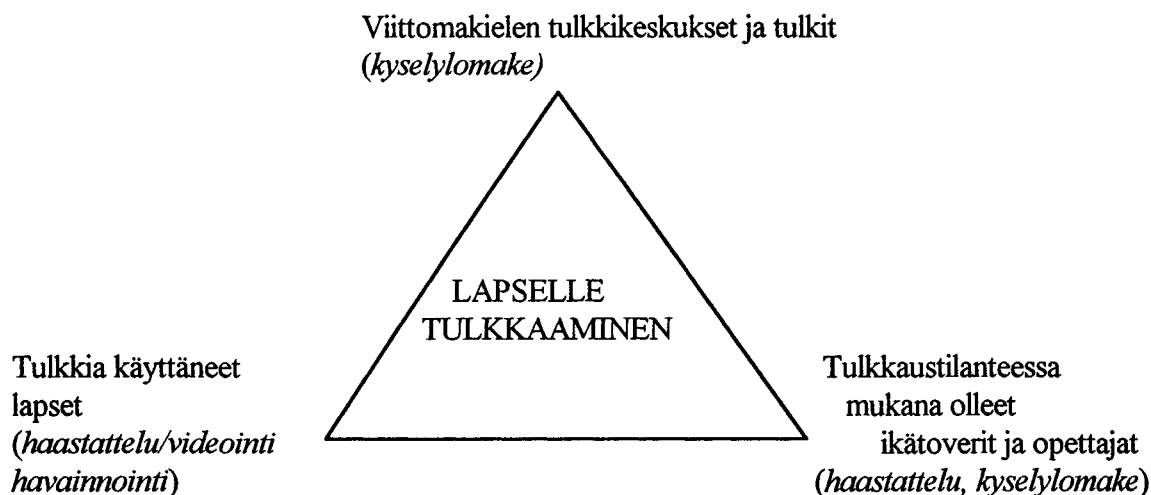
Haastateltavien ja observoitavien kuurojen lasten suhteen otantamenetelmä oli tarkoitushakuinen, sillä tietoon ei tullut ketään muita alle 12-vuotiaita, jotka opiskelivat tulkin välityksellä. Tutkimusongelmat kehittyivät koko ajan matkan varrella tutkimuksen edetessä. Koska on kyse vuorovaikutuksesta tulkin välityksellä, tutkimuksen painopiste on sosiaalisissa prosesseissa. (Borg & Gall 1989, 383-407; Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 1997, 133-136)

Tässä tutkimuksessa on myös *fenomenologisen tutkimuksen* piirteitä, koska tavoitteena on saada laadullista, henkilöiden ilmaisuista tulkittua tietoa lapselle tulkkaamisesta. Fenomenologisen perspektiivin mukaan pyritään näkemään asioita tilanteessa mukana olevien näkökulmasta, tarkastellaan ihmisten käytöstä, mitä ihmiset sanovat ja tekevät ja kuinka he rajaavat elämäänsä (Taylor & Bogdan 1984, 8-9). Ilmaisut tulkitaan tulkkaamisen kontekstissa, jonka pohjan muodostaa Colonomoksen tulkkausprosessia kuvaava kaavio (kuvio 3). Aineistoa on hankittu pikemminkin syvyysuunnassa kuin laajalla otannalla, joten tutkimus ei voi tavoittaa tilastollista yleistettävyyttä. Sen sijaan se tavoittelee tulosten yleisyyttä eli sitä, kuinka lapselle tulkkaamistilanteita yleensä hoidetaan. Fenomenologisen tutkimuksen luotettavuus perustuu aineiston ja johtopäätösten validiteettiin, jossa on kaksi ulottuvuutta: aineiston ja johtopäätösten tulee vastata tutkittavan ajatuksia (aitous) ja samalla niiden tulee liittyä tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin (relevanssi). (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1996, 152).

4.1 TUTKIMUKSEN KOHDE JA AINEISTON KERUU

Esitutkintavaiheessa seurattiin kahdessa päiväkodissa integroidun erityisryhmän kuurojen lasten päivittäistä elämää. Näissä päiväkodeissa lapsilla ei ollut käytössään tulkkia, vaan ryhmän opettaja käytti viittomin tuettua puhetta pitäessään opetustuokiota lapsiryhmälle. Toisessa päiväkodissa havainnointipäivänä oli vain yksi kuuro lapsi, toisessa useampia. Päivän mittaan pohdiskeltiin, miten tilanteet olisivat muuttuneet, jos lapsilla olisi ollut tulkki.

Lapselle tulkkaamista on selvitetty tulkkaustilanteen osapuolten näkökulmasta (kuvio 4):

KUVIO 4 Lapselle tulkkaamista selvittävät tahot

Lasten viittomakielentulkin käyttöä ja tutkimuksen funktiota pyrittiin aluksi selvittämään *tulkkeskuksille lähetetyn kyselyn* kautta. Tulkkeskuksilta pyydettiin myös tietoja tulkeista, jotka ovat tehneet lapsille tulkkauksia.

Seuraavassa vaiheessa tulkkeskuskyselyn pohjalta tietoon saaduille *viittomakielentulkeille lähetettiin kyselylomake*. Kyselylomakkeita lähetettiin yhteensä 76, joista 44 palautui täytettynä. Vastausprosentiksi muodostui siten 58 %. Suuri kato selittyy sillä, että kaikki tulkkeskukset eivät rekisteröi tarkkaan tulkkauksia intimitteettisistä, joten jotkut keskuksset ilmoittivat kaikki alueensa tulkit, vaikka nämä eivät olisi lapsille tulkanneetkaan. Muutamat soittivat ja kertoivat, etteivät voi valitettavasti vastata kyselyyn, koska heillä ei ole ollut lapsiasiakkaita eli tulkkeskuksesta saatu tieto ei pitänyt paikkaansa. Neljä ilmoitti, että he eivät pysty vastaamaan kyselyyn ainoastaan yhden lapselle tulkkauskokemuksen pohjalta. Tulkeille osoitettussa kyselyssä olisi pitänyt olla vastausmahdollisuutena myös, että ei ole tehnyt tulkkauksia lapsille tai on tehnyt niin vähän, ettei sen kokemuksen perusteella pysty vastaamaan kyselyyn.

Tutkimukseen haluttiin saada mukaan sellaisia lapsia, jotka ovat käyttäneet tulkkia ja osaavat kertoa omista kokemuksistaan. *Havainnoitavat kuurot lapset*, Leena 12 v. ja Maija 9 v. (nimet muutettu), saatiin selville tulkkeskuksiin tehdyn kyselyn perusteella. He olivat ainoat alle 12-vuotiaat, jotka opiskelivat tulkin välityksellä. Leena oli viimeistä vuotta ala-asteella, jossa hän oli ollut toiselta luokalta lähtien. Hänellä oli ollut lähes koko ajan sama tulkki, joka myös opetti viittomakieltä Leenan koulutovereille. Maija kävi kuulovammaisten koulua kolmannella luokalla. Hän oli integroitu samassa pihapiirissä olevan tavallisen ala-asteen kolmannen luokan englannin kielen tunneille. Mailalle kävi kolme tulkkia tulkkaamassa vuoroitellen. Leenan ja Maijan kokemuksia ja ajatuksia *haastateltiin* viittomakielellä videolle. Heidän tulkkiensa ja opettajiensa haastattelut tallennettiin ääninauhoille.

Leenan ja Maijan *luokkatovereille tehtiin kirjallinen kysely* tulkkauskokemuksista. Ne toteutettiin tulkkausilanteiden havainnointien yhteydessä, jolloin oppilaille kerrottiin vähän laa-

jemminkin tutkimuksesta. Lapsuuden tulkinkäytön kokemuksista *haastateltiin myös neljän kuulovammaisille tarkoitettun oppilaitoksen oppilaita*. Haastattelussa kertoi kokemuksiaan 30 oppilasta. He olivat sekä ala- että yläasteikäisiä. Koska pienten lasten tulkin käyttö on yleistynyt vasta viime vuosina, haastatellut olivat aloittaneet tulkkipalvelun käytön vasta keskimäärin 10-vuotiaana.

4.2 TIEDONHANKINTAMENETELMÄT

Tiedonhankintaan käytettiin lähinnä kolmea menetelmää: kirjallista *kyselyä, haastattelua ja havainnointia*. Kvalitatiivisen tutkimuksen tapaan pyrittiin etsimään tutkittavasta kohteesta tai ilmiöstä laadullisesti erilaisia puolia, ja näin voidaan tutkittavaa asiaa valottaa eri näkökulmista. Tässä tapauksessa lapselle tulkkautamista valotetaan 1) *tulkin käyttäjien*, sekä kuurojen lasten että heidän ikätovereidensa ja opettajiensa yhtä lailla kuin itse tulkkautustyötä tekevien 2) *tulkkien näkökulmasta*.

Kysely toteutettiin 1) tulkkikeskuksille lähetetyillä kyselylomakkeilla (liite 3), 2) tulkeille lähetetyillä kyselylomakkeilla (liite 4), 3) kuurojen lasten luokkatovereille tehdyllä kyselylomakkeella (liite 5). Näistä 1) ja 2) toteutettiin postikyselytyyppisesti avoimilla, ei-strukturoiduilla kysymyksillä. Tulkit vastasivat kyselyyn nimettöminä, mutta kirjoittivat maantieteellisen toiminta-alueensa kyselylomakkeeseen. Luokkatovereille tehtiin informoitu kysely, joka palautettiin heti täyttämisen jälkeen nimettöminä. Luokkatoverikyselyssä osa kysymyksistä oli strukturoitu, osa avoimia.

Tutkimuksessa *haastattelin* 1) kuuroja lapsia tulkin käyttäjinä (liite 6). Kahden lapsen haastattelu tapahtui viittomakielellä teemahaastatteluna videolle, josta materiaali ensin käännettiin suomen kielelle. Kuulovammaisten kouluissa lapsia haastateltiin viittomakielellä ja kirjattiin suoraan saadut vastaukset paperille. Kuurojen lasten 2) opettajia (liite 7) ja 3) havainnointitilanteissa tulkkeina toimivia kolmea tulkkiä haastattelin teematyypisesti ääninauhalle (liite 8). Keskustelin sattumalta tapaamani Leenan äidin kanssa ja tallensin keskustelun ääninauhalle.

Haastattelujen runko rakentui tutkimustehtävän kannalta oleellisista teemoista, joita käytiin läpi joustavasti haastateltavan kanssa. Haastattelijat ei lukkiutunut omiin teemoihinsa, vaan antoi haastateltavien vapaasti kertoilla kokemuksiaan ja osittain myös poiketa kysytystä teemasta. Joku haastateltavista voi osoittautua todelliseksi tietolähteeksi, jolloin hänen haastatteluunsa kannattaa käyttää enemmän aikaa. (Syrjälä ym. 1996, 86-87). Tässä tutkimuksessa tärkeäksi informantiksi osoittautui tutkimushetkellä 12-vuotias Leena, joka oli opiskellut lähes koko ala-asteen tulkin välityksellä.

Havainnoin kuuron lapsen opiskelua tulkin välityksellä 1) ala-asteen koulussa, jossa Leena oli käynyt koulua jo neljä ja puoli vuotta, sekä 2) kuulovammaisten koulun oppilaan, Maijan, integrointitilanteessa kuulevien oppilaiden ryhmään yhden oppiaineen tunneilla. Leenan havainnointi kesti kolme päivää, joiden aikana käytiin myös kerran hammaslääkärissä, jolloin tarjoutui tilaisuus nähdä Leenan ja hänen luokkatovereidensa vuorovaikutusta koulun ulkopuolella, hammaslääkärin odotushuoneessa. Maijaa havainnoin kahtena päivänä integrointi-

lanteessa sekä yhden päivän ajan tutustuttiin toisiimme kuulovammaisten koulun puolella. Havainnointi tapahtui osallistuvan havainnoinnin tapaan siten, että osallistuin tutkittavien kanssa aitoihin tilanteisiin ja suoritin koko ajan havainnointia. Tarkkailin tilanteita aluksi hyvinkin kokonaisvaltaisesti, mutta joissakin vaiheissa havainnointi muuttui myös yksityiskohtaisemmaksi. Kirjasin havainnot vapaamuotoisesti muistiin. (Syrjälä ym. 1996, 84-85.)

Tutkijan kannattaa kirjata ylös kaikki tapahtumat ajallisessa järjestyksessä kenttämuistiinpanojen ohella. Myöhemmin kun koko aineisto on koossa, voidaan eri tavoin kerätty materiaali, tässä tapauksessa kenttäaineisto ja haastattelulitteroinnit, järjestää ajallisesti ja loogisesti. Kenttämuistiinpanojen jatkuva uudelleen lukeminen ja kirjoittaminen tuo tutkimuksen perusidean lähemmäs tutkijaa. Se on useimmiten hedelmällisin vaihe koko tutkimusprosessissa. Kun pohdinnan ja ideoinnin sekä teoretisoinnin liittää kirjallisuuden lukemiseen, tutkimus etenee ja elää niin, että lopullinen analyysi ja tulkinta syntyvät lähes itsestään. (Syrjälä ym. 1996, 85).

Postitin tulkkikeskuksille kyselyt tammikuussa -97. Ne tulkkikeskukset, joissa ei ollut lapsiasiakkaita, eivät palauttaneet kyselyä. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (1997,192) mukaan instituution tai organisaation kautta jaettu kysely on postin kautta tehtyä tehokkaampi. Jaoin suurimman osan tulkeille suunnatuista kyselylomakkeista henkilökohtaisesti Suomen Viittomakielen Tulkit ry:n vuosikokous- ja koulutuspäivien yhteydessä Helsingissä helmikuun -97 alussa. Paikalla olleiden mukana lähetettiin kyselyitä myös muille samalla paikkakunnalla asuville tulkeille, joiden tiedettiin tulkanneen lapsille. Loput tulkkikyselyt (n. 20) lähetin postitse. Molemmat kyselyt sisälsivät avoimia kysymyksiä.

Kuurojen lasten luokkatovereille suunnattu kysely toteutettiin havainnointimatkan yhteydessä. Kaikki paikalla olleet luokan oppilaat vastasivat kirjallisesti kyselyyn oppituntien yhteydessä. Leenan luokkatovereita oli 29: tyttöjä 16 ja poikia 13. Maijan englannin kielen ryhmässä oli hänen lisäksi 19 oppilasta: 7 tyttöä ja 12 poikaa.

Kuurojen lasten haastattelut toteutettiin teemahaastatteluperiaatteella. Haastattelin Leenaa ja Maijaa videolle. Videokamera pyöri sivustalla siten, että sekä haastattelija ja haastateltava mahtuivat kuvaan. Haastattelu tapahtui viittomakielellä. Havainnoin ensin Leenan ja Maijan opiskelua tulkin välityksellä ja sen jälkeen haastattelin heitä. Haastattelupaikalla ei ollut muita henkilöitä. Haastattelu käännettiin suomen kielelle kirjalliseen muotoon. Kuulovammaisten koulujen oppilaiden haastattelut tehtiin viittomakielellä ja vastaukset kirjattiin suoraan suomen kielellä paperille.

Luokissa työskennelleiden viittomakielentulkkien ja luokkien opettajien haastattelut tehtiin ääninauhalle ja litteroitiin kirjalliseen muotoon. Yhdestä tulkista tuli merkittävä informaattori, koska liikuimme samaa matkaa tulkkauspaikalle ja sieltä pois. Kirjasin keskustelumme paperille matkojen päätyttyä; hän oli myös yksi nauhurille haastatelluista tulkeista.

Etukäteissuunnitelmien mukaan tarkoituksena oli havainnoida strukturoidun lomakkeen pohjalta. Lomaketta laadittaessa yritin ennustaa mahdollisia luokassa tapahtuvia tilanteita ja vuorovaikutussuhteita. Luokassa tapahtui kuitenkin paljon sellaista, jota lomakkeessa ei mainittu, joten havainnointitilanteessa kirjasin luokan tapahtumia muistiin kokonaisvaltaisesti.

Toisessa havainnointikohteessa kävi niin, että luokan opettaja oli yhden havainnointipäivän sairaana. Koulun rehtori ja muut opettajat hoitivat luokan opetuksen oman luokkansa opetuksen ohella. Havainnoitava luokka katseli videota, teki itsenäisesti tehtäviä jne. Tutkimuksen kannalta järjestely antoi uusia, erilaisia tilanteita oppilaiden vuorovaikutuksen havainnointiin.

Havainnointitilanteita helpotti esitutkintavaiheessa tehdyt vierailut kahteen päiväkotiin seuraamaan kuulovammaisten integroitujen erityisryhmien toimintaa. Havainnointi antoi valmiuksia kuurojen lasten ja heidän ikätovereidensa sekä kuurojen lasten ja kuulevien aikuisten välisen vuorovaikutuksen seuraamiseen ja analysointiin.

4.3 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS

Tutkimuksen tavoitteena on kerätä tietoa, jota voidaan käyttää toiminnan kehittämiseen tai joka lisää tutkittavan alueen ymmärtämistä ja hallintaa. Tutkimuksen avulla kootaan ja varmistetaan entistä tietoa sekä kehitetään alan teoriaa. Tutkimustiedon hyödynnettävyys määrää kvantitatiivisen tutkimuksen laatukriteerit. Nämä laatukriteerit ovat yleistettävyys, luotettavuus ja selityksen voimakkuus, jolla tarkoitetaan sitä, miten tutkittavat piirteet ovat yhteydessä toisiinsa. (Erätuuli, Leino & Yli-Luoma 1994, 17-20).

Tämän tutkimuksen tulosten yleistettävyys on mahdollista ja tarkoituksenmukaista vain tietystä määrin. Tulkkaustilanteet ovat aina ainutkertaisia, joihin ei voida enää palata uudelleen. Tulkkaustilanteissa mukana olevat tulkit, kuurot lapset, heidän kuulevat ikätoverinsa ja opettajansa ovat erilaisia eikä heidän reaktionsa ole ennakoitavissa. Tutkimus tuo kuitenkin yleistä tietoa lasten tulkin käytöstä sekä antaa viitteitä, miten tulkkaustilanteisiin voidaan ennakoita valmistautua ja miten niissä olisi hyvä toimia, jotta ne onnistuisivat kaikkien osapuolten kannalta mahdollisimman hyvin.

Tutkimuksen luotettavuuteen pyrittiin triangulaation avulla. Ilmiötä kartoitettiin monimene-
telmäisesti eri näkökulmista. Tulkkaustilanteessa on yleensä kolme osapuolta: kuuro, kuuleva tai useita kuulevia sekä tulkki. Lasten tulkkipalvelua lähdettiin selvittämään pääasiassa viittomakielentulkki-
kautta, mutta myös muilta tulkkaustilanteen osapuolilta kysyttiin tulkkaustilanteeseen liittyviä asioita. Lapseksi katsottiin alle 12-vuotiaat, jotka jaoteltiin alle 6-vuotiaisiin ja 6-12-vuotiaisiin. Tutkimuksen luotettavuuteen pyrittiin mahdollisimman suuren otoksen kautta postittamalla kysely kaikille viittomakielen tulkikeskuksille. Tutkimusongelmiin tarkempia vastauksia hakeva, viittomakielentulkeille osoitettu kysely lähetettiin kaikille, joiden arveltiin toimineen tulkkina lapsille.

Tulkkaustilanteita haluttiin selvittää myös kuurojen lasten ja tulkkaustilanteissa mukana olleiden kuulevien lasten ja aikuisten näkökulmasta, jotta tulkkaustilannetta voitaisiin tarkastella mahdollisimman objektiivisesti ja ottaa kaikki tekijät huomioon. Näin saatiin luotettavuuden näkökulmasta lisää mittareita ja tiedonhankintamenetelmiä: kyselyt, haastattelut ja tulkkaustilanteiden havainnointi. Kuurojen lasten vanhempien näkökulmaa ei haluttu tuoda tässä tutkimuksessa esille, koska kuurot lapset haluttiin nähdä vahvasti itsenäisinä toimijoina tulkkaustilanteissa. Toteutetussa triangulaatiossa yhdistettiin kvantitatiiviset ja kvalitatiiviset tutkimuso-

siot ja samalla parannettiin tulosten luotettavuutta. Tutkimustuloksissa on selkeää konvergenssiä, joten tulosten luotettavuus kasvaa. (Jick 1983, 145-147; Cohen & Manion 1986, 254-270).

Tämäntyyppisten laadullisen tutkimuksen aineiston sisäistä validiteettia voidaan tarkistaa ja parantaa yhä uusien kenttäkontaktien avulla. Aineiston ulkoinen validiteetti tarkoittaa sen vastaavuutta empiiriseen todellisuuteen. Kun sisäinen validiteetti kohoaa, kohoaa myös ulkoinen validiteetti. Laadullisen tutkimuksen validiteettiongelmat liittyvät usein läheisesti kieleen ja tutkijan kommunikointiin niiden henkilöiden kanssa, joilta hän on saanut informaatiota tutkimuksen kohteena olleista asioista. Validiteettia tässä tutkimuksessa korottaa se, että kyselyt ja haastattelut kohdistettiin juuri niille, joilla oli kokemusta lapsen tulkkaustilanteesta eikä esimerkiksi pyritty kuvittelemaan tilanteita aikuisten tulkkaustilanteiden pohjalta. Esitutkimusvaiheessa tehdyt vierailut päiväkotien integroiduissa ryhmissä antoivat tutkimuksen luotettavuuden kannalta merkittävää lisäinformaatiota. (Hämäläinen 1987, 55-57).

Aineiston validiteetin arvioinnissa voidaan tarkastella myös sen reliabiliteettia eli sitä, kuinka hyvin aineisto kuvaa todellisuutta riippumatta siitä, missä ja milloin se on hankittu. Mikäli erilaiset sattumanvaraiset tekijät ovat päässeet vaikuttamaan aineistoon sen hankinnan yhteydessä, on aineiston reliabiliteetti heikko. Reliabiliteetiltaan heikon aineiston validiteetti on alhainen: aineisto ei ilmennä luotettavasti sitä maailmaa, jota se kuvaa. Triangulaatiolla on tässä tutkimuksessa vahvistettu myös tutkimuksen reliabiliteettia. (Hämäläinen 1987, 55-56).

Kyselyjen kysymykset muotoutuivat kuurojen aikuisten tulkkaustilanteista saadun tiedon pohjalta, mutta niihin pyrittiin saamaan lapselle tulkkaamisen näkökulmaa. Haastattelukysymyksillä täydennettiin kirjallisten vastausten antamaa käsitystä siitä, mitä muutoksia lapsi tulkin asiakkaana tuo normaaliin tulkkaustilanteeseen. Sekä kyselyn että haastattelun kysymyksiin pyysin palautetta opiskelutovereiltani, joille kuurot lapset ja viittomakieliala kokonaisuudessaan olivat outoja. Tällä pyrin ehkäisemään oman asiantuntemukseni ja siihen liittyvien odotusten liiallista vaikutusta esittämiini kysymyksiin.

Olisi ollut mielenkiintoista päästä havainnoimaan useampia tulkkaustilanteita. Esitutkimusvaiheessa havainnoiduissa alle 6-vuotiaiden integroitumistilanteissa ei ollut tulkkeja. Alle 6-vuotiaiden tulkin käytön osalta tutkimus on lähes pelkästään tulkkien kertomusten varassa. Haastateltujen kuurojen lasten muistot tulkinkäytön alkuvaiheista kuvaavat aikaa ennen kouluun menoa.

Tulkkien, opettajien ja lasten haastattelutilanteet olivat rauhallisia ja häiriöttömiä, joten teemoja ja niihin läheisesti liittyvien asioita käsiteltiin kiireettömästi. Haastateltavat saivat kertoilla ja kuvata kaiken, minkä halusivat asiasta sanoa. Kyselyissä ja haastatteluissa on yleensä taipumusta vastata positiiviseen suuntaan, mutta niistä löytyi myös vahvasti kriittistä pohdintaa ja arviointia. Haastattelut tapahtuivat tutussa ja turvallisessa, autenttisessa ympäristössä ja haastattelija oli jo tullut haastatelluille tutuksi.

Kuurojen lasten videoitujen vastausten kääntämisessä oli samantyyppisiä ongelmia kuin olen taustaosassa kääntämiseen ja viittomakieleen liittyvänä kuvaillut. Varmistaakseni viittojen tuotosten informaatioisällön, käytin kuuroa kielenopasta. Hän katsoi nauhat kanssani ja varmisti, että olin ymmärtänyt lasten viittomat vastaukset oikein.

Tässä tutkimuksessa aineisto kerättiin siten, että se vastasi mahdollisimman autenttisesti kuu-
rojen lasten tulkkipalveluiden todellisuutta aineiston keräämisen hetkellä pari vuotta sitten. Jos
keruu tehtäisiin tällä hetkellä, tulokset olisivat luultavasti pääosin samansuuntaisia. Lasten
tulkkipalvelun käyttö on viimeisten kahden vuoden aikana lisääntynyt jonkin verran, mutta
tilanteiden perusasetelma ei ole muuttunut.

4.4 AINEISTON ANALYSOINTI

Aineiston valmistelu analyysiä varten oli monivaiheinen tapahtuma. Koska tavoitteena oli
saada kokonaisvaltainen käsitys lapsen tulkin käytöstä, käytössä oli monta aineiston keruuta-
paa. Kyselyihin ja haastatteluihin vastattiin hyvin monipuolisesti ja laajasti, joten vastausten
tulostaminen tapahtui kuvailevasti aineiston pohjalta. Ensin kaikki kerätty materiaali purettiin
helpommin käsiteltävään muotoon. Tulkkikeskuksille ja tulkeille sekä kuuroiden lasten luok-
katovereille tehtyjen kyselyjen vastaukset kirjoitettiin kysymys kysymykseltä peräkkäin. Tul-
keille lähetetyn kyselyn vastauksista tuli 25 sivua konekirjoitettua tekstiä. Vastausten lukemi-
nen auttoi hahmottamaan aineiston keskeisiä elementtejä, minkä jälkeen aineisto voitiin jakaa
tutkimusongelmien kannalta mielekkäiksi segmenteiksi ja luokitella vastauksia. Aineiston ke-
ruun, koodauksen ja muistiinpanojen välillä tapahtui jatkuvaa vuorovaikutusta. (Syrjälä ym.
1996, 163-165).

Laadullisen aineiston käsittelyyn perustuvassa tutkimuksessa analyysiä tapahtuu kaikissa vai-
heissa ensilukemisesta alkaen. Analyysiä ei voida erottaa omaksi erilliseksi vaiheekseen. Ana-
lyysin alkuvaiheessa tarvitaan organisointirunko, joka on suunnitelma analyysistä. Koodauk-
sen perusteella muodostuneet kategoriat ryhmitellään järjestelmäksi, kategorioista voi syntyä
käsitekarttoja tai verkostoja, joita voi verrata miellekarttoihin. Teorian luomiseksi ei riitä pel-
kästään koodaus ja aineiston jäsentäminen; se syntyy, kun käsitteellisellä tasolla kuvataan ja
selitetään ilmiötä ja ilmiön osien välisten suhteiden säännönmukaisuuksia. Toisaalta tutkimuk-
sen tarkoituksena voi olla tekstin tai toiminnan merkityksen ymmärtäminen eikä teorian muo-
dostaminen. (Syrjälä ym. 1996, 166-168).

Vastausten aukikirjoittamisen jälkeen teemoittelin ja luokittelin vastaukset tutkimusongelmien
alle. Teemoittelu sopii analysointitavaksi hyvin silloin, kun on kyseessä jonkun käytännön
ongelman ratkaisu. (Eskola & Suoranta 1998, 175-182). Käytännön ongelmaa, lasten tulka-
ustilannetta, pyrittiin teemoittamaan ja löytämään toimivia ratkaisuja, jotka ottavat huomioon
lapsen ja tulkkien ammattirooliin liittyvät ominaisuudet.

Kuuroiden lasten, tulkkien ja opettajien teemahaastattelurungot toimivat myös osittain aineis-
ton koodauksen apuvälineinä. Teemarunkojen rakentamisessa oli käytetty amerikkalaisista
tutkimuksista kerättyjä teoreettisia näkemyksiä ja toisaalta omia ja tulkkien kanssa keskustel-
lessa esiin tulleita kokemuksia. (Eskola & Suoranta 1998, 153).

Litteroin ja järjestelin opettajien ja tulkkien haastattelut teemoittain ja tutkimustehtävittäin
tulosten kirjaamisen helpottamiseksi. Materiaalia oli nauhoilla yhteensä kolme tuntia, joista

käsin kirjoittaen tuli kymmenen konseptiarkkia täyteen kirjoitettuna eli 40 sivua. Tulkkien haastatteluissa esille tulleet asiat liitettiin tulkkien kyselyiden tuloksiin. Tuloksissa ei eritellä, mitkä vastaukset oli saatu kyselyllä, mitkä haastattelulla.

Käänsin Leenan ja Maijan viittomakieliset haastattelut videolta suomenkieliseen kirjalliseen muotoon. Videomateriaalia oli yhteensä 60 minuuttia, josta käsin kirjoittaen tuli n. 20 sivua litteroitua tekstiä. Tässä työvaiheessa oli apuna kuuro kielen opas, joka tarkasti, että kuurojen lasten vastaukset oli ymmärretty oikein. Leenan ja Maijan sekä kuulovammaisten kouluissa haastateltujen kuurojen lasten vastaukset jäsennettiin tämän jälkeen teemojen ja tutkimusongelmien alle.

Havainnointitilanteiden lomakkeista ja päiväkirjoista poimittiin tutkimusteemoihin liittyvät asiat ja luokiteltiin ne. Havaintomateriaalia kertyi käsin kirjoitettuna yhdeksän sivua. Havainnot ei tuoda tutkimuksessa vahvasti erikseen esille, vaan ne lähinnä tukevat ja myötäilevät muilla tiedonhankintatavoilla saatuja tuloksia. Suurin hyöty havainnointitilanteista oli kokonaisuuden jäsentämisen sekä tutkimusongelmien ja teemojen syntyminen kannalta.

5 TULOKSET JA YHTEENVETO

Tulkkiokeskuksille lähetettyyn kyselyyn vastasi 13 kaikkiaan 20:stä viittomakielen tulkkiokeskuksesta (taulukko 1); näissä oli lapsiasiakkaita yhteensä 93, joista 23 oli alle 6-vuotiaita ja valtaosa eli 70 oli iältään 6-12-vuotiaita.

TAULUKKO 1 Tulkkiokeskusten lapsiasiakkaat

TULKKIKESKUS	ALLE 6-VUOTIAITA TULKINKÄYTTÄJIÄ	6-12 -VUOTIAITA TULKINKÄYTTÄJIÄ
Pääkaupunkiseudun tulkkiokeskus	4	15
Tampereen tulkkiokeskus	1	5
Turun tulkkiokeskus	3	15
Porin tulkkiokeskus	1	4
Kouvolan tulkkiokeskus	2	-
Kajaanin tulkkiokeskus	1	-
Oulun tulkkiokeskus	1	10
Lahden tulkkiokeskus	-	2
Hämeenlinnan tulkkiokeskus	5	8
Ylä-Savon tulkkiokeskus	2	-
Kuopion tulkkiokeskus	1	1
Nurmeksen tulkkiokeskus	1	3
Joensuun tulkkiokeskus	1	7
yhteensä	23	70

Tulkkiokeskuksilta saatiin perustietoa lapsille tehdyistä tulkitilauksista (taulukko 2). Tulkin tilasi yleensä jompikumpi vanhemmista. Koulu toimi tilaajana harvemmin. Vain kahdessa tapauksessa lapsi itse toimi tulkin tilaajana. Toistuvat tulkitilaukset tehtiin usein suoraan tul-

kille, joten ne eivät kirjautuneet tulkkikeskuksen tilastoihin. Kaikki tulkkikeskukset eivät rekisteröi tulkkitilauksia.

TAULUKKO 2 Tulkkikeskusten rekisteröimät tulkkitilaukset

Tulkin tilaaja	Tulkkikeskuksen rekisteröimät kerrat
äiti tai isä	11
mummo	1
koulu	5
päiväkoti	2
lapsen avustaja	1
lapsi itse	2

Tulkkikeskukseen tuli hyvin positiivista palautetta tulkkauksilanteiden sujumisesta. Vanhempien mielestä oli todella upeaa, että he voivat käyttää tulkkiä. Lapset olivat nauttineet onnistuneista tulkkaukokokemuksista ja halusivat oikopäätä mennä johonkin toiseen tilanteeseen tulkin kanssa. Kaikki osapuolet olivat yleensä olleet harmistuneita, jos tulkkiä ei ollut löytynyt johonkin tilanteeseen.

Muutamilla tulkkikeskuspaikkakunnilla toimii myös kuulovammaisten koulu tai päiväkotiryhmä. Kahdella tulkkikeskuksella on tapana käydä kerran vuodessa koululla ja päiväkodissa tiedottamassa tulkkipalveluista. Yhdellä paikkakunnalla tulkki oli ottanut kuuleville tarkoitettuun tiedotustilaisuuteen hyvällä menestyksellä mukaansa kaksi 11-12-vuotiasta kuuroa tyttöä kertomaan kuuroudesta, viittomakielestä ja tulkkipalveluista.

Tulkeille lähettyyn kyselyyn vastasi 44 viittomakielentulkkiä. Tulkkien työkokemus vaihteli vuoden ja kymmenen vuoden välillä (taulukko 3). Suurin osa, 28 tulkkiä oli työskennellyt 1 - 4 vuotta. Viittomakielentulkkien koulutus on alkanut vasta 1979 vuoden jälkeen. Ensimmäiset virallisen ammatillisen koulutuksen saaneet tulkit valmistuivat 1988.

TAULUKKO 3 Tulkkien työkokemus

Työkokemus vuosina	Tulkkien lukumäärä
> 1	2
1 - 2	11
3 - 4	15
5 - 6	5
7 - 8	4
9 -10	3
< 10	2
ei vastausta	2

Kyselyyn vastasivat eri puolilla Suomea, etupäässä suurimmissa kaupungeissa viittomakielentulkkeina toimivat (taulukko 4).

TAULUKKO 4 Kyselyyn vastanneitten tulkkien työskentelyalue

Työskentelyalue	Kyselyyn vastanneet tulkit
Pääkaupunkiseutu	7
Turun seutu	8
Tampereen seutu	2
Hämeenlinnan seutu	2
Porin seutu	5
Lahden seutu	1
Kouvolan seutu	1
Mikkelin seutu	2
Kuopion seutu	5
Joensuun seutu	5
Vaasan seutu	2
Oulun seutu	4

Tulkkien kokemukset lapselle tulkkauksesta ovat enimmäkseen 1 - 3 kuuron lapsen kautta hankittuja (taulukko 5), koska kuuroja lapsia asuu eri paikkakunnilla suhteellisen vähän. Kyselyyn vastanneista tulkeista 33:lla oli ollut alle 6-vuotiaita asiakkaita. Kolmasosalla oli kokemuksia vain yhdestä alle 6-vuotiaasta. Muilla oli ollut useampi kuin yksi lapsiasiakas. Yhdellä tulkeista oli ollut kuusi alle 6-vuotiaasta lasta yksi kerrallaan, toisella tulkillä taas oli ollut kymmenen alle 6-vuotiaan lapsen muodostama ryhmä, jolle hän tulkkasi. Iältään 6-12-vuotiaita asiakkaita oli ollut yhteensä 39 tulkillä. Suurimmalla osalla, 25 tulkillä, oli ollut vain yksi tai kaksi tämän ikäistä asiakasta.

TAULUKKO 5 Tulkkien lapsiasiakkaiden lukumäärät

Lapsiasiakkaiden lukumäärä	Alle 6-vuotiaita / tulkki	6-12-vuotiaita /tulkki
1	11	13
2	11	12
3	10	3
4	-	4
5	-	1
6	-	3
7	-	1
10 tai > 10	1	2
	Yhteensä 33 tulkillä alle 6-vuotiaita asiakkaita	Yhteensä 39 tulkillä 6-12-vuotiaita asiakkaita

Leenan ja Maijan luokkatovereille tehty kysely (taulukko 6) antaa kuvan suhtautumisesta kuuroon luokkatoveriin ja hänen tulkkiinsa. Molemmissa luokissa tehdyn kyselyn tulos on kuuroon suhtautumisen kannalta positiivinen. Kaikki vastasivat, että on mukava, kun luokassa on kuuro luokkatoveri ja hänen tulkkiinsa.

Leena oli ollut kyselyyn vastanneiden kaverina 3 - 5 vuotta. Kahta lukuunottamatta kaikki luokkalaiset ilmoittivat, että heillä on koulussa kuuro kaveri. Vajaa puolet luokasta ilmoitti myös vapaa-aikanaan olevan kuuron luokkatoverinsa kanssa. Lähes kaikki oppilaat osasivat jo viittomakieltä, mutta moni halusi myös oppia lisää. Luokkatovereiden kommunikointitaito kuuron luokkatoverin kanssa oli niin hyvä, että vain kuusi tarvitsi tulkkia juttelutilanteessa.

Maijan luokkatovereilla oli menossa vasta ensimmäinen vuosi kuuron oppilaan ja hänen tulkkiensa kanssa. Koska Maija oli vain muutaman tunnin viikossa näiden oppilaiden kanssa, kaveruussuhteita ei ennättänyt syntyä kovinkaan paljon. Vain kolme ilmoitti kuuron kaverikseen. Vapaa-aikana vain yhdellä oli kuuro kaveri. Viittomakieltä ilmoitti osaavansa kymmenen, mutta jutteluun kuuron kanssa lähes kaikki tarvitsivat tulkkia.

TAULUKKO 6 Leenan ja Maijan luokkatovereille tehty kysely

	Leenan luokkatoverit ikä 11 -12 vuotta	Maijan luokkatoverit ikä 9 vuotta
tyttöjä / poikia / yhteensä	16 / 13 / 29	7 / 12 / 19
kuuro luokkakaverina	3 - 5 vuotta	ensimmäinen vuosi
kuuroja kavereita koulussa	kyllä 27 / ei 2	kyllä 3 / ei 16
kuuroja kavereita myös vapaa-aikana	kyllä 12 / ei 17	kyllä 1 / ei 18
osaan viittomakieltä	kyllä 23 / ei 6	kyllä 10 / ei 9
haluan oppia viittomakieltä	kyllä 18 / ei 11	kyllä 13 / ei 7
juttelen kuuron luokkatoverin kanssa		
• ilman tulkkia	18	3
• tulkin välityksellä	6	2
• en lainkaan	5	14

5.1 LASTEN TULKINKÄYTTÖTILANTEET

Tulkikeskuksilta ja tulkeilta saadut vastaukset sekä kuuroille lapsille tehty haastattelu osoittivat yhdenmukaisesti, että erilaisissa päivittäiseen elämään, perheeseen ja kotiin liittyvissä asioissa käytetään eniten tulkkia. Tällaisia *asioimistyyppisiä* tilanteita olivat terveydenhoitoon, kouluun ja päiväkotiin liittyvät asiointit sekä suku- ja perhejuhlat. Aikuisten tulkin-käyttötilanteista tehty tutkimus (Leppänen & Hassinen 1984) antoi samansuuntaisia tuloksia. Terveystilanteisiin liittyviä tulkkauksia olivat neuvolassa- ja lääkärisikäynnit (korva-, silmä-, hammas- ja yleislääkäri) sekä kuulontutkimus- ja puheterapiatilanteet. Kouluun liittyviä tilanteita olivat eri aineiden oppitunnit ja kuulovammaisten koulun teemapäivät. Päiväkodin tulkkauksia olivat erilaiset toimintatuokiot.

Vapaa-aikaan liittyviä tulkkaustilanteita ovat erilaisiin harrastuksiin ja kulttuuriin liittyvät tilanteet. Liikuntaharrastukset näyttävät olevan suosituimpia: kuurot lapset harrastavat tulkin välityksellä esimerkiksi tennistä, salibandya, jumppaa, tanssia, tanhua, diskotanssia, karatea, ratsastusta, uimista, luistelua, ringetteä, jääkiekkoa ja jalkapalloa. Jääkiekossa tulkki on mukana sekä harjoituksissa että peleissä. Monet kuuluvat myös partioon, jolloin tulkki on mukana viikottaisissa kokoontumisissa sekä myös erilaisilla leireillä. Kuvataidekerhot ja musiikki-leikkikoulut kuuluvat myöskin tulkattavien harrastusten piiriin. Päiväkodin ja koulun juhlat, nukketeatteriesitykset ja teatterikäynnit olivat niitä kulttuuritilaisuuksia, joissa lapset olivat käyttäneet tulkkia.

Tulkkien vastausten pohjalta kävi ilmi, että muutamia lapsia oli myös *opiskelutulkkaustilanteissa*. Kuuro lapsi oli joko päiväkodissa tai koulussa. Yksi haastateltu tulkki toimi päätoimisena opiskelutulkkina ala-asteella, kaksi haastateltua kävi tulkkaamassa silloin tällöin englannin kielen tunneilla. Kyselyyn vastanneista moni oli toiminut tulkkina päiväkotien opetus- ja toimintatuokioissa.

Yksi kuuro haastateltava (haastatteluhetkellä 12 v.) kertoi, että oli jo aivan vauvasta lähtien nähnyt tulkin työskentelevän esimerkiksi erilaisissa juhlissa, joissa oli läsnä myös aikuisia kuuroja. Hän on käyttänyt myös henkilökohtaisesti paljon tulkkia: hän oli opiskellut lähes viisi vuotta tulkin välityksellä. Haastatteluhetkellä hän ei käyttänyt koulun ulkopuolisissa harrastuksissa tulkkia, koska hänen kuulevalla veljellään oli sama harrastus ja veli toimi tarvittaessa tulkkina. Ostoksille hän otti mieluummin viittomakielentaitoisen kaverinsa mukaan; tämä toimi samalla makutuomarina. Hän oli sisäistänyt jo ahkerana tulkin käyttäjänä tulkin eettiset ohjeet: tulkki ei voi niiden mukaan toimia asiakkaansa makutuomarina.

5.2 TULKIN ROOLI, KUN ASIAKKAANA ON LAPSI

Tulkeille tehdyn kyselyn ja haastattelujen mukaan lapselle tulkkavaan *tulkin rooli* riippuu lapsen iästä, taustasta ja kokemuksesta tulkin käyttäjänä sekä tulkkaustilanteesta. Tulkin roolin suhteen ei voi olla tiukka ja tarkkarajainen, vaan pitää olla mahdollisimman joustava. Jos lapsi tarvitsee jääkiekkovarusteiden kanssa apua tai vetoketju tai kengän nauhat eivät tahdo mennä kiinni, tulkin apua tarvitaan luontevasti. Kun päiväkodissa kaikki ovat lähdössä ulos yhtä aikaa, kuulevat lapsetkin kääntyvät joskus tulkin puoleen ja pyytävät apua pukemisessa.

Yleisesti ottaen tilanteet ovat sujuneet tulkkien mielestä hyvin. Lapset ovat joskus olleet taitavampia tulkin käyttäjiä kuin aikuiset. Kuurojen vanhempien kuurot lapset ovat jo tottuneita tulkin käyttäjiä. Tulkkaustilanne tietenkin vaikuttaa asioiden sujumiseen. Vanhemmat ovat yleensä mukana virallisemmissä asioimistulkkaustilanteissa, mutta opiskelutulkkaus- ja harrastustilanteissa vanhemmat ovat harvemmin paikalla. Jokainen tulkkaustilanne on lapselle myös tulkinkäytön opetustilanne.

Kun lapsen vanhemmat ovat mukana, he kantavat vastuun kaikesta muusta, joten tulkin tehtäväksi jää toimia puhtaasti tulkkina. Tulkkaustilanteessa mukana oleville muille aikuisille

tulkin toimenkuva ei yleensä ole selvä; tulkkia pidetään pääasiassa lapsen auttajana ja ohjaajana. Tulkin tulee tiedottaa omasta työstään ja ohjata eri tilanteissa tulkinkäyttöä.

” Tulkin rooli on toteutunut vaihtelevalla menestyksellä. Päiväkodissa ei voi olla kirjaimellisesti tulkki, vaan työhön sisältyy leikkiä ja yhdessäoloa lasten kanssa. Uloslähdön jouduttamiseksi autan pukemisessa. Jos perhe on mukana tilanteissa, voi helpommin olla oikea tulkki. Lapset ovat hyväksyneet tulkin ja osaavat käyttää kokeneen tulkin käyttäjän tavoin. Toimin samoille lapsille tulkkina sekä asioimis- että päiväkotitilanteissa. Lapset odottavat tulkinkin käyttäytyvän eri tavoin. Päiväkodissa tulkki on yksi aikuisista, aikuinen, jonka kanssa voi leikkiä, jolle voi kertoa juttuja, jonka syliin voi tulla. Muissa tilanteissa muualla lapset osaavat suhtautua kuin tulkkiin.”

Lapsi ei aina jaksa keskittyä seuraamaan tulkkausta, ei pysy paikallaan eikä häneen saa aina katsekontaktia. Katsekontaktin ylläpito vaatii työtä. Mikäli lapsen vanhemmat eivät ole paikalla, tulkin oletetaan toimivan lapselle jonkinlaisena huoltajana, jolle kuuluvat myös kurinpidolliset asiat. Lapsen aktiivisuus tai passiivisuus eri tilanteissa voi osittain riippua tulkkauksesta, mutta tuttu ympäristö ja kokeneet tulkinkäyttäjät saavat tilanteet normalisoitumaan. Jos lapsella on mukanaan joku toinen aikuinen, tulkki voi keskittyä vaativaan perustehtäväänsä, tulkkamiseen.

”Lääkärikäynnillä lapsen huoltaja oli mukana. Hän ohjaili tilannetta. Saatoin olla selkeästi tulkin roolissa. Perhejuhliissa tilanne oli vapaamuotoisempi. Siellä tulkkasin sitä, mitä lapsi itse halusi. Kakkua syödessä juteltiin enemmän keskenämme kuin tulkkasin. Leirillä tunsin, että olin aluksi kuuron leiriläisen kaveri, mutta sitten hän löysi itselleen kuulevan kaverin muista leiriläisistä, ja sen jälkeen pystyin enemmän olemaan tulkin roolissa.”

Yhden tulkin mielestä kuuron ja kuulevan lapsen keskinäistä vuorovaikutusta saattaa haitata se, että tulkki on aikuinen: hänet samaistetaan muihin päiväkodin aikuisiin. Integroinnin alkuvaiheessa on hyvin tärkeä kertoa lapsille tulkin työstä ja antaa lapsille mahdollisuus kysellä sekä kuuroon lapseen että tulkkiin liittyvistä asioista.

5.2.1 Luottamuksen saavuttaminen tulkin ja lapsen välille

Tulkit vastasivat kyselyssä ja haastatteluissa, että ennen varsinaisen tulkkaustilanteen alkua on tärkeää tutustua ja jutustella lapsen ja hänen vanhempiansa kanssa. Vanhempien panos alkuvaiheessa on merkittävä. Jos tulkkaustilanteesta on jo keskusteltu kotona, lapsen ja tulkin yhteistyö lähtee helpommin käyntiin. Jotkut tulkit tutustuvat jo ennen varsinaista tulkkaustaapahtumaa kuuroon lapseen, leikkivät tämän kanssa ja juttelevat kaikenlaisista lapsen maailmaan kuuluvista asioista: leluista, kavereista, sisaruksista jne. Tällöin ennen varsinaista tulkkaustilannetta ei tarvita niin paljon tilanteeseen orientoitumisaikaa.

” Tutustun ensin lapsen perheeseen ja lapseen muuta kautta jossain muussa tilanteessa. Kyselen kaikkia lapselle tärkeitä asioita, lapsen omia juttuja, mistä hän on kiinnostunut. Tulkkaustilanteessa pyrin olemaan oma itseni, hymyilen, juttelen lapsen kanssa muistakin asioista, olen lapsen ehdoilla.”

Tulkilla on tilanteessa turvallisen aikuisen rooli. Luottamusta saattaa herättää, jos asiat tapahtuvat aina saman kaavan mukaan. Tulkin oma innostuneisuus ja positiivinen hymyilevä olemus sekä johdonmukaisuus ja selkeys auttavat tilanteiden sujumisessa. Elävästi viittomi-

nen, ilmeiden ja eleiden sekä kehon tehokkaampi käyttö auttavat yhteyden ylläpitämisessä. Viittomakieltä pitää osata käyttää elävästi, tulkin on saatava tuottamansa teksti elämään.

Lapsen katse saattaa harhailia tulkkaustilanteessa; hän haluaa katsella myös mitä kaverit tekevät. Jos tulkataan vain yhdelle lapselle, viitotaan vasta silloin, kun katsekontakti on olemassa. Iältään lähempänä 12 vuotta olevat lapset käyttäytyvät tulkkaustilanteessa jo aikuisen tavoin, mutta nuorempien kohdalla täytyy muistaa, että asiakkaana todellakin on lapsi, jolta ei voi vaatia samanlaista keskittymistä kuin aikuiselta. Kun lapselle tulee mieleen jokin oma asia, jonka hän tahtoo kertoa tulkille kesken tulkkaustilanteen, hänen on saatava tehdä se. Sen jälkeen hän taas pystyy ehkä keskittymään paremmin tilanteeseen. Tulkki oppii huomaamaan, milloin lapsi kertoo asian vain tulkille eikä sitä ole tarkoitettu tulkattavaksi muille paikalla olijoille.

”Laskeudun konkreettisesti lapsen tasolle, olen ilmeiltäni ja olemukseltani myönteinen ja hymyileväinen, kyselen lapselta, mikä häntä kiinnostaa. Ylläpidän yhteyttä havainnollisella elävällä tavalla viittoen, paljon ilmeitä, eleitä, kehoa.”

”Ennen tulkkaustilannetta juttelen lapsen kanssa kaikista mahdollisista asioista, leluista, kavereista, sisaruksista jne. Tilanteen aikana viiton elävästi ja annan lapselle aikaa seurata myös, mitä ympärillä tapahtuu, esimerkiksi laululeikin aikana, mitä muut tekevät.

”Opastan lasta katsomaan sinne minne pitää, missä puhuja on. Käytän huomionherättämiskeinona joko kädelle tai olkapäälle taputtamista.”

Alle 6-vuotiaat eivät vielä käsitä tulkin vaihtoehtoisuutta, mutta 10-12-vuotiaille se on todella merkitsevä asia. Vanhemmat tekevät oikein kysyessään itse lapselta jonkun tulkkaustilanteen sujumista; mikäli tulkki on paikalla hän voi johdatella keskustelua, mutta on tärkeää antaa lapsen itsensä kertoa asiat. Näin luottamus tulkin ja lapsen välille lujittuu.

5.2.2 Lapselle tulkkaaminen

Tulkeille lähetetyn kyselyn ja tulkkien haastattelun pohjalta voidaan sanoa, että lapselle tulkkaamistilanteissa tulkit yleensä itse luovat toimenkuvansa, sillä tavallisesti muilla osapuolilla ei ole aikaisempaa kokemusta tämänkaltaisista tilanteista. Tulkki sijoittaa lapsen ja itsensä tulkkauksen kannalta hyvälle paikalle, jotta lapsi näkee mahdollisimman hyvin ryhmän ohjaajan ja muut lapset. Tulkin paras paikka on yleensä ryhmän ohjaajan vieressä. Koko prosessin lähtökohtana on luoda hyvät suhteet paitsi kuuroon lapseen myös kaikkiin tilanteessa mukana oleviin.

Tulkkien mielestä *lapselle tulkkaaminen poikkeaa aikuisille tulkkaamisesta* siinä, että tulkki ottaa tilanteesta suuremman vastuun. Tulkkaustilanne on selkeästi tulkinkäytön koulutusta lapselle. Aikuisille tulkattaessa rooli on selvä kielenkääntäjän/tulkin rooli, mutta lapselle tulkki on enemmänkin aikuinen, joka osaa heidän kieltään. Tulkkirooli on pehmeämpi. Lapsen maailma on tunnettava ja lapsen tapa kokea ja ymmärtää asioita on ensin selvitettävä, jotta tulkkaustilanne toimii. Lapsen käyttämä kieli sekä viittomavarasto vaikuttavat tulkin tulkkauskieleen. Kontekstin tunteminen on onnistuneen tulkkaustilanteen perusedellytys.

”Aikuiselle tulkattaessa rooli on selvä - tulkki on kielenkääntäjä. Lapsille tulkki on enemmän

aikuinen, joka osaa heidän kieltään, rooli on pehmeämpi.”

”Kouluikäisille voi tulkata kuin aikuisille, mutta pienemmille tulkkaminen vaatii lapsen maailman tuntemista, lapsen kielen koodin käyttöä ja tietämystä.”

Lapsi ei yleensä osaa antaa palautetta tulkkauksilanteessa; tulkki ei aina tiedä onko kohdekielinen sanoma mennyt perille vai ei. Tulkin olisi kuitenkin tärkeä saada palautetta, jotta hän pystyy tarkistamaan käyttämänsä kieltä ja tulkkaustapaa. Kaikissa tilanteissa tarvitaan enemmän kärsivällisyyttä ja kokonaisvaltaista analysointikykyä. Kontakti perustuu tulkin persoonalliseen kykyyn kohdata lapsi lapsena - se on vain harvoin puhdas tulkki-asiakassuhde. Kontakti tulkkauksilanteessa voi muodostua lapsen kanssa läheisemmäksi ja välittömämmäksi kuin aikuisten kanssa.

”Palaute puuttuu! Ei tiedä onko asia mennyt perille vai ei, kun ei tule mitään vastausta ja ilmeikään ei värähdä eikä tulkattu toiminta tapahdu.”

”Lasten kanssa täytyy olla pitkä pinna. Tulkki ei saa näyttää kärsimättömyyttään, koska lapsi ei useinkaan ilkeyksissään juokse pakoon vaan leikki spontaanisti toisten lasten tavoin ja sehän on tarkoituksin.”

Tulkki joutuu monenlaisten *eettisten pohdintojen* eteen työskennellessään lapsiasiakkaiden kanssa. Tulkkien vastausten mukaan lapselle tulkkauksen pohjana on sama ammattietiikka kuin aikuisille tulkattaessa, mutta tulee muistaa, että lapsi ei ole aikuisen tavoin vastuussa tilanteesta. Varsinkin alle 6-vuotiaiden kanssa tärkeintä on joustaminen; tulkin roolia ei voi ottaa niin tiukasti kuin viittomakielentulkin ammattisäännöstö sen määrittelee. Tulkki on aikuisena eettisesti vastuussa tilanteissa samoin kuin yleensäkin lapsi-aikuinen suhteissa. Tulkki tuntee olevansa myös tilanteiden sujumisesta enemmän vastuussa. Lapsi saattaa unohtaa tulkin roolin sekä oman roolinsa tulkin käyttäjänä.

” Tulkki on aikuisena vastuussa eettisesti tilanteissa samoin kuin yleensäkin lapsi-aikuinen suhteissa (esim. vaara- ja kiusaamistilanteet). Tulkkilta vaaditaan joustoa, lapaset voi laittaa lapselle käteen ja mennä pulkkamäkeen - luovuutta ja joustoa!”

Tulkin vaihtovelvollisuus suhteessa lapsen vanhempiin mietityttää varsinkin, jos lapsi ei itse kerro aktiivisesti asioitaan vanhemmilleen. Vanhemmat ovat kuitenkin vastuussa alaikäisestä lapsestaan ja siitä, mitä hänelle tapahtuu, joten tulkin yhteistyö vanhempien kanssa on tärkeää. Lapsi saattaa tulkkauksilanteen jälkeen haluta keskustella vielä asiasta vanhempiensa kanssa, jotka eivät olleet paikalla. On luontevaa soittaa tulkkille ja kysyä asiasta, jotta voisi paremmin ymmärtää lapsensa kysymyksiä. Tulkki voi tietysti myös ohjata vanhempia soittamaan tilanteessa mukana olleelle ohjaajalle tai opettajalle, mutta aina se ei ole mahdollista.

” Lapsi on tulkkauksilanteen jälkeen (uskonnollinen tilanne, aiheena perkele) peloissaan, sekaisin ja itkee. Äiti soittaa myöhemmin tulkkille, tulkki kertoo mitä aihetta käsiteltiin ja pyytää soittamaan suoraan opettajalle. Mikä tapa on oikea, kun tulkkauksilanteessa joku aikuinen puhuu lapselle sellaisia asioita sellaisella tavalla, jota ei itse koskaan voisi ajatella eikä voi itse hyväksyä lapselle puhuttaessa.”

” Mikä on tulkin vaihtovelvollisuus suhteessa lapsen vanhempiin? Jos lapsi ei vielä muista seuraavan tapaamisen aikoja, tulkkauksilanteeseen liittyviä asioita ja ohjeita. Pitäisikö ohjaajan antaa ohjeet kirjallisina?”

Lapsen kanssa tulkin roolia ja etiikkaa on se, että kunnioittaa lasta, hänen oikeuttaan tulla kuulluksi ja seurata tilannetta omilla ehdoillaan. Pieni 2-3-vuotias ei erota tulkkia muista ympärillä olevien aikuisten rooleista, jotka yleensä auttavat, huolehtivat, pukevut, syöttävät ja

ottavat kädestä. Tulkin tulee olla herkkä lapsen tavoille ottaa kontaktia, ottaa lapsi syliin ja pitää kädestä kiinni, jos lapsi niin haluaa.

Lapsen tunteet vaihtelevat ilosta suruun; tulkki elää mukana voimakkaammin kuin aikuisten kanssa työskennellessään. Lapselle tulkatessa täytyy olla paljon läheisempi, pitää selittää enemmän, joskus jopa ohjata lasta tekemään niinkuin pitää tehdä. Joidenkin tulkkien mielestä vasta omien lasten syntymisen jälkeen on oppinut toimimaan lapselle tulkkina; on ollut helppompaa asettua lapsen maailmaan.

”Pakko luovia eettisten pykälien välissä. Omien lasten syntymän jälkeen koen helpommaksi luovimisen, en holhoa, vaan olen normaalisti toimiva aikuinen.”

”Kuka komentaa”-tilanteet ovat tulkkien mielestä ikäviä. Usein ajatellaan, että tulkki on vastuussa kuuron lapsen kurinpidollisista toimenpiteistä, vaikka ryhmän ohjaaja vastaakin muiden lasten käyttäytymisestä. Komentaminen onnistuu samalla tavalla tulkin välityksellä kuin suo-raankin. Katsekontaktin saaminen ”känkkäränkkätilanteissa” vaatii uskomattomia ponnistuksia. Tulkin pitää vain olla kärsivällinen ja viittoa ohjaajan sanoma vasta kun katsekontakti on saatu.

”Ohjaajat odottavat, että tulkki hakee lapsen pöydän alta pois ja houkuttelee toimintaan takaisin mukaan.”

Tilanteet saadaan yleensä sujumaan, kun kaikki osapuolet yrittävät parhaansa. Ennen tulkkauksilannetta on aina oltava riittävästi aikaa lapsen kanssa jutusteluun ja tulkkauksipaikkaan tutustumiseen. Tulkin ja lapsen sijoittuminen tulkkauksilanteessa, tilanteen selvittäminen kaikille osapuolille sekä tulkin asiantuntemus ja kokemus vaikuttavat olennaisesti tilanteiden sujumiseen. Tulkin kautta tapahtuvan kommunikaation periaatteet täytyy tehdä tutuiksi etukäteen. Viestin perille meneminen pienelle lapselle vaatii usein toistoa. Tulkki voi itse toistaa asiaa useammalla eri tavalla tai mikäli tilanteeseen sopii, tulkki voi pyytää ohjaajaa selvittämään asiaa uudelleen. Tulkki oppii näkemään, milloin hänen asiakkaansa on ymmärtänyt asian tai milloin tarvitaan vielä lisäselvitystä.

”Tulkki vihjaisee ohjaajalle, että nyt ei mennyt perille, voitko selvittää uudelleen. Ympäristö pitää rauhoittaa ja lisätä valoa.”

Lapsen on mahdotonta samanaikaisesti tehdä esimerkiksi jotain tehtävää ja katsoa tulkkia. Ryhmien ohjaajien ja opettajien pitää tiedostaa, että viittomakielinen kommunikaatio, tehtävän instruktio tai lisäselvitys, vaatii aina lapsen keskeyttämään muun toimintansa ja katsomaan tulkkia. Kuulevalla lapsella on käytettävissään sekä visuaalinen että audittiivinen kanava eli hän voi työskennellä ja samalla kuunnella, mutta jos ryhmän ohjaaja koko ajan jutustelee ja antaa lisäohjeita ja tulkki tulkkaa, kuuro lapsi ei voi lainkaan keksittyä tekemään omaa työtään. Tulkki voi ohjailta informaatiovirtaa, tallentaa muistiinsa ohjaajan puhumat asiat ja tulkata ne lapselle vasta, kun hän on tehnyt tehtävänsä ja katsoo taas tulkkia.

Epämieluisissa tilanteissa kuuron lapsen on helppo laittaa yhteys poikki ja kieltäytyä katsomasta tulkkia. Kiukuttelevan, huutavan ja potkivan lapsen rauhoittamisessa auttaa vain tilanteessa mukana olevien aikuisten maltillisuus, rauhallisuus ja turvallisuuden tunteen antaminen. Kuuroille ei toisaalta saa antaa kuuroutensa vuoksi erivapauksia, vaan häneltä tulee vaatia aivan samat asiat kuin kuulevaltakin. Kuuroudesta johtuvien asioiden suhteen pitää kuitenkin olla ymmärtäväinen: parijonossa kävelyretkelle mentäessä ei ole helppoa samanaikaisesti kä-

vellä reippaasti eteenpäin ja katsoa samanaikaisesti tulkin tulkkaavan opettajan tai kavereiden kertomia juttuja.

” Joskus on hoidettava saadakseen lapsen katsomaan. Lääkärissä lapsi laittoi kanavan poikki, ei katsonut lainkaan, kun piti niellä liuosta, hoitaja puhui, mutta lapsi ei halunnut katsoa.”

Tulkkauksilanteissa mukana olleet kuulevat henkilöt - sekä lapset että aikuiset - ovat yleensä suhtautuneet myönteisesti tilanteeseen, johon kuuro lapsi integroituu tulkin välityksellä. Sosiokulttuurinen näkemys kuurosta lapsesta viittomakielisen vähemmistön edustajana ei kuitenkaan välttämättä ole lasta ympäröivien aikuisten ja lasten tiedossa. Eikä ainakaan, mitä se käytännössä tarkoittaa. Yleensä epäluuloinen suhtautuminen johtuu tiedon puutteesta. Kun lapsi itse, tulkki tai tulkki ja lapsi yhdessä kertovat, mistä on kysymys, tilanne on kaikille osapuolille helpompi. Muiden lasten normaalia uteliaisuutta ei pidä tukahduttaa, vaan vastata heidän kysymyksiinsä. Tulkin luonteva suhtautuminen tilanteeseen tekee kaikkien osapuolten olon miellyttäväksi.

Joskus kuulevat lapset haluavat tarkistaa, viittoiko kuuro lapsi juuri niin, kuin tulkki on tulkkannut suomen kielelle. Aikuisen äänellä tuotettu lapsen puhe ei tunnu aina luontevalta. Osa aikuisista ja lapsista osaa jutella suoraan kuurolle lapselle, katsoa lasta eikä tulkkia samalla kun puhuvat asiansa. Jotkut eivät opastuksesta huolimatta ymmärrä lainkaan, miten kuuroon saisi kontaktin tulkin välityksellä ja jättävät kuuron lapsen täysin huomiotta.

” Pienen lapsen kanssa tulkin roolia ja etiikkaa on se, että kunnioittaa lasta, hänen oikeuttaan tulla kuulluksi ja pystyä seuraamaan tilannetta omilla ehdoillaan. Pieni 2-vuotias ei erota tulkkia muista ympärillä olevien aikuisten rooleista, jotka yleensä auttavat, huolehtivat, pukevut, syöttävät, ottavat kädestä. Tulkin tulee olla herkkä lapsen tavoille ottaa kontaktia esim. tulemalla syliin tai ottamalla kädestä.”

5.2.3 Tulkin käyttämä kieli ja kielen rekisteri

Tulkin aivojen alkaessa prosessoida lähtötekstiä kohdetekstiin, lähtötekstin sisältämä sanoma analysoidaan. Tulkki muodostaa käsityksen tarkoitetusta sanoman sisällöstä, asiayhteydestä, sävystä, kielen rekisteristä ja tyylistä. Kun tämä on purettu auki, alkaa muotoilu kohdekieliseksi sanomaksi, jossa tulkki pyrkii löytämään kohdetekstiin saman sisällön, asiayhteyden, kielen sävyn, rekisterin ja tyylin kuin lähtötekstissä on ollut ottaen huomioon sekä vastaanottajan että tilanteen (kuvio 3). Kaikista tärkeintä tulkkausessa on tekstimielen, tekstin merkityksen ja informaation siirtäminen lähdekielestä kohdekieleen (Reiss&Vermeer 1986, 20 -22).

Tulkkien mielestä lapsen kielen kehitys, kuuron lapsen viittomakielen kehitys, viittomakielen tilanne- ja ikävariaatiot, tyylit ja rekisterit pitää tuntea ennen kuin lähtee tulkkaamaan lapselle oikeisiin tilanteisiin. Lapsen ikä ja hänen kielitaitonsa ratkaisevat tulkin käyttämän kielen ja viittomavalinnat. Tutustuminen lapseen etukäteen, jutteleminen ja mahdollisesti leikkiminen hänen kanssa ovat paitsi luottamuksen syntymisen myös kielellisen kapasiteetin selvittämiseksi välttämättömiä asioita. On luonnollista, että lapsen käyttämiä viittomia pyritään käyttämään myös tulkkauskielessä. Lapsen viittoma-artikulaation vaihtelut, mahdolliset käsimuoto- ja liikekereemien muuntelut sekä kielen rakenteen peruspiirteiden hapuilu saattavat vaikuttaa

lapsen ymmärretyksi tulemiseen, mutta tulkki oppii vähitellen ymmärtämään lapsen tyylin viittoa.

” Sanasto määräytyy asiakkaiden mukaan. Rakenne tulee olla viittomakielen mukainen, ei suomen kielen mukaisuutta. Suomen kielelle tulkattaessa pyrin käyttämään lasten käyttämiä sanoja ja tyyliä.”

Muutamit tulkit vastasivat, että lähtötekstiä pitää yksinkertaistaa ja muokata selkokielisemmäksi samalla kun visuaalisuutta, ilmeikkyyttä ja pantomiimisuutta lisätään. Sanatarkka tulkinno ei ole tavoitteena, vaan tekstimieli, lähdekielisen sanoman merkitys on siirrettävä kohdekielelle. Hyvin abstraktia tekstiä esimerkiksi hautajaisissa pitää konkretisoida, muuntaa lapselle helpommaksi ymmärtää. Papin käyttämä rituaalinen ja formaalinen kielen rekisteri ja tyyli ovat lapselle liian vaikeita suoraan tulkittavaksi. Roolinvaihdot ja asioiden paikantamiset pitää tehdä selkeämmin kuin aikuiselle tulkattaessa. Joissain tapauksissa tuntuu, että viitotaan korostetun selkeästi ja hitaasti. Asiat ilmaistaan lyhyinä jaksoina, rytmitetään hyvin sekä käytetään paljon toistoa. Yksi tulkki kertoo käyttävänsä samoja tehokeinoja kuin jos lukisi ääneen satua lapselle.

Kieli on ilmeikkäämpää, visuaalisempaa, enemmän pantomiimia, roolinvaihtoa ja paikantamista. Viitotaan selkokielellä.”

”Visuaalinen ilmaisutapa, paljon toistoa, lyhyitä jaksotuksia, enemmän ilmeitä, karrikoitu tapa ilmaista. Yleensä jo lähtötekstikin on tarkoitettu lapselle, käännetty lapsen kielelle.”

Vaikeiden nimien ja käsitteiden sormittaminen aivan pienelle lapselle sekoittaa tilannetta enemmän kuin selvittää. Yhdeksänvuotiaallekin sormittaminen englannin kielen tunnilla tuo vain ahdistusta, koska suomen kielenkään lukutaito ei ole vielä vahva. Toisen vieraan kielen kuullun ymmärtämisen harjoittelu ei sovellu kuuroille lapselle erityisen hyvin: viittooiko tulkki suomalaisella viittomakielellä ja käyttää englanninkielistä huuliota vai sormittaako englanninkielisen huulion tueksi - molemmat ratkaisut ovat huonoja, kun kysymyksessä on pieni lapsi.

Tulkin tulkatessa lapsen viittomaa asiaa suomen kielelle, sen täytyy kuulostaa siltä, kuin lapsi puhuisi. Sanavalinnat, lauserakenteet, lasten keskenään käyttämät lausahdukset saavat aikuisen äänellä puhuttuna puheenvuoron kuulostamaan lapsen ajatuksilta ja mielipiteiltä. On tärkeä tulkata kaikki suomenkielinen informaatio viittomakielelle kuuroille lapselle ja yrittää saada tulkkauksen kautta välitettyä eri ihmisten puhetyyliä ja ajattelutapaa. Yhtä tärkeätä on saada kaikkine sävyineen ja vivahteineen suomenkielelle tulkattua, mitä kuuro lapsi viittoo. Tulkin tulkinnoksen kautta kuuleva ympäristö muokkaa käsitystä kuurosta lapsesta, hänen ajatuksistaan ja mielipiteistään.

” Jos lapsi viittoo lapsenomaisesti, käänän samoin eli pyrin käyttämään samaa rekisteriä sekä tulkkaamaan kaiken viittoi lapsi mitä vaan.”

5.2.4 Hyvä lasten tulkki

Hyvältä tulkilta vaadittavien ominaisuuksien luettelo tulee helposti niin pitkäksi, että kaikki luettelon ominaisuudet omaavaa tulkkia ei ole olemassakaan. Kuitenkin tiettyjä fyysisiä ja

psykkisiä, tiedollisia ja taidollisia ominaisuuksia pitää olla, että voi ylipäänsä toimia tulkkina. (Saresvuo & Ojanen 1988, 45-49.)

Kuurojen lasten mielestä tärkein hyvän tulkin ominaisuus on, että hän on hyvä ja taitava viittomaan ja viittoo kaiken mahdollisimman tarkasti. Samoin on tärkeää, että tulkki ymmärtää mitä kuuro viittoo. Molempien kielten sujuva hallinta on perusta koko tulkin työlle. Hänen pitää viittoa isoilla liikkeillä eivätkä käsivarret saa olla kiinni vartalossa; isompi viittominen on selkeää, ja sitä on helppo katsoa. Tulkki ei saa tehdä muita tehtäviä ollessaan tulkkina: hän ei esimerkiksi saa neuloa, vaikka juuri sillä hetkellä ei olisikaan tulkkauksesta. Tulkin pitää olla huumorintajuinen, mukava ja reilu; hänen kanssaan pitää olla helppo jutella.

Tulkin ulkonäöllä ei ole merkitystä, mutta on mukava käyttää useampia tulkkeja - se tuo vaihtelua. Tummat vaatteet tulkkauksilanteissa helpottavat näkemistä; liikunta- ja urheilutulkkausissa tulkin pitäisi pukeutua urheiluvaatteisiin, koska näyttää hullulta, jos tulkki seisoo jakkupuvussa jääkiekkokaukalossa.

Kuulovammaisten koulussa opiskelevien lasten mielestä tulkin luotettavuus ja vaitiolovelvollisuus ovat edellä mainittujen ominaisuuksien lisäksi erittäin tärkeitä. Tulkki ei saa jättää mitään tulkkauksesta. Tulkin pitää valmistautua tulkkauksilanteisiin niin hyvin, että kuuron ei tarvitse monta kertaa viittoa uudelleen samaa asiaa. Tulkin pitäisi ymmärtää kuuron viittoma sanoma jo ensimmäisellä kerralla ja tulkata sujuvasti kuuleville luokkatovereille. Hänen tulee tuntea kuurojen kulttuuria ja osallistua aktiivisesti kuurojen yhteisön toimintaan, jossa hän oppii myös vanhojen käyttämää kieltä.

Viisi vuotta tulkin välityksellä opiskelleen **kuuron koululaisen äidin** mielestä tulkin persoonalla on suuri merkitys. Hänen lapsellaan oli ollut aikaisemmin pari muutakin tulkkia opiskelutulkkinä, mutta nykyinen on ehdottomasti persoonaltaan sopivin. Hän tulee parhaiten toimeen kuuron oppilaan, hänen luokkatovereidensa ja koulun opettajien kanssa, ja hänellä on heihin kaikkiin hyvä suhde.

Äidin mielestä tärkeintä on ottaa vastuu tulkkauksesta kokonaisvaltaisesti. Tulkillä ei saa olla kiire heti koulun loputtua toiseen tulkkaukspaikkaan. Jos lapsi tarvitsee vielä tulkkia, tulkin on oltava käytettävissä. Tulkki on pitänyt koululla monta vuotta viittomakielen kerhoa, jossa kuuron oppilaat luokkatoverit ovat opiskelleet viittomakieltä ja saavuttaneet sellaisen kielitaidon, että pystyvät juttelemaan myös ilman tulkkia kuurolle luokkatoverilleen. Tulkki opettaa myös kansalaisopistossa viittomakieltä, jotta yläasteelle ja lukioon siirryttäessä olisi lisää viittomakieltä taitavia luokkatovereita.

Normaaliryhmään integroitujen kuurojen lasten opettajien mielestä tärkeintä on tulkin hyvä suhde oppilaaseen, kokonaisvaltainen sitoutuminen työhön sekä ammattitaito. On tärkeää, että tulkkauksuu sujuu saumattomasti ja asiat menevät perille. Tulkin taitavuus liittyy kuuron osaksi luokkayhteisöä niin, että kuuro voi osallistua tasavertaisesti luokassa tapahtuvaan sa-nailuun ja vitsailuun. Koulussa tulee paljon yllättäviä tilanteita, joissa tulkin tulee olla mukana joustavasti ja positiivisesti eikä hampaat irvessä.

Opettajien mielestä nimenomaan ala-asteella tulkin tulee olla joustava eikä liikaa sidoksissa ammattisääntöön, joka on laadittu aikuisille tulkkauksilanteisiin. On syytä tehdä selväksi auttamisen ja joustamisen rajat. Jos tulkki rupeaa tekemään asioita lapsen puolesta, ollaan

väärällä tavalla joustavia. Toisaalta jos tulkki on liian tiukasti kiinni eettisissä ohjeissa, luokkaan pitäisi palkata samalle oppilaalle tulkin lisäksi myös henkilökohtainen avustaja. Tulkki löytää varmasti hyvässä yhteistyössä opettajien kanssa oikean tavan toimia tunneilla. Pienten oppilaiden kohdalla tuntuu oudolta, jos tulkki ei voi auttaa oikean kirjan sivun etsimisessä, jos opettaja ei ehdi kaikkien n. 30 oppilaan luokse. Aluksi kuuroilta oppilaalta menee aikaa siihen, kun hän seuraa, mitä muut tekevät, joten tulkin pitäisi viittoja ydinkohdat, tärkeimmät asiat sitten kun lapsi katsoo.

Poimintoja kuurojen lasten, kuuron lapsen äidin ja opettajien vastauksista kysymykseen millainen on hyvä tulkki:

kuurot lapset:

- taitava viittomaan
- viittoo kaiken mahdollisimman tarkasti
- ymmärtää mitä kuuro viittoo
- viittoo isoilla liikkeillä
- ei saa tehdä muuta kuin tulkata (ei saa neuloa)
- huumorintajuinen, mukava, reilu
- ulkonäöllä ei ole merkitystä
- tummat vaatteet tulkkaustilanteessa
- ei jakkupuvussa jääkiekkokaukaloon

kuuron koululaisen äiti:

- ottaa vastuun kokonaisvaltaisesti
- hyvät vuorovaikutustaidot
- tulkin persoonalla suuri merkitys
- ei saa olla kiire toiseen tulkkauspaikkaan
- pystyy opettamaan viittomakieltä luokkatovereille

integroidun ryhmän opettaja:

- tärkeintä tulkin hyvä suhde kuuroon
- kokonaisvaltainen sitoutuminen työhön
- hyvä ammattitaito liittää kuuron osaksi luokkayhteisöä - kuuro pystyy osallistua tasavertaisena luokan sanailuun ja vitsailuun
- yllättäviä tilanteita paljon - joustavuus ja positiivisuus tärkeitä
- tärkeä tehdä selväksi auttamisen ja joustamisen rajat
- ei saa olla liikaa sidottu ammattisäännöstöön

*vai tarvitaanko lisäksi henkilökohtainen avustaja?

5.3 VUOROVAIKUTUS KUURON LAPSEN JA HÄNEN IKÄTOVEREIDENSA VÄLILLÄ

Tulkit:

Vuorovaikutuksen syntyyn kuuron lapsen ja hänen ikätovereidensa välille vaikuttaa suuresti lapsen oma persoona, aktiivisuus sekä tilanteiden ja ikätovereiden tuttuus. Monilla tulkeilla on kokemuksia aktiivisista kuuroista lapsista, joiden on helppo ottaa kontaktia joko tulkin välityksellä tai ilman tulkkia. Jos kaverit ovat tuttuja, kuuro ottaa suoraan kontaktia eikä edes muista tulkin läsnäoloa. Myös toisesta ääripäästä tulkeilla on kokemuksia: lapsi ei ota itse lainkaan kontaktia, on täysin passiivinen, pelkää koko tilannetta ja alkaa itkeä herkästi, jos joku ottaa häneen kontaktia.

Päiväkodissa kuuro lapsi menee vain rohkeasti kuulevien lasten luo, nykäisee lapsia merkiksi siitä, että nyt minulla on asiaa ja alkaa viittoja ja kertoa asiaansa. Tulkki tulkkaa luontevasti

tilannetta puolin ja toisin. Hieman isompi lapsi alkaa viittoa ja aivan selvästi odottaa tulkin kääntävän kavereille hänen juttunsa, mutta kummassakin tapauksessa lapsi katsoo kavereitaan, joille kertoo eikä tulkkia, joka tulkkaa. Samoin kaverit katsovat puhuessaan kuuroon lapseen eivätkä hänen tulkkiinsa. Jos kuuro lapsi ei osoita kertomistaan kenellekään erityisesti, hän viittoo asian tulkkiin päin, joka sitten tulkkaa sen eteenpäin.

Kuulevat lapset ovat kiinnostuneita viittomakielestä ja kyselevät esimerkiksi ruokailutilanteissa, miten jokin asia viitotaan. Mikäli tilanne sen sallii, tulkki ohjaa mielellään kysymyksen kuuron itsensä vastattavaksi tai ainakin kertoo kuuroille lapselle, mitä kaverit kyselevät. Joissakin päiväkodeissa kuuleville lapsille opetetaan muutamia viittomia leikin lomassa.

”Kuurot lapset ovat itse aktiivisia ja ottavat kontaktia muihin päiväkodin lapsiin. Yleensä vapaissa leikkitalanteissa he haluavat tietää, mitä kuulevat kaverit puhuvat ja kommentoivat joko tulkin välityksellä tai näyttämällä/osoittamalla/viittomalla.”

”Vain yksi neljästä kuurosta lapsesta, joille tulkkiaan, ottaa itse aktiivisesti kontaktia. Toinen ääripää on lapsi, joka on erittäin ujo ja alkaa itkeä, jos tilanne on uusi ja outo.”

”Tulkkiin on totuttu, joten kontaktia otetaan kuuleviin sekä tulkin välityksellä että suoraan. Pienet lapset pärjäävät leikeissä hyvin keskenään - tulkki voi olla niissä enemmän tiellä. Pieni lapsi jotenkin juuttuu aikuisen väliintuloon.”

”Aloitteen tekeminen riippuu enemmän lapsen persoonasta kuin kuuroudesta. Jotkut matkivat kuulevia ja menevät kuulevien aikuisten tai lasten luokse ja yrittävät tuottaa ääntä.”

Leena:

Viisi vuotta - toisen luokan syksystä alkaen - samassa luokkayhteisössä integroituneena olleen kuuron lapsen kokemukset kuulevien ikätovereiden kontakteista ovat enimmäkseen positiivisia. Hän muisteli alkuaikojaa ryhmässä ja kertoi olleensa ujo eikä itse uskaltanut ottaa kontaktia lainkaan, eivätkä kaveritkaan ottaneet häneen, koska eivät osanneet vielä viittoa. Koulussa alkoi viittomakielen kerho kuuron lapsen tultua sinne, joten luokkakaverit alkoivat ottaa kontaktia myös ilman tulkkia.

”Alkuun saatettiin kiusoitella, erottaa muusta porukasta. Kolmannella-neljännellä luokalla kaveripiiriin kuuluivat vain ne, jotka osasivat viittoa. Viidennellä luokalla kaveripiiri laajeni paljon, nyt kuudennella luokalla tuntuu siltä, että olen tasavertainen muiden kanssa. Minulla on luokassa kymmenen tosi hyvää kaveria, joiden kanssa voi jutella mistä vaan; minulla ei ole vain yhtä parasta kaveria, vaan olen esimerkiksi kaksi viikkoa yhden kanssa ja sitten jonkun toisen. Minulla on vain vähän kuuroja ystäviä Suomessa - he jotenkin syrjivät minua, koska käyn kuulevien koulua. Ulkomailta minulla on paljon kuuroja ystäviä.”

Leenan luokkatoverit:

Leenan n. 12-vuotiaille luokkatovereille tehtiin kysely (taulukko 5). Kyselyyn vastasi koko luokka: 16 tyttöä, 13 poikaa. Lähes kaikki olivat olleet alusta (2. luokalta) alkaen kuuron luokkatovereita. Kysymykseen, onko sinulla kuuroja kavereita, vain kaksi vastasi, että ei ole. Vapaa-aikana kuurojen kavereiden kanssa vietti aikaansa 12 tyttöä, mutta ei yhtään poikaa. Tytöistä kaikki ilmoittivat osaavansa viittomakieltä, pojista 7. Kaikki tytöt halusivat oppia lisää viittomakieltä, pojista vain kaksi oli halukkaita opiskelemaan. Tytöistä 14 ilmoitti juttelemansa kuuron luokkatoverinsa kanssa ilman tulkkia ja neljä tulkin välityksellä. Pojista neljä juttelee ilman tulkkia, kaksi tulkin välityksellä, yhdeksän ei juttele kuuron kanssa lainkaan. Keskustelu sujuu luokkatovereiden mielestä tulkin välityksellä hyvin. Tulkki käyttää sellaisia viittomia, joita he itse eivät vielä osaisi käyttää. Silloin kun he eivät osanneet vielä itse viittoa,

tulkki oli hyvänä apuna ja keskustelu oli sujuvaa. Vaikka he nyt enimmäkseen juttelevat suoraan kuurolle, voi tulkilta kuitenkin kysellä viittomia. Salaisia asioita jutellaan suoraan.

Luokkatovereille tulkin rooli oli selvä: tulkin tehtävä on tulkata opettajan ja luokkatoverien puheet kuurolle ja kuuron oppilaan ajatukset ja mielipiteet opettajalle ja luokkakaverille.

Leenan luokanopettaja:

Opettajan mielestä koko luokalle on suuri rikkaus, että luokassa on ollut kuuro luokkatoveri. Alussa oltiin epäluuloisia puolin ja toisin, kuuron oppilaan tuottamia ääniä matkittiin, mutta viittomakielen opiskelun myötä vuorovaikutus on rikastunut paljon. Tuntuu siltä, että luokassa vallitsee tasavertaisuus. Pojat eivät osaa viittoa niin paljon kuin tytöt, he ovat arempia muutenkin tuottamaan vierasta kieltä. Vuorovaikutustilanteet sujuvat tulkin välityksellä niin hyvin, että tulkin olemassaoloa ei aina edes muista. Siihen ei tarvitse kiinnittää mitään huomiota. Opettaja kysyy kuurolta oppilaalta samassa määrin kuin kuulevilta luokkatovereiltakin.

Opettajan mielestä kuuron oppilaan omalla persoonalla on kaikkein suurin vaikutus siihen, että kaikki toimii niin hyvin. Hän on aktiivinen, älykäs, hänellä on erittäin hyvä muisti ja hän on aina ensimmäisten joukossa valmiina. Opettaja epäilee, että jos kuuro tarvitsisi erityishuomiota, erityisapua, tai jos hänen takiaan opetus hidastuisi huomattavasti, se saattaisi saada aikaan negatiivisia tunteita sekä kuuroa että tulkkia kohtaan.

Maija:

Koska Maija tuli integroituun opetukseen vain englannin tunnille, hän ei ollut kovin hyvin tutustunut muihin ryhmäläisiin. Kuulevista oppilaista kaksi osasi sormiaakkoset ja Maija sormitteli joskus heidän kanssaan. Kuulovammaisten koulusta samaan ryhmään tuli myös huonokuuloinen oppilas, joka viittoi joskus Maijalle, mitä kuulevat ryhmäläiset sanovat. Tulkki tuli aina vasta, kun oppitunti alkoi ja lähti heti pois, kun tunti loppui eikä ollut koskaan tulkkaamassa välitunnilla. Maijalla ei tosin jäänyt välitunnillakaan aikaa olla englannin ryhmäläisten kanssa, sillä hänen välituntinsa kului kuulovammaisten koululta kuulevien ala-asteelle siirtymiseen ja päinvastoin.

Maijan englannin kielen tunnilla mukana olleet:

Englannin kielen ryhmässä oli 7 tyttöä ja 12 poikaa (taulukko 5). Heille kaikille tilanne oli ollut uusi, kun Maija tuli tulkin kanssa vieressä olevasta kuulovammaisten koulusta heidän luokkansa englannin kielen tunnille. Luokkatovereista vain kolme piti Maijaa kaverinaan, vapaa-ajalla häntä tapaili vain yksi. Luokkalaisista 13 halusi kuitenkin oppia viittomakieltä. Kolme ryhmäläistä jutteli ilman tulkkia Maijan kanssa ja lisäksi kaksi jutteli tulkin välityksellä. Muut ryhmäläiset eivät jutelleet lainkaan Maijan kanssa.

Ne jotka olivat kommunikoineet Maijan kanssa tulkin välityksellä, vastasivat juttelun sujuneen hyvin. He kertoivat, että olisivat halunneet jutella enemmänkin hänen kanssaan, mutta siihen ei ole koskaan aikaa, koska hän vain käväisee englannin tunneilla.

Tulkin rooli luokassa oli kuitenkin selkiytynyt lähes kaikille ryhmäläisille. Jonkun mielestä tulkki "harjoittelee englantia" tai "lukee kaikkia opettajan antamia papereita". Tulkista eikä kuurosta ei koettu olevan mitään haittaa - päinvastoin toivottiin, että kuuro olisi muillakin tunneilla paikalla.

Maijan englannin kielen opettaja:

Maijan ja hänen tulkkinsa kohtaaminen oli ensimmäinen kokemus kuuroista kolmenkymmenen vuoden opettajana työskentelyn aikana. Opettaja suhtautui periaatteessa kuuron oppilaan tuloon omaan luokkaansa myönteisesti, mutta englanti integroivana oppiaineena on lähes mahdoton, koska kuulevien englannin kielen opetus perustuu varsinkin alkuvaiheessa hyvin vahvasti kuulemiseen. Opettajaa askarrutti, miten tulkki saa välitettyä asiat Maijalle. Sitä paitsi englanti on opiskelukielenä ongelmallinen myös siksi, että sitä kirjoitetaan eri tavalla kuin lausutaan. Integrointiaineena esimerkiksi uskonto tai joku muu reaaliaine olisi huomattavasti parempi.

Koska koko opiskelutulkkauksilanne oli Maijalle uusi, tuntui, että hänen huomionsa meni alussa siihen, että hän katsoi mitä muut oppilaat puuhasivat. Hän ei osannut ottaa tulkin viittomisesta niitä asioita, joita olisi pitänyt. Toisaalta tulkkien vaihtuminen vaikeutti kaikkien työskentelyä. Tunneilla käytiin paljon dialogeja. Kun Maija oli mukana, dialogi selvästi hidastui tulkkauksen takia, mutta lapset olivat kärsivällisiä. Vuorovaikutuksen syntymisen suurin este oli se, että Maija tuli vain kahdeksi tunniksi käymään eikä hänellä ollut lainkaan mahdollisuutta olla vapaamuotoisesti yhdessä muiden luokkalaisten kanssa.

Opettaja oli eniten huolissaan siitä, että Maijalle ei valjennut koko aikana kielen opiskelun idea, koska hän luotti liikaa tulkkiin. Hänelle tuli kielen opiskelusta liian helppo kuva, vaikka se vaatii paljon työtä sekä kuulevilta että kuuroilta. Opettaja pohdiskeli, millaisia seurauksia epäonnistuneella integroinnilla on Maijan myöhempiä integroitumisia ajatellen.

Havaintoja Leenan vuorovaikutustilanteista:

Leena oli selkeästi luokassaan tasavertainen muiden kanssa. Hän osallistui oppitunteihin aktiivisesti, viittasi ja vastasi kysymyksiin siinä missä muutkin luokkatoverit. Hänellä oli koko ajan kontakti opettajaan ja luokkatovereihin. Koko luokan käyttäytyminen oli luonnollista ja toinen toisensa huomioivaa ja heidän keskinäinen vuorovaikutuksensa on innostunutta.

Leena ja luokkatoverit tekivät vuorovaikutusaloitteita tasavertaisesti ja niihin myös aina vastattiin. Leena otti suoraan kontaktia moniin oppilaisiin viittomakielellä, mutta myös tulkin välityksellä. Koska monet luokkatovereista osasivat hyvin viittomakieltä, Leena ei ollut liikaa riippuvainen tulkista. Kun luokka katseli opetusvideota, tulkki istui videolaitteiden vieressä ja tulkki koko ajan videolta tulevaa tekstiä. Leena ja muutamat tytöt keskustelivat sillä aikaa keskenään viittomakielellä.

Tulkilla ja Leenalla oli hyvä suhde keskenään sekä myös opettajaan ja luokkatovereihin. Luokkatovereille tehty kysely osoitti, että kaikki oppilaat pitivät tulkkia mukavana. Tulkin ja

Leenan välillä toimi myös selkeä miiminen viestintä. Tulkki toimi luontevasti ja osasi sopeuttaa tulkkauksensa hyvin sekä kielen rekisterin että tyylin suhteen 11-12-vuotiaiden maailmaan.

Hyvä esimerkki tulkin tilanteisiin sopeutumisesta oli, kun välitunnin alussa luokkaan muodostui tyttöjen ”juoruilutilanne”. Tytöt olivat ryppäässä, Leena ja tulkki mukana ringissä. Leena osallistui tyttöjen sipatukseen ja kikatukseen tulkin välityksellä. Suomen kielelle tulkattaessa tulkin tyyli ja äänensävyt sopivat tilanteeseen hyvin. Kielen rekisteri ja tyyli oli oppilaiden keskenään käyttämää slangia, joten tuntui siltä kuin Leena itse olisi puhunut. Viittomakielinen teksti näytti samoin luontevalta.

Havaintoja Maijan vuorovaikutustilanteista:

Maija tuli aivan viime hetkellä ennen englannin tunnin alkua samassa pihapiirissä olevasta kuulovammaisten koulusta ja lähti heti tunnin loputtua takaisin eli hänellä ei ollut mahdollisuutta tunnin ulkopuolisiin kontakteihin ryhmän muihin oppilaisiin.

Tulkki saapui paikalle suunnilleen samaan aikaan kuin Maijakin. Koulu oli etsinyt tulkkikeskuksen kautta syksyllä tulkkia, mutta kukaan tulkki ei halunnut ottaa tehtävää hoitaakseen yksin. Niinpä nyt kolme tulkkia kävivät vuorotellen kaksi kertaa viikossa tulkkaamassa muiden töidensä välissä englannin tunnit. Tämä näkyi tulkin ja Maijan yhteistyössä: se ei toiminut. Maija katseli paljon ympärilleen muiden ryhmäläisten tekemisiä, ja sillä aikaa tulkin tulkkaama asia meni ohi. Kun opettaja kysyi asiaan liittyvää, Maija ei lainkaan tiennyt, miksi muut oppilaat viittaavat. Vuorovaikutusta oli vain opettajasta Maijaan, mutta ei päinvastoin. Muihin oppilaisiin Maijan ainoat näkemäni kontaktit olivat katseet ja hymyt.

Koko tunnin aikana Maija viittasi vain kerran. Opettaja ei valitettavasti huomannut sitä eikä Maija päässyt vastaamaan. Kolmannen luokan englannin opiskelu perustuu paljon kuuntelemiseen ja puheen tuottamiseen, joten tulkin välityksellä viittomakielellä toimiminen ei antanut samoja valmiuksia englannin kielen suhteen kuin kuuleville oppilaille. Kuurojen vieraan kielen opiskelu perustuu pitkälti luettuun ja kirjoitettuun kieleen.

5.4 TULKINKÄYTÖN OHJAUS

Kuuro lapsi tulkin kanssa päiväkodissa tai jossain harrastustilanteessa saattaa aiheuttaa kaikille osapuolille pohdintaa, mistä tässä nyt onkaan kysymys. Tulkin käyttämä viittomakieli näkyy kaikille, ja monien mielestä se on kaunista katsella. Joskus tulkki vie tilaisuuteen osallistujien huomion kokonaan ja tilaisuuden varsinainen puhuja tai esiintyjä kokee olevansa toissijainen kohde. Asiallinen tieto siitä, mitä tulkkauksessa tapahtuu, kuinka tulkkia käytetään ja kuinka kuuro voi osallistua tulkin välityksellä ryhmän toimintaan, on välttämätöntä integraation onnistumiseksi.

Tärkeintä on viittomakielentulkkiensa koulutuksessa huomioida kuurot lapset omana tulkinkäyttäjärühmään, johon eivät aina päde samat asiat kuin jos asiakkaana on kuuro aikuinen.

Kuuron lapsen kielen kehitykseen tutustumalla päästään lapsen tasolle kielellisesti, mutta yhtä tärkeää on tuntea eri-ikäisten lasten maailmaan kuuluvia asioita muutenkin. Olemalla lasten kanssa, keskustelemalla ja seuraamalla sivusta lasten toimintaa päästään lähemmäs lasten ajatusmaailmaa.

5.4.1 Tulkinkäytön ohjaus kuuroille lapsille

Viittomakielentulkkien mielestä on tärkeä tuntea oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin olipa tulkinkäyttäjää minkä ikäinen tahansa. Viittomakieli ja suomen kieli ovat eri kieliä, ja viittomakielisellä henkilöllä on oikeus käyttää tulkkiä asioidessaan ja opiskellessaan suomenkielisen valtaväestön kanssa. Tietoisuus omasta kielestä ja kulttuurista muiden kielten ja kulttuurien rinnalla vahvistaa identiteettiä.

Tulkinkäytön koulutus kuuluu yläasteella kuulovammaisten koulun opetussuunnitelmaan, mutta se on aivan liian myöhäistä, koska jo alle kouluikäiset lapset käyttävät tulkkiä paljon. Lapsen kannalta olisi ehkä helpointa ja tuloksellisinta, jos tulkkaustilanteiden yhteydessä tulkki paneutuisi myös ohjaamaan lasta tulkin käyttöön. Sitä mukaa, kun uusia tilanteita tulee eteen, ne selvitetään myös kuuron lapsen näkökulmasta. Keskustelut etukäteen ja tulkkaustilanteen jälkeen, mutta tarvittaessa myös tulkkaustilanteessa, antavat oikeassa kontekstissa hyvän tuloksen.

Tulkikeskukset ja alueen tulkit voisivat yhdessä panostaa tulkinkäytön koulutukseen ja saada mukaan myös lasten vanhemmat ja kuntoutustyöntekijät. Mikäli paikallinen kuurojen yhdistys saataisiin asiaan mukaan, lapselle tulisi luontevia kontakteja myös aikuisiin kuuroihin samalla kertaa. Vanhemmat ja kuntoutustyöntekijät voivat omalta osaltaan jatkaa tulkinkäytöstä keskustelemista lapsen kanssa.

Lapselle voisi järjestää tulkkauksen harjoittelutilanteita, joissa olisi mahdollisuus koko ajan informoida lasta siitä, kuinka tilanteessa pitäisi toimia, jotta se sujuisi paremmin. Tulkin roolia eri tilanteissa ja tulkin eettisiä ohjeita voidaan selvittää huomioiden lapsen ikä. Lapselle pitäisi saada jo hyvinkin pienenä selvitettyä, että hän on esimerkiksi päiväkotitilanteissa se, joka päättää asioista eikä tulkki.

Tulkin tehtäviin kuuluu valmentautua tilanteisiin hyvin etukäteen. Osa valmentautumista on mentaaliharjoittelu, joka soveltuu myös lasten kanssa tapahtuvien tulkkaustilanteiden valmentautumiseen. Kaikkia tulkkaustilanteissa esiin tulevia asioita on mahdotonta ennakoita, mutta kuitenkin on hyvä ennen tulkkaustilannetta käydä lapsen kanssa läpi, mihin ollaan menossa, mitä siellä tehdään tai mitä tulee ehkä tapahtumaan, miten siellä pitää toimia jne. Mikäli lapsen vanhemmat, joku muu aikuinen tai kenties sisaruksia on mukana, kannattaa selvittää etukäteen kunkin rooli lapseen nähden, niin että kaikki sujuu luontevasti.

Tuleva tulkkaustilanne saattaa sisältää kielellisesti vaikeita asioita. On hyvä, jos tutustutaan lapsen kanssa etukäteen tilanteeseen liittyvään sanastoalueeseen. Tutustuminen voi tapahtua myös vanhempien kanssa, mutta se voi kuulua myös tulkin tehtäviin esimerkiksi kuvakirjojen,

videoiden tai paikkaan etukäteen tutustumisen avulla. Vahvasti visuaaliset elämykset auttavat liittämään asioita oikeaan kontekstiin. Mikäli ollaan menossa teatteriin lapselle tulkkamaan, tulkki voi tutustuttuaan käsikirjoitukseen selvittää näytelmän päähenkilöitä jo etukäteen ja heille voidaan miettiä tulkkauksessa käytettävät viittomat yhdessä.

5.4.2 Tulkinkäytön ohjaus tulkkaustilanteessa oleville kuuleville lapsille ja aikuisille

Tulkkien mielestä kuuron lapsen kuuleville ikätovereille samoin kuin tilanteissa mukana oleville aikuisille on tärkeää kertoa kuuroudesta, viittomakielestä, tulkkauksesta ja tulkin toimenkuvasta. Päiväkotiyhteisössä ja koulussa on tärkeää saada tieto kaikille, koko henkilökunnalle sekä myös muille lapsiryhmille, jotka näkevät kuuroa lasta ja tulkkausta vain ohimennen tai esimerkiksi yhteisissä tapahtumissa. Mikäli kielikylpytyypiseen viittomakielen opiskeluun ei ole mahdollisuutta, olisi kuitenkin mukava opetella yhdessä yksi viittoma viikossa tai päivässä. Ryhmän muille lapsille kertyy muutamien viittomien viittomavarasto, joilla he voivat myös suoraan ottaa kontaktia kuuroon lapseen.

Kun ryhmän opettajaa tai ohjaajaa on ensin informoitu asiasta, on luontevaa, että hän kertoo muille lapsille kuuron lapsen ja tulkin olemassaolosta. Kuuro lapsi ja tulkki voivat tämän jälkeen esittäytyä ja kertoa tulkkaustilanteesta ja viittomakielestä tarkemmin.

Lasten tulkinkäytön koulutus jää pitkälti tulkkien varaan, mutta myös alan järjestöt voisivat aktivoitua asiassa. Sekä Kuurojen Liitto että Kuulovammaisten Lasten Vanhempien Liitto voisivat järjestää vanhemmille ja lapsille tulkinkäytön ohjaukskurseja. Vanhemmat pystyvät siirtämään oppinsa vähitellen lapsilleen ja pidemmällä aikavälillä kehittämään lapsistaan hyviä tulkin käyttäjiä.

Tulkkaustilanteen fyysiset puitteet saattavat myös tarvita asiantuntijan ohjeita. Päiväkoti-, koulu- tai harrastustilanne pitää järjestellä niin, että kuuro lapsi näkee hyvin kaiken mitä tapahtuu, mutta sen lisäksi myös tulkkauksen. Tulkin paikka määräytyy sen mukaan, että lapsen pitäisi nähdä puhuja ja tulkki samanaikaisesti. Tätä on joskus vaikea toteuttaa. Yleensä kuuro lapsi sijoitetaan luokassa etupulpettiin. Tämä ei ole hyvä ratkaisu, sillä hän ei koskaan näe kuka luokkatovereista puhuu ellei käännä päätään sinnepäin ja näin katkaise yhteyttä tulkkiin. Tulkki tietysti kertoo kuka puhuu, mutta olisi varmaankin mukava nähdä luokkatovereiden tapa esittää asiansa. Mikäli ryhmää ei voida asettaa hevosenkengän muotoon, lapsen istumapaikka voisi olla luokan sivulla tai perällä.

Kun lapsen kanssa mennään kertaluontoisesti johonkin paikkaan, tulkin pitää huolehtia näkyvyydestä ja kuuluvuudesta ja järjestellä tulkkaustilanne tarpeen mukaan. Lyhyitä, kertaluontoisia tulkkauksia varten ei tilanteeseen osallistuvia ehdi valmentamaan, mutta tulkki voi tilanteen mukaan kertoa tulkkaustilanteesta läsnäolijoiden kannalta olennaisimman.

5.5 YHTEENVETO ONNISTUNEEN, TULKIN VÄLITYKSELLÄ TAPAHTUVAN INTEGROITUMISEN EDELLYTYKSISTÄ

Kun pieni kuuro lapsi sijoitetaan kuulevien lasten päiväkotiryhmään viittomakielentulkkin kanssa tai kun lapsi alkaa harrastaa jotain tulkinn välityksellä, kaikki tulkkaamisen osapuolet pitää valmentaa hyvin tilanteeseen. Tutkimusmateriaalin pohjalta on kerätty tulkkaustilanteen onnistumiseen vaikuttavat perusedellytykset.

Viittomakielentulkki

- joustava ammattietiikan tulkinta
- lapsen kehitysvaiheiden tuntemus
- kuuron lapsen kielenkehityksen tunteminen
- lapsen käyttämän kielen rekisterin ymmärtäminen
- tutustuminen lapseen ja hänen perheeseensä sekä tulevaan tulkkaustilanteeseen etukäteen

Lapsen vanhemmat

- tieto oikeudesta saada tulkkipalvelua
- lapsen valmistaminen ryhmään menemiseen
- lapsen alustava valmentaminen tulkinn käyttöön

Kuuro lapsi

- tieto omasta kielestä
- etukäteistieto tilanteesta, johon ollaan tulkinn kanssa menossa
- tieto tulkinn tehtävistä
- kuinka tulkinn välityksellä osallistutaan ryhmän toimintaan ja saadaan yhteys kavereihin

Ryhmän vetäjä ja muu henkilökunta

- tieto kuuron lapsen oikeudesta omaan kieleen ja kulttuuriin
- kuuro lapsi on yksi ryhmän tasavertainen jäsen eikä tarvitse erityiskohtelua
- kuinka tulkkia käytetään eri tilanteissa
- tulkinn toimenkuvan ja vastualueen tiedostaminen

Ryhmän kuulevat lapset

- tieto kuurosta kaverista, joka käyttää eri kieltä kuin muu ryhmä
- miten tulkinn välityksellä saadaan kontakti ikätoveriin
- miten voi saada kuuron lapsen mukaan leikkeihin silloinkin, kun tulkkii ei ole paikalla

Yhteenvetoa tutkimusongelmien näkökulmasta:

Lapset käyttävät tulkkia tänä päivänä jo hyvin erilaisissa tilanteissa, vaikka läheskään kaikki kuurot lapset eivät vielä ole tulkkipalveluiden piirissä. Lasten vanhemmille, päiväkotii- ja kou-

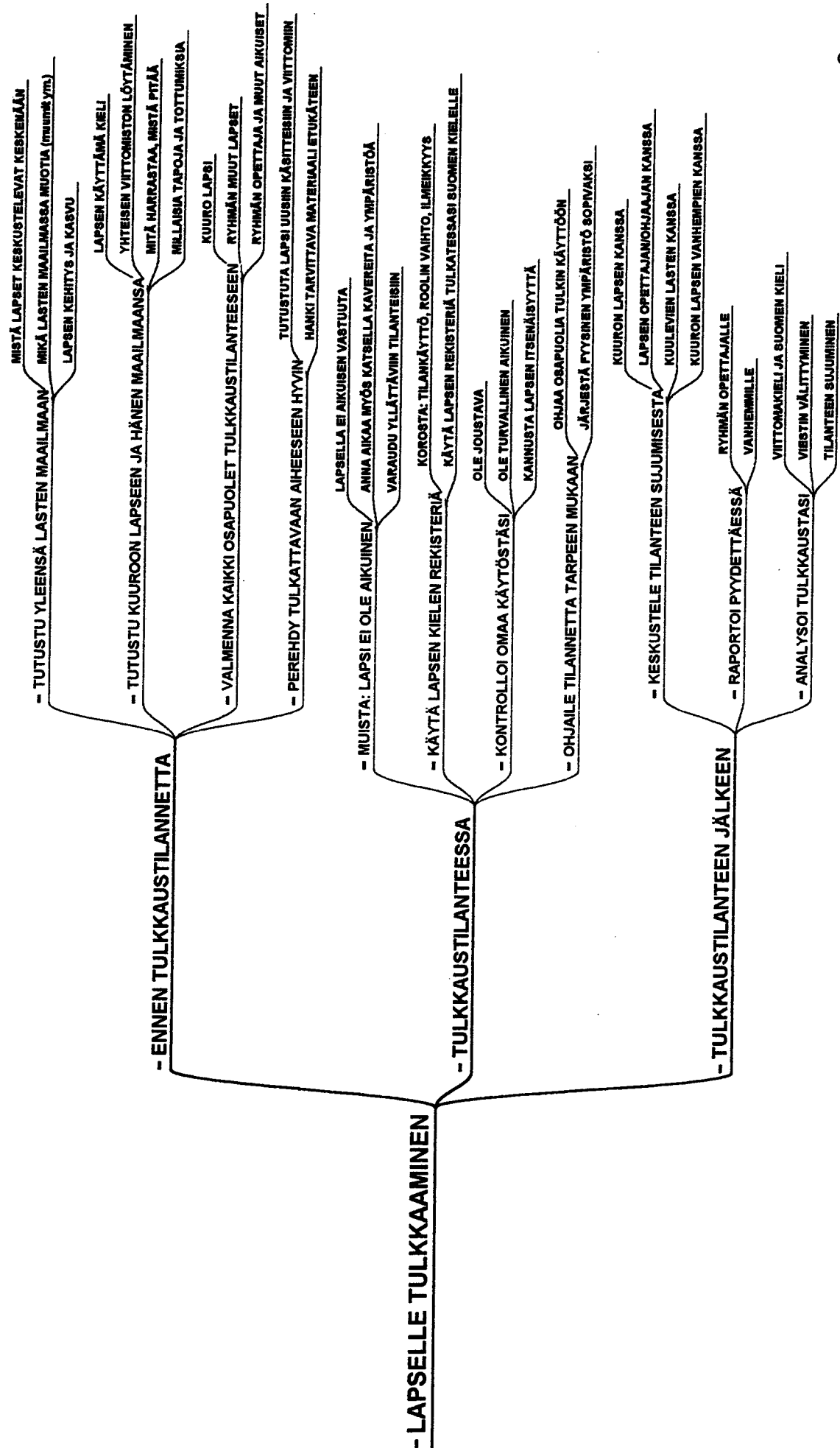
luhenkilöstölle sekä eri harrastuspiirien vetäjille annettava informaatio mahdollisuudesta saada yhteiskunnan kustantamaa tulkkipalvelua lisää lasten tulkkauksilanteita tulevaisuudessa.

Tulkin rooliin lapselle tulkattaessa tulee lapsen iästä ja tilanteesta riippuen elementtejä, joihin tulkin tulee valmistautua hyvin jo etukäteen. Valmistautumisessa tärkeässä roolissa ovat myös lapsen vanhemmat sekä tulkkauksilanteen kuuleva osapuoli. He voivat toiminnallaan edistää tulkin ja lapsen välisen yhteistyön syntymistä. Vanhemmat voivat kertoa lapselleen tulkkauksilanteesta ja järjestää tulkin ja lapsen tapaamisen etukäteen. Opettajat tai harrastusryhmien vetäjät voivat valmentaa muita lapsia vastaanottamaan viittomakielisen lapsen tulkkauksilanteeseen ryhmään kertomalla jo etukäteen tilanteesta. Tulkki voi tarvittaessa olla mukana kertomassa.

Hyvän vuorovaikutuksen syntymisen kannalta on merkittävää, että kuuleville lapsille ja heidän opettajilleen ja ohjaajilleen tulee luonteva tapa ottaa yhteyttä kuuroon lapseen tulkin välityksellä. Tieto siitä, kuinka tulkkauksilanne toimii ja mitä tulkki tekee, antavat lapsille rohkeutta jutella kuuroille kaverilleen kuten muillekin ryhmän lapsille. Viittomakielen alkeiden opettaminen ryhmäläisille antaa mahdollisuuden myös suoraan kontaktiin, jos tulkki ei ole aina kaikissa tilanteissa mukana. Ryhmän opettajalle tai vetäjälle sekä muille lapsille on tärkeää kertoa, kuinka kuuron lapsen huomio herätetään vaikkapa ulkoleikkilanteissa. Huutaminen ei auta mitään, mutta erilaisten visuaalisten ja kosketukseen perustuvien merkkien käyttöä huomion herättämiseksi ja kontaktin saamiseksi voidaan harjoitella etukäteen.

Tulkin käytön ohjausta tarvitaan kaikille tulkkauksen osapuolille. Siihen pitää varata riittävästi aikaa. Kuuron lapsen vanhemmat tarvitsevat selkeästi kahdenlaista tietoa: ensinnäkin tietoa oikeudesta saada tulkkipalvelua, mistä ja kuinka sitä saadaan. Toisaalta vanhempien tulisi tietää, mitä tulkkauksilanteessa tapahtuu, jotta he voivat omalta osaltaan opastaa lastaan jo etukäteen tulkkauksilanteeseen. Kuuro lapsi saa luontevasti perustiedon tulkkauksesta vanhemmiltaan. Kun tulkki tulee käymään kotona tai hänet tavataan jossain hyvissä ajoin ennen tulkkauksilannetta, tulkki voi yhdessä vanhempien kanssa kertoa asiasta lisää. Parasta tulkin käytön ohjausta lapsi saa itse tulkkauksilanteissa, kun tulkki ohjailee häntä ja ryhmää omalla käyttäytymisellään ja työskentelyllään. Keskustelut tulkkauksilanteen jälkeen antavat tarpeellista palautetta kaikille osapuolille.

Lapselle tulkkauksilanteen **tulkin näkökulmasta** hahmottuu seuraavassa käsittekartassa (kuvio 5). Siihen on kerätty tulkkauksen olennaiset elementit tutkimusaineiston pohjalta. Kysyttäessä hyvän lasten tulkin ominaisuuksia, vastauksissa korostui hyvä viittomakielen taito ja ennen kaikkea sellaisen tyylin ja kielen rekisterin käyttäminen, jotta tulkkauksilanteesta on helppo ymmärtää. Kuviossa 5 selvitetään niitä elementtejä, jotka tulkin tulee tietää, osata ja toteuttaa toimeksiannoissa, joissa asiakkaana on pieni lapsi.

KUVIO 5. Lapselle tulkkaaminen viittomakielentulkin toimenkuvana

6 POHDINTA

Tässä tutkimuksessa on ensimmäistä kertaa selvitetty **viittomakielentulkin roolia** lapselle tulkkaamistilanteissa. Tuloksia voidaan hyödyntää esimerkiksi tulkkikoulutuksessa, koska on mahdollisuus saada kaikille tulkkioiskelijoille autenttisia tilanteita harjoitella lapsille tulkkaamista. Vaikka tutkimuksessa tietolähteinä käytetyillä tulkeilla olikin tutkimusta tehtäessä vain muutaman vuoden työkokemus ja lapselle tulkkaamiskokemuksia kenties vain yhden lapsen kanssa, kaikki kokemukset ovat arvokkaita tietolähteitä kehitettäessä lasten tulkkipalveluita. Toivottavasti tästä tutkimuksesta saatu tieto rohkaisee yhä useampia tulkkveja työskentelemään myös lasten kanssa.

Samalla on saatu tietoa **kuurojen lasten integroitumisesta** tulkin välityksellä erilaisiin elämäntilanteisiin. Päivittäisissä kommunikointi- ja vuorovaikutustilanteissa viittomakielentulkit toteuttavat viittomakielisten lasten kielellistä tasa-arvoa. Tulkkauksilanteet ovat lapselle merkittäviä kielellisen kehityksen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen kannalta. Vain pieni osa kuuroista lapsista alkaa jo hyvin varhaisessa vaiheessa käyttää tulkkipalvelua. Liian usein tyydytään siihen, että kunhan nyt vain joku osaa muutaman viittoman, niin se riittää viittomakielisen ympäristön aikaansaamiseksi. Kuulovammaisten lasten vanhemmille, päiväkotien ja koulujen henkilökunnille ei ole vielä riittävästi tiedotettu lasten oikeudesta saada tulkkipalvelua - se on kuurojen lasten lakisääteinen, subjektiivinen oikeus. Tulevaisuudessa on odotettavissa huomattavasti enemmän lapsia tulkin käyttäjiksi.

Entisenä kuurojen lasten opettajana näen, että alle kouluikäisten **viittomakielisten lasten kielen kehityksen herkkyytsuodet** tulisi käyttää paremmin hyödyksi. Päiväkodin henkilökunnan on tärkeää ymmärtää, että on kyse erikielisestä lapsesta, jonka tulee saada opetusta, ohjausta ja hoitoa omalla kielellään. Päiväkotiin tulee luoda viittomakielinen yhteisö, joka antaa kuuroille lapselle yhtä paljon kielellisiä virikkeitä kuin kuulevillekin lapsille. Kommunikaatio-ongelmia ei ole vain viittomakielisellä lapsella, vaan yhtäläillä henkilökunnalla, joka ei osaa viittomakieltä. Mikäli henkilökunta ei osaa riittävästi viittomakieltä, päiväkotiin pitäisi palkata viittomakielentulkki. Jos tulkkia ei ole käytettävissä, lapsen päivään sisältyy molempuolisten kommunikaatio-ongelmien vuoksi usein väärinkäsityksiä ja niistä aiheutuvia pettymyksiä. Tilanteet pitäisi pystyä selvittämään lapsen kanssa. On tärkeää auttaa lasta saamaan käsitteitä tunnetiloilleen, pahalle mielelleen ja sen aiheuttaneille tekijöille. Tämä vaatii

aikuiselta erittäin hyvää viittomakielen taitoa. (Affonso 1998, 14-15; Takkinen 1994; Svärd 1996, 268.)

Vaikka päiväkodin integroidulla ryhmällä on viittomakielentaitoinen erityisopettaja, se ei poista tulkin tarvetta. Ryhmässä olevien kuulevien lasten takia opettaja käyttää viittomin tuettua puhetta, josta myös suomen kieli kärsii. Suomen kielen tukeminen viittomilla on ”pidgin”-kieli, kahden kielen sekoitus, joka syntyy, kun kahden eri kielen puhujat joutuvat tekemisiin keskenään (Rissanen 1990, 10). Viittomakielisten kulttuuria tulisi saada integroituihin ryhmiin suomenkielisen kulttuurin rinnalle. Tämä toteutuisi esimerkiksi palkkaamalla kuuroja työntekijöitä päiväkoteihin ja kouluihin. Tärkeätä on kouluttaa myös kuuroja perhepäivähoitajia.

Tutkimuksen aikana sain seurata muutaman päivän aikana kahden tytön, Leenan ja Maijan integroitumista ala-asteen luokkayhteisöön. Leenan kohdalla kaikki toimi erinomaisesti. Hänen vanhempansa olivat olleet aktiivisia suotuisien olosuhteiden järjestämiseksi: kouluun perustettiin heti lapsen sinne siirtymisen jälkeen viittomakielen kerho, jonka vetäjänä oli Leenan tulkki. Vuorovaikutukseen kodin, koulun ja viittomakielentulkin välityksellä panostettiin jatkuvasti. Toisaalta koko asuinympäristöä totutettiin viittomakielisiin tilaamalla tulkki erilaisiin yleisötilaisuuksiin, joihin Leena vanhempineen osallistui. Leenan yläasteelle siirtymistä oli jo valmisteltu järjestämällä siellä valinnaisena oppiaineena viittomakieltä, jota Leenan tulkki kävi opettamassa. Tulkin ja Leenan yhteistyö luokan opettajan ja oppilaiden välillä toimi hyvin. Tulkkauksen tavoitteena oleva kielellinen tasavertaisuus todellakin toteutui.

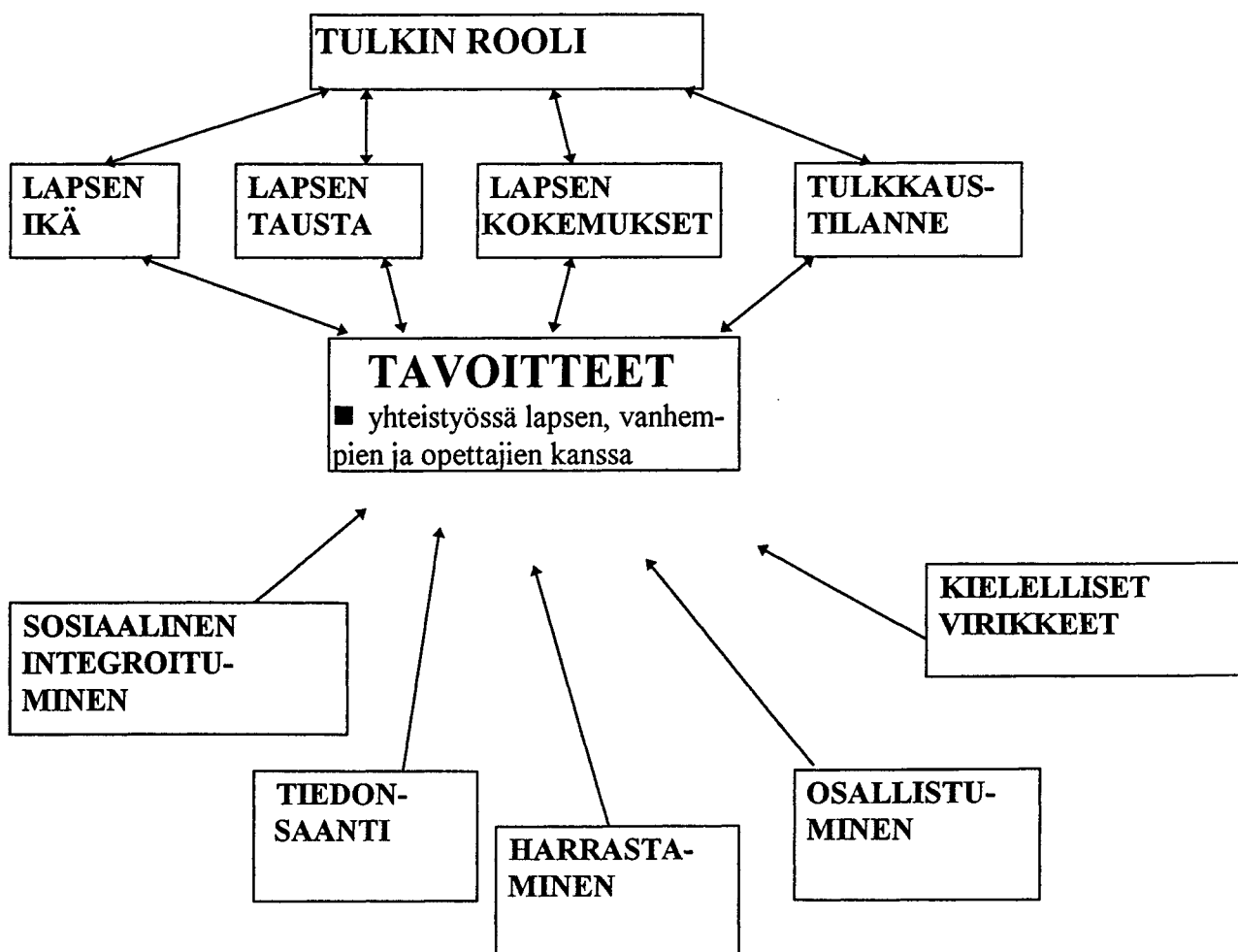
Maijan kohdalla asiat eivät olleet yhtä hyvin. Kuulovammaisten koulun oppilaan integroiminen joissain oppiaineissa kuulevien oppilaiden ryhmään on perusajattelultaan hyvä, mutta sen oppiaineen valitseminen, jossa integroidutaan, on merkityksellinen. Kuten Maijan englannin kielen opettaja ehdotti, joku reaaliaine, esimerkiksi uskonto, sopisi ehdottomasti paremmin, koska sanoman välittymiseen tulkin kautta olisi todelliset mahdollisuudet. Tulkkien vaihtuminen, lyhyet kontaktit muihin oppilaisiin ja opettajaan sekä kolmannella luokalla paljolti kuulemiseen perustuva englannin opiskelu eivät antaneet Maijalle todellisia integroitumisen mahdollisuuksia.

Päiväkoti- ja kouluympäristö on tulkille mielenkiintoinen työyhteisö, jossa kaikki työskentelevät lapsen parhaaksi. **Tulkin toimenkuvan** selkiyttäminen on tulkin, lapsen vanhempien ja päiväkodin tai koulun yhteinen asia. Tulkkaustilanteissa tulkki on yleensä ainoa kaksikielinen, joten hän on ryhmän opettajan rinnalla vastuussa lapsen kielellisestä integroitumisesta. Tulkin kautta myös ryhmän opettaja saa tietoa lapsen kielen kehityksestä: tulkki voi kirjata muistiin tai videoida ja kääntää suomen kielelle lapsen viittomakielisiä tuotoksia. Samoin tulkki voi taltioida päiväkodissa käytössä olevia viittomia ja välittää lapsen vanhemmillekin tulkkaustilanteessa käyttöön otettuja uusia viittomia. Vanhempien on helpompaa ymmärtää lapsensa kertomusta päivän tapahtumista, jos heillä on tiedossaan päivään olennaisesti liittyneet uudet asiat ja niiden viittomat. (Winston 1998; Budding 1998; Lutke-Stahlman 1994; Affonso 1998).

Lapselle tulkkaaminen on uusi toiminta-alue tulkeille. Siihen ei ole toistaiseksi saatu riittävästi koulutusta ja tulkkauskokemuksiakin on toistaiseksi vain pienellä osalla tulkkeja. Tulkit saattavat olla sen tähden epä tietoisia roolistaan ja tehtävistään. **Tulkin ammattisäännöstö** on laadittu aikuisten tulkkaustilanteita varten, mutta säännöt soveltuvat **joustavasti** tulkittuna

myös lasten tulkkauksilanteisiin. Koulutuksen kautta tulkit tulisi vapauttaa eettisestä syyllisyyden tunteesta, auttaa näkemään lapsen kokonaistilanne ja kannustaa toimimaan sen mukaan lapsen parhaaksi. Jos tulkki näkee työnsä tiukasti vain kieleltä toiselle kääntäjänä, pientä kuroa lasta varten tarvitaan kouluun tai päiväkotiin sekä henkilökohtainen avustaja että tulkki. Tavoitteena tulisi olla luonteva ja joustava tulkin toimenkuva, jonka päätavoitteena on auttaa lasta integroitumaan kielellisesti erilaisiin sosiaalisiin ympäristöihin. (Vivolin-Karén 1997).

Vuorovaikutustilanteiden onnistumiseksi on mietittävä, mitkä **tavoitteet** tulkkauksilanteelle kulloinkin asetetaan (kuvio 5). Lapsen tausta, esimerkiksi onko hän viittomakielisestä vai suomenkielisestä perheestä, lapsen ikä ja kokemusmaailma sekä kulloinenkin tulkkauksilanne luovat viitekehyksen, johon tavoitteet pitää rakentaa. Onko tulkkauksilanteen tavoitteena se, että lasta pyritään integroimaan päiväkodin kuulevien lasten ryhmään? Ollaanko päiväkotikoulu- tai harrastustilanteessa, jossa lapsen tulee oppia uusia asioita eli tavoitteena on tiedon- saanti? Millaisia kielellisiä virikkeitä lapselle halutaan tarjota? Kartutetaanko sanavarstoa vai nautitaanko sadun maailmasta? Onko tavoitteena aktiivinen osallistuminen lapselle tärkeään ja rakkaaseen harrastukseen? Halutaanko vain osallistua erilaisiin tapahtumiin ilman erityisiä tavoitteita? Tavoitteiden asettamisessa lapsen vanhemmat tai ryhmän ohjaaja voivat toimia viittomakielentulkin apuna. Tulkin rooli ja toimenkuva tilanteessa muodostuu näiden kaikkien osatekijöiden kautta.

KUVIO 5 Lapsen tulkkauksilanteiden tavoitteet

Viittomakielentulkin tärkein tehtävä myös lapselle tulkattaessa on siirtää lähtökielinen informaatio, tekstin merkitys, kohdekielille ottaen huomioon lapsen käyttämä kieli ja rekisteri. Viestin välittyminen on olennaista. Tämä ei tarkoita asioiden yksinkertaistamista. Lapsen tulee kuulla elävää, soinniltaan ja rakenteeltaan rikasta kieltä, jotta hänessä rakentuu monipuolisen ajattelun ituja (Turunen 1996, 46). Sama pitää toteutua kuuron lapsen kohdalla viittomakielellä. Hyvään tulkinnokseen viittomakielentulkin tulee käyttää rikasta, mahdollisimman oikeakielistä viittomakieltä tulkattaessaan kuurolle lapselle ja vivahteikasta suomen kieltä tulkattaessaan kuuron lapsen viittomista kuulevalle osapuolelle. (Sparrevohn 1994; Cokely 1996; Reiss & Vermeer 1986).

Lasten kanssa työskentelevältä viittomakielentulkilta vaaditaan molempien kielten ja kulttuurien tuntemusta. Jatkuvaan kieli- ja tulkkaustaidon kehittämiseen sitoudutaan myös ammattisäännösten kautta. Lapsen kielirekisterin hallitsemisen, lasten maailmaan perehtymisen, eläytymiskyky ja tilanteiseen heittäytymisen taito auttavat saamaan lapsen huomion. Tulkin täytyy pitää lapsista ja puuhailusta heidän kanssaan, jotta hän tulee tulkkaustilanteissa heidän kanssaan toimeen. Tulkin pitää voittaa lapsen luottamus tai tulkkauksesta ei tule mitään. (Humphrey & Alcorn 1995, Oittinen 1995).

Lapsen kasvun ja kehityksen näkökulmasta viittomakielentulkilla on merkittävä tehtävä, koska hänen kauttaan lapsi saa päiväkodissa, koulussa ja muissa tulkkaustilanteissa sitä informaatiota viittomakielellä, jota kuuleva lapsi saa auditiivisesti suomen kielellä. Viittomakielentulkki mahdollistaa vuorovaikutuksen ja sosiaalisten taitojen kehittymisen niissä tilanteissa, joissa on läsnä viittomakielisiä ja suomenkielisiä lapsia ja aikuisia. Lapsen psyykinen ja fyysinen kehitys muodostavat saumattoman kokonaisuuden. Kehitys tapahtuu sosiaalisissa vuorovaikutussuhteissa häntä lähellä oleviin henkilöihin (Svartsjö 1996, 22). Viittomakielentulkki tukee antamallaan tulkkipalvelulla lapsen kehittymistä. Tässä tehtävässään tulkki ei voi olla vain kieleltä toiselle kääntävä kone, vaan hän pakostakin on myös yksi lapsen kasvua ja kehittymistä edistävästä aikuisista. Keskilapsuuteen sijoittuu fyysisten, älyllisten ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyviä kehitystehtäviä, joita ovat mm. itsenäistyminen ja oppiminen tulemaan toimeen tovereiden kanssa (Pulkkinen 1996, 29 - 44). Tulkki poistaa vuorovaikutustilanteisiin liittyvät kielelliset esteet, mutta ei tee lapsen puolesta asioita, jotka lapsen tulee itse tehdä. Näin tulkki edistää omalla toiminnallaan lapsen itsenäistymistä.

Lapsen persoonallisuuden kehityksessä Erik H. Eriksonin (1950/1982, 1959) mukaan lapsen perusluottamus, autonomia ja aloitteellisuus peilautuvat vuorovaikutustilanteiden kautta. Kielen, ajattelun ja motoriikan kehittyvät taidot vähentävät lapsen riippuvuutta hoitajista ja tekevät lapsista toiminnan subjekteja, jotka pystyvät itse vaikuttamaan omaan sosiaaliseen ympäristöönsä. Tärkeätä on, miten ympäristö vastaa lapsen toimintaan. Viittomakielentulkin ammattitaitoinen tulkkaus saattaa kuuron lapsen kohtaamaan ympäristönsä niin, että hän saa elämänsä perusvoimaksi elämyksen oman toimintansa merkityksellisyydestä ja tarkoituksesta: kuuro lapsi kokee olevansa subjekti eikä aina vain toimi muiden pakotuksesta. (Kuusinen 1995, 117 - 123.) Yksilön minärakenne on maailmankuvan keskeisin osarakenne. Ihmisen suhteessa ympäristöön on erityisen tärkeää se, missä määrin hän kokee olevansa omaa toimintaansa ohjaava subjekti ja hallitsevansa omaa elämäänsä. Yksilön itsearvostus säätelee sitä, missä määrin hän on valmis kokeilemaan uusia toimintamalleja ja toimimaan omaa elämäänsä ohjaavana subjektina. (Rauste-von Wright & von Wright 1996, 97 - 102.)

Lasten vanhempien ja kasvatushenkilöstön tulee tiedostaa, kuinka tärkeä rooli aikuisella on yhteisissä vuorovaikutustilanteissa lapsen kehityksen kannalta, kun hän ohjaa lapsen ajattelua esimerkein ja vihjein sekä mallittaa, selittää ja antaa palautetta. Jotta lapsi vähitellen kykenee ohjaamaan omaa älyllistä toimintaansa, hän tarvitsee runsaasti erilaisia toiminta- ja oppimiskokemuksia. Jos aikuisella ja lapsella ei ole yhteistä kieltä, tulkilla on tärkeä tehtävä ymmärtämistaitojen ja metakognition kehittymisessä. Vanhempien ja kasvatushenkilöstön pitää rohkeasti käyttää tulkkipalvelua, jotta kielelliset esteet pystyttäisiin poistamaan. Päiväkodissa korostetaan opetuksen mitoittamista oppijan mukaan, jolloin konstruktivistiseen näkemykseen (Rauste-von Wright & von Wright 1994) perustuen painotetaan oppimisen valmiuksia ja oppimisprosessin etenemistä lapsen yksilöllisten tavoitteiden, toimintojen ja kokemusten mukaan. Lapsi tarvitsee oppiakseen ja kehittyäkseen kasvattajan ja opettajan tukea, mikä perustuu lapsen tuntemiseen sekä pedagogiseen ja didaktiseen tietämykseen. Viittomakielentulkilla ei ole tulkkaustilanteissa pedagogista eikä didaktista vastuuta, mutta lapsen kielen tuntemuksellaan ja tulkkaustaidollaan hän voi edistää lapsen oppimis- ja kehitymisprosesseja kasvattajien ja opettajien rinnalla. (Vauras 1996, 54 - 71; Pihlaja & Lummelehti 1996, 110 - 125.)

Metodologisesti tutkimuksen vahvuuksia ovat monimenetelmäisyys sekä aineiston laajuus. Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa se, että lähes kaikki lasten tulkkipalveluja tuottavat tahot, tulkkikeskukset ja viittomakielentulkit, saavutettiin kyselyillä. Viittomakielentulkit vastasivat laajasti avokysymyksiin. Koska tutkimuksen tavoitteena oli saada kokonaisvaltainen käsitys lasten tulkin käytöstä, vastausten koostaminen tutkimusongelmien alle tehtiin tarkoituksella suhteellisen karkeahkosti. Kaikkia vastausten erilaisia pieniä yksityiskohtia ei tulos-tettu, mutta toisaalta vastauksista poimittiin kokonaiskuvan saamisen kannalta olennaiset tiedot. Kuuroja lapsia olisi pitänyt olla enemmän haastateltavana ja havainnoitavana, mutta juuri tutkimushetkellä heitä ei ollut enempää saatavissa mukaan. Haastatellut ja havainnoidut olivat jo kouluikäisiä, 9 - 12 -vuotiaita, mutta he kertoivat myös alle kouluikäisenä saamistaan tulkkauskokemuksista. Tutkimuksen kannalta olisi ollut tärkeää päästä havainnoimaan alle kouluikäisiä päiväkotiympäristössä tai harrastuspiireissä. Kuurojen lasten vanhempia ei tietoisesti otettu tutkimukseen mukaan yhtä haastattelua enempää, koska lapsen roolia oman elämänsä rakentajana ja itsenäisenä tulkinkäyttäjänä haluttiin korostaa.

Tutkimuksen tekeminen on ollut mielenkiintoinen matka menneessä ja nykyisessä työhistoriassani. Olen palannut hetkeksi kuurojen lasten maailmaan ja päivittänyt tietojani sillä alueella. Tämänhetkiseen tulkkikoulutuksen suunnittelijan ja kehittäjän työhöni olen saanut paljon käytännön työelämä tietoa, jonka pohjalta voidaan parantaa viittomakielentulkkien koulutusta ja edistää heidän valmiuksiaan siirtyä työelämään myös kuuroja lapsia palvelemaan.

Mitä enemmän tutkimuksen ongelmia ja vastauksia pohtii, sitä syvemmälle haluaisi päästä katsomaan, mitä viittomakielentulkin ja lapsen vuorovaikutussuhteessa tapahtuu. Tulevalle jatkotutkimukselle alkaa hahmottua uusia tutkimusongelmia. Miten syvälliseen vuorovaikutukseen lapsi tulkin välityksellä pääsee? Miten sanoma välittyy lapselta toiselle tulkin, aikuisen kautta? Riippuuko kommunikaation syvällisyys tai pinnallisuus tulkista? Onko tulkin tuleminen lasten leikkitalanteeseen interventio, joka enemmän häiritsee kuin helpottaa? Poikkeako kahden erikielisen lapsen tulkin välityksellä tapahtuva jutustelu samalla kielellä kommunikoivien juttelusta? Miten tulkki voi edistää vuorovaikutuksen syvyyttä?

Tästä tutkimuksesta saadut tulokset ja kokemukset antavat perustietoa lapselle tulkkauttamisesta ja viitoittavat suuntaa jatkotutkimuksille. Tulkkaustilanteet ovat ainutkertaisia: niihin ei

voida enää koskaan palata sellaisenaan uudelleen, mutta tulkkien ja lasten kokemuksista voi saada ideoita ja taustaa uusille tulkkaustratkaisuille. Hyväksi havaittujen käytäntöjen kautta syntyy arkipäivän teoriaa, jota voidaan soveltaen käyttää vastaavissa tilanteissa. Tärkeintä kuitenkin on, että viittomakielentulkkien kautta syntyy kuurojen lasten elämään merkityksellisiä yhteyksiä ja vuorovaikutussuhteita, jotka suuntaavat ja tukevat lapsen kasvua ja kehitystä.

LÄHTEET:

- Affonso, C. 1998. Interpreting With Deaf Preschoolers. Views February 1998, 14-15.
- Ahlgren, I. 1980. Döva barns teckenspråk. Stockholms universitet.
- Alanen, L. 1992. Modern childhood? Exploring the 'child question' in sociology. University of Jyväskylä, Institute for Educational Research. Publication series A. Research reports 50.
- Allard, E. & Starck, C. 1981. Vähemmistö, kieli ja yhteiskunta. Juva: WSOY.
- Arvaja, T. 1996. Lapsella on voimavaroja. Kuuron lapsen varhaiskuntoutuksesta puheterapeutin näkökulmasta. Nappi-lehti 2/96, 22-23.
- Baker, C. & Cokely, D. 1980. American Sign Language: a teacher's resource text on grammar and culture. Silver Spring: T.J. Publishers.
- Bassnett, S. 1995. Teoksesta toiseen. Tampere: Vastapaino.
- Baszanger, I. & Dodier, N. 1997. Ethnography. Relating the Part to the Whole. Teoksessa Silverman, D. Qualitative Research. Theory, Method and Practice. London: Sage Publications, 8-23.
- Bonaventura. 1991. Bonaventuran malli kuurojen lasten elinehdoiksi vuosina 1990-2000. Foraldre foreningen for dove og svert tunghore born. Tanska.
- Borg, W.R. & Gall, M.D. 1989. Educational research: An introduction. New York: Longman.
- Budding, C. 1998. Stuck Between a Rock and a Hard Place. Views February 1998, 16,36.
- Cohen, L. & Manion, L. 1986. Research Methods in Education. London: Croom Helm.
- Cokely, D. 1996. Luento EFSLI:n (Euroopan viittomakielentulkkien yhdistyksen) kongressissa Barcelonassa 7.12.1996.
- Dunderfelt, T. 1992. Elämänkaaripsykologia. Porvoo: WSOY.

- Erting, C 1994. An Anthropological Approach to the Study of the Communicative Competence of Deaf Children. Teoksessa M. McIntire (toim.) *The Acquisition of American Sign Language by Deaf Children*. Silver Spring: Linstok Press, 173-195.
- Erätuuli, M., Leino, J. & Yli-Luoma, P. 1994. *Kvantitatiiviset analyysimenetelmät ihmistieteissä*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Frisberg, N. 1986. *Interpreting: An Introduction*. New York: RID Publications. Library of Congress Cataloging in Publications Data.
- Hansen, B. 1991. *Towards Bilingualism in Denmark*. WFD News. Magazine of World Federation of the Deaf, n 1, 12 - 15.
- Hirsijärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Humphrey, J.H. & Alcorn, B.J. 1995. *So You Want To Be An Interpreter? An Introduction to Sign Language Interpreting*. Amarillo, Texas: H&H Publishers.
- Hämäläinen, J. 1987. *Laadullinen sosiaalitutkimus käytännössä*. Johdatus laadullisen sosiaalitutkimuksen "käsiyötaitoon". Kuopion yliopiston julkaisuja. Yhteiskuntatieteet. Tilastot ja selvitykset 2/1987.
- Ingo, R. 1990. *Lähtökielestä kohdekieleen*. Johdatusta käännöstieteeseen. Juva: WSOY.
- Jick, T.D. 1983. *Mixing Qualitative and Quantitative Methods: Triangulation in Action*. Teoksessa Van Maanen, J. (toim.) *Qualitative Methology*. London: Sage Publications, 135-148.
- Jokinen, M. 1991. *Kuurot, viittomakielinen vähemmistö vailla oikeuksia ja valtaa*. Luento kielitieteen päivillä 1990. Teoksessa *Kieli, valta ja eriarvoisuus*. Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksen julkaisuja 6/1991, 60-68.
- Jokinen, M. 1991. *Kuuroutta koskevia näkemyksiä peruskoulun kuulovammaisten opetussuunnitelman perusteissa 1987*. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Opettajankoulutuslaitos, Jyväskylän yliopisto. Kuurojen Liitto ry:n julkaisusarja L1/1992
- Koppinen, M-L, Lyytinen, P. & Rasku-Puttonen, H. 1989. *Lapsen kieli ja vuorovaikutustaidot*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Kuulovammaisen lapsen ja nuoren sosiaaliturvan toteutuminen*. 1998. Helsinki: Kuulovammaisten Lasten vanhempien Liitto ry.

- Kuurojen kielipoliittinen ohjelma. 1993. Helsinki: Kuurojen Liitto ry
- Kuurojen kulttuuriryöryhmän muistio. 1985. Helsinki: Opetusministeriön työryhmien muistioita 1985:32.
- Kyle, J.G. & Woll, B. 1985. Sign Language. The study of deaf people and their language. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lehtomäki, E. 1991. Koulun kielet ja kulttuurit kuurojen nuorten näkökulmasta. Jyväskylän yliopisto. Erityispedagogiikan laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Leiwo, M. 1989. Lapsen kielen kehitys. Helsinki: Yliopistopaino.
- Leppänen, P. & Hassinen, L. 1984. Kuurojen ja kuurosokeiden tulkkipalvelu - mahdollisuus yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja tasa-arvoon. Helsinki: Sosiaalihuollituksen julkaisuja 9/1984.
- Liinapuro, T. 1996. Äiti, tuleeko minusta isona kuuleva. Ajatuksia kuulovammaisten lasten päivähoitosta. Nappi-lehti 2/96, 24-26.
- Luetke-Stahlman, B. 1994. Procedures for Socially Integrating Preschoolers Who Are Hearing, Deaf and Hard-of-Hearing. Topics in Early Childhood Special Education, vol 14, n 4, 472-487
- Lynn Hayes, P. 1992. Educational Interpreters for Deaf Students: Their Responsibilities, Problems and Concerns. Journal of Interpretation 5:1, 5-24.
- Malm, A. 1990. Viittomakielen tutkimuksesta. Luento kielitieteen päivillä 1990. Teoksessa Kieli, valta ja eriarvoisuus. Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksen julkaisuja 6/1991, 53-56.
- Meadow, K. 1980. Deafness and Child Development. Lontoo: Edward Arnold.
- Minnett, A., Clark, K. & Wilson, G. 1994. Play Behavior and Communication between Deaf and Hard of Hearing Children and Their Hearing Peers in an Integrated Preschool. American Annals of the Deaf, vol 139, n 4, 420-429.
- Meronen, A. 1997. Kahden kielen oppimisen edellytyksiä. Nappi-lehti 6/97, 12-13.
- Oittinen, R. 1995. Kääntäjän karnevaali. Tampere: University Press.
- Padden, C. 1989. The Deaf Community and the Culture of Deaf People. Teoksessa Wilcox, S. (toim.) American Deaf Culture. An Anthology. Silver Spring: Linstok Press, 1-16.
- Paunu, J. 1983. Viito elävästi 2. Kuurojen Liitto ry. Jyväskylä: Gummerus.

- Pihlaja, P. & Lummelahti, L. 1996. Lapsen kasvun ja kehityksen arviointi. Teoksessa Pihlaja, P. & Sväd, P.-L.: Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Porvoo: WSOY, 110 - 117.
- Pöyhönen, S. 1997. Saako vammaisen lapsi ystäviä tavallisella luokalla. Jyväskylän yliopisto, erityispedagogiikan laitos.
- Rauste-von Wright, M. & von Wright, J. 1996. Oppiminen ja koulutus. Porvoo: WSOY.
- Rehn, M. 1994. Hyvä tulevaisuus kuuroille lapselle -projektin projektisuunnitelma. Helsinki: Kuurojen Palvelusäätiö.
- Reiss, K. & Vermeer, H. 1986. Mitä kääntäminen on. Gaudeamus. Helsinki.
- Rissanen, T. 1990. Viittomakielen perusrakenne. University of Helsinki. Department of General Linguistics. Publications No 12.
- Rissanen, T. & Pimiä, P. 1987. Kolme kirjoitusta viittomakielestä. University of Helsinki. Publications of the Department of General Linguistics 17.
- Rodriges, M.S. & Lana, E.T. 1996. Dyadic Interactions Between Deaf Children and Their Communication Partners. *American Annals of the Deaf*, vol 141, n 3, 245-250.
- Roberts, S.B. & Brown, P.M. & Rickards, F.W. 1995. Social pretend play entry behaviors of preschoolers with and without impaired hearing. *Journal of Early Intervention*, vol. 20, n 1, 52 - 83.
- Sacks, O. 1992. Käsien kieli - matka kuurojen maailmaan. Juva: WSOY.
- Saresvuo, J. & Ojanen S-L. 1988. Tulkin käsikirja. Helsinki: Gaudeamus.
- Schick, B. & Gale, E. 1996. Preschool Deaf and Hard of Hearing Students Interaction During ASL and English Storytelling. *American Annals of the Deaf*, vol 140, n 4, 363-368.
- Seal, B. 1998. Guidelines for Inservicing Teachers Who Teach with Educational Interpreters. *Views* February 1998, vo. 15, 33-36.
- Seppäläinen, S. 1995. Tulkkaus lapsille. *Nappi-lehti* 6/95, 22.
- Siple, L.A. 1997. Working With the Sign Language Interpreter in Your Classroom. *College Teaching*, vol. 41 no 4, 139-141.
- Skuttnabb-Kangas, T. 1988. Vähemmistö, kieli ja rasismi. Gaudeamus. Helsinki.
- Sparrevohn, B. (toim.). 1994. Tegnsprogstolkning 1. Kööpenhamina: Döves Center for Total Kommunikation.

- Spencer, P. & Stafford Koester, L. & Meadow-Orlans, K. 1994. Communicative Interactions of Deaf and Hearing Children in a Day Care Center. *American Annals of the Deaf*, vol. 139, 5, 512-518.
- Stokoe, W.C. 1980. Afterword. Teoksessa Baker, C. & Battison, R. (toim.) *Sign Language and the Deaf Community*. Silver Spring: NAD.
- Svartsjö, R. 1996. Kuulovammainen lapsi. Teoksessa Pihlaja, P. & Sväd, P-L.: *Erityiskasvatus varhaislapsuudessa*. Porvoo: WSOY, 22-38.
- Svärd, P. 1996. Kuulovammainen lapsi. Teoksessa Pihlaja, P. & Sväd, P-L.: *Erityiskasvatus varhaislapsuudessa*. Porvoo: WSOY, 259 -272.
- Syrjälä, L. & Ahonen, S. & Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1996. *Laadullisen tutkimuksen työtapoja*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Takkinen, R. 1994. Kuuron lapsen viittomakielen kehitys. Teoksessa Iivonen, A., Lieko, A. & Korpilahti, P. *Lapsen normaali ja poikkeava kielen kehitys*. Helsinki: SKS, 245 - 267.
- Taylor, S.J. & Bogdan, R. 1984. *Introduction to Qualitative Research Methods. The Search For Meanings*. Second edition. New York: A Wiley-Interscience Publications.
- Tulkkipalvelut vammaispalvelulain perusteella, 1990. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen työryhmämuistio 20.
- Turunen, K. 1996. *Elämänkaari ja kriisit*. Jyväskylä: Atena.
- Van Maanen, J. 1983. *The Fact of Fiction in Organizational Ethnography*. Teoksessa Van Maanen, J. (toim.) *Qualitative Methodology*. London: Sage Publications, 37-55.
- Varhelahti, P. 1994. *Opiskelutulkkaus*. Kuurojen Liitto ry. Helsinki: Viittomakielikeskus.
- Vatanen, T. 1996. *Taistelua asemasta ammattina? Tutkielma viittomakielentulkinnasta Suomessa*. Joensuun yliopisto: Kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen pro gradu-tutkimus.
- Vauras, M. 1996. Ymmärtäminen ja metakognitio. Teoksessa Pihlaja, P. & Sväd, P-L.: *Erityiskasvatus varhaislapsuudessa*. Porvoo: WSOY, 54 - 71.
- Wendell, P. 1996. *How to Use Interpreters*. Örebro: SIH Läromedel.
- Viittomakielen oikeudellinen asema*. 1996. Työryhmän mietintö. Oikeusministeriö.
- Viittomakielentulkinnon koulutusohjelman opetussuunnitelma*. 1998. Humanistinen ammattikorkeakoulu.
- Winston, E.A. 1998. *Ethics In Educational Interpreting*. Views February 1998, 30-32.

- Virpiranta - Salo, M. 1997. Lapselle tulkkaminen. Luento Suomen Viittomakielen Tulkit ry:n opintopäivillä Helsingissä 10.2.1997.
- Virpiranta - Salo, M 1998. Vielä elämä edessä. Viittomakielisten peruskoululaisten arjen ja tulevaisuuden näkymiä. Helsinki: Kuurojen Palvelusäätiö.
- Vivolin-Karèn, R. 1997. Lapset ja Tulkkipalvelu. Nappi-lehti /97, 6-7.
- Yule, G. 1996. The study of language. Second edition. Cambridge: University Press.

LIITE 1

Kuurojen Liitto ry

**Kuulonhuoltoliitto ry
Suomen Viittomakielen Tulkit ry**

Suomen Kuurosokeat ry

VIITTOMAKIELENTULKIN AMMATTISÄÄNNÖSTÖ

TÄMÄ AMMATTISÄÄNNÖSTÖ SITOO KAIKKIA NIITÄ TULKKEJA, JOTKA ON MERKITY YLLÄ MAINITTUJEN JÄRJESTÖJEN PITÄMÄÄN TULKKIREKISTERIIN.

AMMATTIETIIKKA

1. Tulkki noudattaa ehdotonta vaitiolovelvollisuutta.
2. Tulkki ei käytä väärin mitään tulkkauksen yhteydessä tietoonsa tullutta.
3. Tulkki ottaa vastaan toimeksiannon vain, jos hänellä on siihen tarpeellinen pätevyys ja jossa hän ei ole jäävi.
4. Tulkki kunnioittaa ja tukee asiakkaidensa itsenäisyyttä ja itsemääräämisoikeutta.
5. Tulkki osoittaa solidaarisuutta ammattikuntaansa kohtaan.
6. Tulkki valmistautuu ajoissa ja huolellisesti tehtäväänsä.
7. Tulkki käyttäytyy toimeksiannon yhteydessä moitteettomasti.
8. Tulkki on puolueeton eikä anna henkilökohtaisten asenteidensa tai mielipiteidensä vaikuttaa työnsä laatuun.
9. Tulkki kehittää jatkuvasti ammattitaitoaan.
10. Jos tulkki toimii sellaisessa asiakastyössä, jossa asiakkaat ovat myös tulkkipalvelun käyttäjiä, hän toimii niin että ammattiroolit eivät sekoitu.

AMMATTISÄÄNNÖSTÖN RIKKOMINEN

11. Mikäli tulkin todetaan toimineen tämän ammattisäännöstön vastaisesti, ryhtyy tulkkitoiminnan yhteistyöryhmä tulkirekisterin säännöissä määrättyihin toimenpiteisiin.

TYÖOLOSUHTEET

12. Tulkkauksen laadun takaamiseksi tulkki varmistaa, että
- kuuluvuus ja näkyvyys riittävät
  - työolot ovat ergonomisesti tyydyttävät
  - tulkkaukselle annetaan riittävästi taukoja
13. Tulkki tekee etukäteen suullisen tai kirjallisen työsopimuksen tilaajan kanssa sekä tarvittaessa sopii palkasta ja korvauksista palkanmaksajan kanssa.
14. Tulkki selvittää etukäteen työajan pituuden.
- tulkin aktiivinen tulkkausaika on enintään kuusi tuntia päivässä
  - tulkkauksesta aterioiden aikana, tauoilla ja varsinaisen tilaisuuden ulkopuolella sovitaan etukäteen
  - samanaikaistulkkauksessa yli kahden tunnin toimeksiannossa tarvitaan kaksi tulkkia

Tämä ammattisäännöstö on hyväksytty tulkkitoiminnan yhteistyöryhmän kokouksessa lokakuun 3. päivänä 1996.

LIITE 2

TULKIN KÄYTTÄMISEN PERIAATTEITA

1. Tutustu tulkkipalveluun liittyviin kysymyksiin, käytäntöihin, viittomakielentulkin ammattisäännöstöön ja muihin ohjeisiin
2. Huolehdi, että tulkkipäätös on voimassa.
3. Valitse haluamasi tulkki tulkkirekisteristä.
4. Käytä tulkkikeskuksen palvelua mikäli se on mahdollista.
5. Kun tilaat tulkin, ilmoita samalla tulkkaustilanteessa käytettävät kielet ja/tai kommunikaatiomenetelmät.
6. Sovi tarvittaessa tulkkaustilanteeseen sopivasta omasta ja tulkin vaatetuksesta.
7. Pyri vaikuttamaan siihen, että tulkilla on sopivat työolosuhteet ja välineet sekä rauha keskittyä työhönsä.
8. Kunnioita tulkin vaitiolovelvollisuutta.
9. Tiedosta tulkin työroolin ja yksityisroolin ero.
10. Tarkista, että tulkkauslasku on oikein täytetty ennen kuin allekirjoitat sen.
11. Anna tarvittaessa palaute tulkin työstä suoraan tulkille.
12. Kerro tarvittaessa tulkkipalvelusta ja opasta sen käytössä.

Periaatteet on hyväksytty tulkkitoiminnan yhteistyöryhmän kokouksessa

10.12.1996

LIITE 3

KYSELY TULKKIKESKUKSILLE LASTEN TULKKIPALVELUISTA

Vastaajana _____ tulkkikeskus

Tulkkikeskuksemme asiakkaina on _____ lapsia (alle 12 vuotiaita)
ei ole _____

Mikäli asiakaskunnassanne EI OLE alle 12-vuotiaita lapsia, seuraava kysymys on teille:
Asuuko paikkakunnalla alle 12-vuotiaita kuuroja lapsia, jos asuu, mistä arvelette johtuvan, että he eivät ole vielä tulkin käyttäjiä

Mikäli paikkakunnallanne on kuitenkin tulkki, jonka tiedätte tehneen tulkkauksia lapsille, voitteko ystävällisesti antaa hänen yhteystietonsa kyselylomakkeen viimeiseen kohtaan.
Kiitos!

Mikäli asiakaskunnassanne ON alle 12-vuotiaita lapsia, vastaisitteko ystävällisesti seuraaviin kysymyksiin:

Asiakaskuntaamme kuuluu (viivalle arvioitu lukumäärä)

_____ alle 6-vuotiasta tulkin satunnaista _____ käyttäjää
säännöllistä _____ käyttäjää

_____ 6 - 12-vuotiasta tulkin satunnaista _____ käyttäjää
säännöllistä _____ käyttäjää

Opiskeleeko joku/jotkut tulkin välityksellä kuulevien ala-asteella tai päiväkodissa

---

Millaisissa tilanteissa lapset käyttävät tulkkia

Kuka on toiminut tulkin tilaajana (kuuro itse, koulu, äiti tai kuka muu)

Millaista palautetta tulkkaustilanteista on tullut tulkkikeskukseen

---

Mikäli paikkakunnallanne on kuulovammaisten koulu ja/tai päiväkot, oletteko olleet tilaisuudessa antaa siellä tulkinkäytönkoulutusta tai onko teillä ylipäätensä yhteistyötä, jos on niin millaista, onko jotain suunnitelmia tulevaisuudelle

---

Tarkempaa kyselyä varten haluaisin niiden tulkkien nimet ja osoitteet, jotka ovat toimineet lapsille tulkkeina

---

Kiitos vastauksestanne!

LIITE 4

KYSELY PRO GRADU TUTKIMUSTA VARTEN LAPSILLE TULKKAAMISESTA

Toimin tulkkina _____ alueella

Asiakkaani on alle 6 vuotiaita lapsia _____ (montako) säännöllisesti _____

epäsäännöllisesti _____

alle 12 vuotiaita lapsia _____ (montako) säännöllisesti _____

epäsäännöllisesti _____

Olen toiminut LAPSILLE tulkkina jo _____ vuoden ajan

Tulkkauksilanteet, joissa olen tulkannut lapsille

Miten tilanteet ovat sujuneet / millainen tulkin rooli sinulla on ollut

---

Miten olet luonut kommunikaatioyhteyden ja luottamuksen lapseen ennen tulkkaustilannetta/tilanteen aikana, miten olet saanut pidettyä yhteyden tulkkaustilanteessa

---

Miten kuuro lapsi on ottanut kontaktia kuuleviin lapsiin/aikuisiin ja kuinka häneen on otettu kontaktia - suoraan vai tulkin välityksellä

Poikkeaako käyttämäsi kieli (viittomakieli, suomen kieli) lapselle tulkatessasi (sanasto, rakenne, tyyli, rekisteri tms), jos poikkeaa, niin miten

---

Oletko huomannut eettisessä mielessä jotain erilaista lapselle tulkatessa

---

Millaisia toimenpiteitä olet joutunut käyttämään saadaksesi tulkkauksitilanteen sujumaan

---

Miten tilanteessa mukana olevat kuulevat ovat tilanteeseen suhtautuneet

---

Eroavatko alle 6-vuotiaat asiakkaina 6 - 12-vuotiaista, jos eroavat, niin miten

---

Miten mielestäsi lapsille tulkkaminen eroaa aikuisille tulkkamisesta

---

Oletko saanut palautetta tulkkauksestasi lapselta/vanhemmilta/muilta, millaista

---

Oletko valmistanut lasta tai kuulevaa osapuolta etukäteen tulkkauksilannetta varten, miten

---

Millaista koulutusta, kenen ja kenelle pitäisi mielestäsi antaa sellaisia tulkkauksilanteita varten, joissa asiakkaana on lapsi

---

Millaista lisäkoulutusta itse haluaisit/tarvitsisit lapselle tulkkauksen näkökulmasta katsottuna

---

Lämmin kiitos vaivannäöstäsi!

LIITE 5

KYSELY KUURON OPPILAAN LUOKKATOVEREILLE

Olen tyttö ____ / olen poika ____ . Ikäni ____ vuotta.

Minulla on ollut kuuro luokkatoveri ____ vuotta.

Minulla on yhteensä ____ kuuroa kaveria.

Olen kuurojen kavereiden kanssa myös vapaa-aikanani kyllä ____ /
ei ____

Osaan viittomakieltä kyllä ____ / en osaa ____ .

Haluaisin oppia viittomakieltä ____ / en halua oppia ____

Juttelen kuuron luokkatoverini kanssa useimmiten ilman tulkkia ____ /
tulkin välityksellä ____ / en juttele hänen kanssaan ____ .

Miten keskustelu kuuron luokkatoverisi kanssa on sujunut tulkin avulla?

Mitä tulkki tekee luokassa?

Mitä mieltä olet kuuroista luokkakavereista? Mitä mieltä olet tulkista ?

Lämmin kiitos vastauksestasi! Siitä on minulle paljon apua tutkimuksessani!

LIITE 6

KUURON OPPILAAN HAASTATTELUN TEEMAT

- * kuinka kauan/paljon olet käyttänyt tulkkia
- * yhtä vai useampia
- * tulkki tuttu vai vieras- onko merkitystä
- * jos opiskelutulkki sairastuu, tulee vieras, kuinka sitten?
- * käytätkö myös vapaa-aikana tulkkia / paljon, vähän / tilanteet?
- * onko helppo saada tulkki / tilaatko itse
- * oletko saanut toivomasi tulkin? miksi olet toivonut jotain tiettyä tulkkia?
- * onko joku opettanut sinulle tulkin käyttöä / onko se helppoa vai vaikeata?/kenen pitäisi opettaa
- * millaista on hoitaa asioita tulkin välityksellä
- * saatko kontaktin luokkatovereihisi tulkin välityksellä / tuntuuko että saat sanotuksi kaiken mitä haluat
- * miten koet luokkatilanteet, kun sinulla on tulkki / onko tulkki aina mukana / osaako opettaja ja kaverit käyttää tulkkia
- * mikä vaikeinta / mukavinta
- * välitunnit / retket / koulun juhlat
- * kuulevat / kuurot ystävät
- * kaverit osaavat viittoja?
- * millainen mielestäsi on hyvä tulkki / mikä on tärkeintä
- * kerro joku ongelmatilanne tulkin kanssa
- * kerro mukava tilanne tulkin kanssa
- * tunnetko, että olet oman elämäsi herra, voit itse hoitaa asioitasi, vaikka tulkki on mukana
- * tulevaisuuden suunnitelmat
- * jos saisit olla uudelleen päättämässä - kuulevien koulu vai kuulovammaisten koulu?

LIITE 7

TULKIN HAASTATTELUN TEEMAT

- * aika tulkkina / lapsille tulkkina / kuinka pitkään tälle lapselle
- * lapselle vapaa-ajan tulkkina / millaisissa tilanteissa / opiskelutulkkina - tilanteet ja niiden eroavaisuudet
- * miten tutustuit oppilaaseen / kuinka työsuhde syntyi
- * tiedotus kuuroudesta opettajille / oppilaille?
osaavatko käyttää tulkkia, mitkä olet huomannut tärkeiksi opetettaviksi asioiksi
- * millainen sinun tulkin roolisi on?
- * miten sujuu / erot oppiaineissa / ongelmatilanteita
- * miten luokkatoverit suhteutuvat / kommunikoivatko suoraan vai sinun kauttasi / tuntuuko kuuro tasavertaiselta kuulevien joukossa
- * välitunnit / retket / ryhmätyötilanteet
- * onko luokkatoverit tekemisissä kuuron oppilaan kanssa vapaa-ajalla
- * aikuisten tulkkaus / lapselle tulkkaus - eroja ja yhtäläisyyksiä - kieli, etiikka ?
- * mitä roolia vanhemmat ovat näytelleet työssäsi ?
- * kontaktit kuuroihin aikuisiin / ikätovereihin?
- * ihania hetkiä tulkkina
- * mitä muuta haluat kertoa

LIITE 8

OPETTAJAHAASTATTELUN TEEMAT

- * KAUANKO OPETTAJANA / KO. KUURON OPETTAJANA
- * AIKAISEMPI KOEKEMUS KUUROISTA
- * MILLAISIN AJATUKSIN VASTAANOTIT KUURON LUOKKAASI / ENTÄ MITEN KUULEVAT OPPILAASI SUHTEUTUVAT
- * SAITKO RIITTÄVÄSTI TIETOA / MILLAISTA TIETOA TARVITAAN
- * TULKKIIN JA OPPILAASEEN TUTUSTUMINEN
- * MITEN OPETUSTILANTEET SUJUVAT TULKIN VÄLITYKSELLÄ - KOMMUNIKOITKO OPPILAASI KANSSA MYÖS SUORAAN VAI TULKIN VÄLITYKSELLÄ
- * ONKO KUURO OPPILAS TEETÄTTÄNYT ENEMMÄN TÖITÄ
- * OLETKO JOUTUNUT OTTAMAAN TULKKAUKSEN HUOMIOON - MITEN
- * OLETKO SAANUT VIESTISI PERILLE / ENTÄ OLETKO SAANUT KUURON OPPILAAN AJATUKSET SELVILLE
- * TUNTUUKO SINUSTA, ETTÄ KUURO LAPSI ON OMAN ELÄMÄNSÄ HERRA TULKIN VÄLITYKSELLÄ
- * MIKÄ OLLUT VAIKEINTA / ANTOISINTA
- * ALA-ASTEEN IHANNETULKIN OMINAISUUKSIA
- * TULEEKO VIITTOMAKIELI/KUUROJEN KULTTUURI ESILLE LUOKASSA KUURON OPPILAAN TAI TULKIN KAUTTA